

Претпристапна економска програма 2014-2016

Макроекономска политика,
јавни финансии
и структурни реформи

Министерство за финансии на Република Македонија

Скопје, јануари, 2014 година

Содржина:

Листа на табели	4
Листа на графици	4
Листа на рамки.....	4
Рамка 2.1.	4
Рамка 3.1.	4
Листа на кратенки.....	5
Предговор	6
ДЕЛ I Општа рамка и цели на макроекономската политика	8
1.1. Општа рамка и цели на макроекономската политика.....	8
Дел II Макроекономски движења	10
2.1. Економски преглед	10
2.1.1. Последни макроекономски движења	10
2.1.2. Последни движења во финансискиот сектор	15
2.2. Среднорочно макроекономско сценарио	21
2.3. Ризици и алтернативно сценарио	33
ДЕЛ III Јавни финансии	36
3.1. Салдо на општ владин буџет и состојба на јавен долг	37
3.1.1. Фактички состојби и среднорочни очекувања	37
3.1.2. Среднорочни проекции	40
3.1.3. Структурен дефицит	49
3.1.4. Управување со јавен долг	50
3.2. Сензитивна анализа	54
3.3. Квалитет на јавните финансии и институционални карактеристики	56
3.4. Долгорочна одржливост на јавните финансии	57
ДЕЛ IV Структурни реформи	60
4.1. Пречки за економскиот раст и агендата на структурни реформи.....	60
4.2. Клучни реформски области	60
4.2.1. Деловно окружување.....	61
4.2.2. Пазар на труд	65
4.2.2.1. Образование	65
4.2.2.2. Пазар на труд.....	68
4.2.3. Сектор на претпријатија.....	73
4.2.4. Финансиски систем.....	77
4.2.5. Земјоделство и земјоделска политика	80
4.2.6. Владеење на правото и извршување на договорите	84
4.2.7. Административни реформи.....	86
4.2.8. Дополнителни реформски области	89
4.2.8.1. Надворешна трговија	89
4.2.8.2. Привлекување странски директни инвестиции и промоција на извозот	90
4.2.8.3. Царински систем.....	91
4.2.8.4. Енергетика	93
4.2.8.5. Транспорт.....	94
Дел V Имплементација на заклучоците од Министерскиот дијалог	97
Дел VI Прилози	101
Прилог 1 Податоци во прилог на Претпристапната економска програма 2014 – 2016	101
Прилог 2 Институции, организации и здруженија од кои е побарано официјално мислење за Претпристапната економска програма за периодот 2014 – 2016 година:.....	110

Листа на табели

Табела 2.1.	Меѓународно економско окружување – селектирани макроекономски показатели (во %)
Табела 2.2.	Стапки на раст на БДП (производствен и расходен метод)
Табела 2.3.	Основни индикатори за банкарските ризици
Табела 3.1.	Буџет на Република Македонија
Табела 3.2.	Консолидиран општ владин буџет (во милиони денари)
Табела 3.3.	Нето буџетски ефект од клучните планирани реформски мерки (во мил. денари)
Табела 3.4.	Проектиран дефицит и извори на негово финансирање (во милиони денари)
Табела 3.5.	Агрегатни фискални индикатори и произведен јаз
Табела 3.6.	Состојба на јавен долг (во милиони евра)
Табела 3.7.	Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит
Табела 3.8.	Анализа на сензитивноста на трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг при промени на каматните стапки или девизните курсеви
Табела 4.1.	Проценети СДИ, производство и вработување од селектирани инвеститори во Република Македонија (во милиони евра)

Листа на графици

График 2.1.	Компоненти на тековна сметка (во милиони евра)
График 2.2.	Капитални приливи и девизни резерви (во милиони евра)
График 2.3.	Структура на вработените според економскиот статус
График 2.4.	Стапка на инфлација
График 2.5.	Парична маса и вкупни кредити (годишни промени, во %)
График 2.6.	Каматни стапки на НБРМ и банките (годишни промени, во %)
График 2.7.	Финансиска интермедијација
График 2.8.	Актива и пасива со валутна компонента (учество во %)
График 2.9.	Реален раст на БДП
График 2.10.	БДП по расходен метод, придонес во раст
График 2.11.	Раст на бројот на вработени и стапка на невработеност
График 2.12.	Продуктивност на трудот и ВФП (стапки на раст)
График 2.13.	Структура на извозот по производи (во %)
График 2.14.	Географска насоченост на извозот (% од вкупен извоз)
График 2.15.	Странски директни инвестиции по дејности (% од вкупните СДИ)
График 2.16.	Извозен пазарен удел (во % од светскиот извоз)
График 2.17.	Трговска отвореност (вкупна трговска размена, % од БДП)
График 2.18.	Странска ефективна побарувачка (годишни промени, во %)
График 2.19.	Странска ефективна побарувачка по земји (придонеси во годишните промени, во п.п.)
График 2.20.	Биланс на плаќања (% од БДП)
График 2.21.	Компоненти на тековна сметка (% од БДП)
График 2.22.	Меѓународна инвестициска позиција (во милиони евра)
График 2.23.	Структура на меѓународните обврски (во %)
График 2.24.	Бруто надворешен долг (% од БДП)
График 3.1.	Државен долг на земјите – членки на ЕУ и земји кандидати (во % од БДП)
График 3.2.	Структура на тековни расходи
График 3.3.	Буџетски дефицит
График 3.4.	Движење на државниот долг
График 3.5.	Сопственичка структура на недостасани државни хартии од вредност
График 3.6.	Капитални расходи

Листа на рамки

Рамка 2.1.	Показатели за македонската економија согласно Процедурата за макроекономски нерамнотежи на Европската комисија
Рамка 3.1.	Активности за подобрување на управувањето со јавните финансии

Листа на кратенки

CEEPUS	Central European Exchange Program for University Studies
CEFTA	Central European Free Trade Association
EFTA	European Free Trade Association
ESA 95	European System of Accounts
GFS	Government Finance Statistics
IAIS	International Association for Insurance Supervisors
IOPS	International Organisation of Pension Supervisors
ISO	International Organization for Standardization
ITE	Integrated Tariff Environment
KfW	Kreditanstalt für Wiederaufbau
NCTS	New computerized transit system
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
SEETO	South East European Transport Observatory
TARIC	Tarrif and Regulation of the Community
TARIM	Customs Tariff Database
USAID	United States Agency for International Development
WBIF	Western Balkans Investment Framework
ABPM	Агенција за вработување на Република Македонија
АСИПИ	Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот
АСО	Агенција за супервизија на осигурување
БПП	Бруто полисирана премија
БДП	Бруто домашен производ
ДЗС	Државен завод за статистика
ДДВ	Данок на додадена вредност
ЕБОР	Европска банка за обнова и развој
ЕАГФ	Европски земјоделски гарантен фонд
ЕИБ	Европска инвестициска банка
ЕК	Европска комисија
ЕНЕР	Единствен електронски регистар на прописи
ЕУ	Европска унија
ИКТ	Информатичко – комуникациска технологија
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ИПАРД	Инструмент за претпристапна помош за рурален развој
ЈИЕ	Југоисточна Европа
КХВ	Комисија за хартии од вредност
МАПАС	Агенција за супервизија на капитално финансирано пензиско осигурување
МБПР	Македонска банка за поддршка на развојот
МЗШВ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
МИОА	Министерство за информатичко општество и администрација
МИП	Меѓународна инвестициска позиција
ММФ	Меѓународен монетарен фонд
МОН	Министерство за образование и наука
МСП	Мали и средни претпријатија
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НБРМ	Народна банка на Република Македонија
НВО	Невладини организации
НКД	Национална класификација на дејности
НСОПР	Национален совет за одржлив развој
НСПК	Национален совет за претприемништво и конкурентност
п.п.	процентен поен
ПВР	Проценка на влијанието на регулативата
ПЕП	Претпристапна економска програма
РЕДК	Реален ефективен девизен курс
САД	Соединети Американски Држави
СДИ	Странски директни инвестиции
СОЦДАД	Систем за обработка на царински декларации и акцизни документи
ССА	Спогодба за стабилизација и асоцијација
ТИРЗ	Технолошко индустриски развојни зони
ЦУ	Царинска управа

Предговор

Почитувани,

Ми претставува особена чест и задоволство да ја претставам новата, осма по ред, Претпристапна економска програма која го опфаќа периодот 2014-2016 година. Програмата ги прикажува приоритетите и економските политики за следната година, среднорочната макроекономска и фискална рамка, како и агендата на структурни реформи. Таа има за цел да ги прикаже активностите на Владата на Република Македонија за остварување на приоритетите од Пристапното партнерство на Република Македонија со ЕУ и за забрзување на економскиот раст на земјата и подобрување на животниот стандард на граѓаните.

Македонската економија во 2013 година имаше силно заздравување коешто беше и подобро од очекувањата. Во првите 9 месеци од годината остварен е раст на бруто домашниот производ од 3,2%. Главните столбови на економскиот раст во 2013 година беа секако капиталните инвестиции од Буџетот на Република Македонија, односно реализацијата на голем број инфраструктурни проекти, високиот износ на странски инвестиции и извозот на компаниите коишто работат во слободните економски зони и веќе придонесуваат со над 20% во извозот на стоки од Република Македонија. Врз основа на ваквата појдовна позиција, односно солидната база и добриот момент во којшто се наоѓа македонската економија во 2013 година, постои добра основа да се предвиди дека во следниот среднорочен период ќе имаме и повисок економски раст. Проекциите на Министерството за финансии се дека во периодот 2014-2016 година економскиот раст, мерено преку бруто домашниот производ, ќе изнесува 3,8% во просек. Кон тоа треба да се додаде и очекувањето дека ќе започне реализацијата на неколку крупни проекти, коишто ќе дадат дополнителен импулс на раздвижувањето на македонската економија, но и фактот дека европската економија конечно излезе од рецесија.

Отсликувајќи ја сегашната економска реалност во Република Македонија, беше усвоен Буџетот за 2014 година како и фискалната стратегија за периодот 2014-2016 година која покажува јасна патека на континуирана фискална консолидација и намалување на дефицитот. Буџетот за 2014 година е дизајниран во насока да обезбеди повисок, подинамичен економски раст и да ја задржи социјалната стабилност. За подинамичен економски раст ќе придонесат планираните инфраструктурни проекти со кои ќе се ангажираат домашното градежништво, индустријата и многу други стопански гранки, а македонското стопанство и македонските претпријатија ќе имаат силна поддршка во текот на целата година и на тој начин заеднички ќе оствариме повисок економски раст.

Со добро водење на политиките, но и со реформи во сите области, вклучително и регулаторната реформа и подобрувањето на работата на институциите, може да се оствари и привлекување инвестиции, да се раздвижи македонската економија, и да се намали оној технолошки јаз којшто постои помеѓу Македонија и европските земји. Компаниите кои инвестираат во слободните зони произведуваат производи со висока технолошка вредност, производи коишто веќе доминираат во македонскиот извоз, како што се катализатори и друга опрема и останати автоделови за автомобилската индустрија. Ова ќе продолжи да биде генератор на економскиот раст и во следниот среднорочен период.

Клучен приоритет за следниот среднорочен период останува да биде намалување на невработеноста (пред сè кај младите) како најгорчлив проблем на македонската економија. Иако во последните неколку години забележуваме определено намалување, сепак стапката на невработеност, во европски контекст, е сè уште висока. Во таа насока, ќе

продолжиме со имплементација на низа мерки на пазарот на трудот и образованието во насока на унапредување на човечкиот капитал и овозможување невработените лица да се здобијат со вредно работно искуство, да учествуваат во разни форми на обука и на тој начин да се подобри нивната вработливост. Исто така, потребни се понатамошни напори со цел намалување на сивата економија, па предвидени се бројни активности и во оваа област.

Во следниот среднорочен период ќе продолжат и структурните реформи за подобрување на деловната клима и конкурентноста на економијата, привлекување СДИ, обезбедување поволни кредитни линии за малите и средни претпријатија, зајакнување на иновациониот капацитет на претпријатијата и истражувачките компании, поддршка за претприемништвото преку разни програми, зголемување на продуктивноста на земјоделството, намалување на времетраењето на стечајните постапки, зголемување на ефикасноста на судството и јавната администрација како сервис на граѓаните и зголемена поддршка и промоција на извозот. Исто така, во фокусот на економската политика е и спроведувањето реформи со цел јакнење на супервизорските капацитети на регулаторните тела во финансискиот систем.

Конечно, во периодот 2014 – 2016 година, Владата на Република Македонија ќе продолжи посветено да работи на создавање функционална, конкурентна пазарна економија, способна да се носи со предизвиците на патот кон ЕУ, со минимизирање на негативните ефекти од процесот на реална конвергенција кон европската економија. Владата на Република Македонија ќе биде целосно посветена на безусловно одржување макроекономска и фискална стабилност на земјата, понатамошно зголемување на економскиот раст и намалување на невработеноста, како и понатамошен развој на општество базирано на знаење.

Со почит,
м-р Зоран Ставрски,
Заменик Претседател на Влада
и Министер за финансии

ДЕЛ I Општа рамка и цели на макроекономската политика

1.1. Општа рамка и цели на макроекономската политика

Претпристапната економска програма (ПЕП) за периодот 2014 – 2016 година е изработена во согласност со Програмата за работа на Владата на Република Македонија 2011 – 2015 година и останатите национални стратешки документи, како што се Националната програма за усвојување на правото на Европската унија, Спогодбата за стабилизација и асоцијација и националните секторски стратегии. ПЕП претставува кохерентен стратешки документ кој ја презентира националната економска политика на Република Македонија. Програмата се осврнува на остварените економски движења, ги претставува предвидувањата за наредниот тригодишен период и ги презентира клучните структурни реформи, кои ќе се имплементираат со цел зајакнување на квалитетот на функционалната пазарна економија која ќе биде способна да се носи со конкурентските сили по влезот во ЕУ. Исто така, ПЕП ги презентира и мерките и активностите кои ги презема Владата на Република Македонија за имплементација на заклучоците од Министерскиот дијалог одржан на 9 јули 2013 година помеѓу министрите за финансии и за економија на земјите членки и земјите кандидати за членство во ЕУ.

Во согласност со приоритетите на Владата на Република Македонија, макроекономската политика ќе биде во функција на остварување на стратешките определби за долгорочен и одржлив економски раст и развој на земјата, што е во согласност со Стратегијата на ЕУ за брз, одржлив и сеопфатен економски развој „Европа 2020“, како и Стратегијата за Југоисточна Европа (ЈИЕ) - 2020 на Советот за регионална соработка наречена „Работни места и просперитет на европската перспектива“ која одблиску ја следи визијата на Стратегијата „Европа 2020“. Во следниот среднорочен период, макроекономската политика продолжува да биде насочена кон задржување на финансиската и макроекономската стабилност и зголемување на конкурентноста на македонската економија на трајна основа, зголемување на вработеноста, подобрување на животниот стандард и квалитетот на животот на граѓаните, унапредување на деловното окружување, водење даночна и царинска политика во функција на поддршка на развојот на економските субјекти, поттикнување на инвестициската активност и привлекување странски директни инвестиции (СДИ), како и развој на човечкиот капитал и економската инфраструктура на земјата.

Владата на Република Македонија ќе продолжи да води прудентна фискална политика во насока на одржување макроекономска стабилност и поттикнување на економската активност, преку остварување разумни и недисторзивни стапки на буџетски дефицит и ниско ниво на државен долг, зголемување на квалитетот на јавните финансии, пред сè преку зголемување на капиталните расходи за подобрување на инфраструктурата и физичкиот капитал, притоа водејќи сметка за одржливоста на државниот долг и зачувување стабилен курс на денарот.

Монетарната политика, како и досега, ќе биде насочена кон одржување на ценовната стабилност преку стратегијата на таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот во однос на еврото, во функција на остварување најповолен макроекономски амбиент за долгорочно одржлив економски развој.

Владата на Република Македонија и во периодот 2014-2016 година останува посветена на спроведување на агендата на структурни реформи во сите области од економското живеење, што претставува чекор напред во заокружувањето на процесите на транзиција и пристапување кон ЕУ, односно спроведување на моделот на економски развој, заснован на

конкурентна економија која овозможува еднакви можности за сите. Ваквиот модел, имајќи ја предвид специфичноста на македонската економија, се заснова врз Стратегијата на ЕУ за брз, одржлив и сеопфатен економски развој „Европа 2020“.

Имајќи ги предвид идентификуваните приоритети за економската политика, како клучни области во агендата на структурни реформи во периодот 2014 – 2016 година се издвојуваат: намалување на невработеноста и унапредување на состојбите на пазарот на труд, континуирано подобрување на деловното окружување, поддршка на иновативноста, претприемништвото и малите и средни претпријатија (МСП), унапредување на човечкиот капитал, како и зголемена поддршка и промоција на извозот. Исто така, во фокусот на економската политика е и спроведувањето реформи со цел создавање ефективна и професионална јавна администрација, зајакнување на правната сигурност и извршувањето на договорите, јакнење на супервизорските капацитети на регулаторните тела во финансискиот систем, како и зголемување на продуктивноста во земјоделството.

ПЕП за периодот 2014 – 2016 година се состои од четири главни дела. Првиот дел ги анализира последните макроекономски движења и го претставува среднорочното макроекономско сценарио за периодот 2014 – 2016 година, додека вториот дел ги прикажува политиките на управување со јавните финансии на Република Македонија, вклучувајќи ги анализите и среднорочните проекции на Буџетот на Република Македонија и управувањето со јавниот долг. Исто така, во овој дел се опфатени и институционалните карактеристики на јавните финансии. Во третиот дел е прикажана реформската агенда и реформските приоритети за следниот тригодишен период. Четвртиот дел претставува известување за преземените мерки и активности за имплементација на заклучоците од Министерскиот дијалог одржан на 9 јули 2013 година помеѓу министрите за финансии и за економија на земјите членки и земјите кандидати за членство во ЕУ.

Дел II Макроекономски движења

2.1. Економски преглед

2.1.1. Последни макроекономски движења

Меѓународно економско окружување. Последните податоци за стапката на раст на светскиот аутпут покажуваат дека истата се движи со забавено темпо, во услови на понатамошно опстојување на надолните ризици. Глобалната стапка на раст во 2013 година се очекува да изнесува 3,2%, што претставува незначително намалување во однос 2012 година, кога истата беше 3,3%. Стапката на раст за економиите во развој останува да биде повисока споредено со развиените земји, но истата е под нивото на остварените високи стапки на раст во изминатите години кај овие земји, како резултат на циклични и структурни причини. Наспроти трендот во изминатите години, кога земјите во развој беа главниот двигател на глобалниот раст, во првите три квартали од 2013 година придонесот во растот на развиените економии е особено значаен и покажува тренд на пораст.

Фискалното затегнување и неизвесноста поврзана со прашањето за границата на нивото на долгот во САД, се рефлектира во неизвесност за идните мерки на монетарната политика на САД. Ова предизвикува непостојаност на меѓународните финансиски пазари, зголемување на цената на капиталот и помали одливи на капитал кон растечките пазари, што доведува до намалување на изгледите за засилен раст во земјите во развој и растечките економии.

Табела 2.1. Меѓународно економско окружување – селектирани макроекономски показатели (во %)*

	2011	2012	2013п	2014п	2015п
Раст на БДП					
Свет	4,8	3,3	3,2	3,9	4,3
ЕУ	1,7	-0,4	0,0	1,4	1,9
Евروزона	1,6	-0,7	-0,4	1,1	1,7
САД	1,8	2,8	1,6	2,6	3,1
Земји во развој и растечки економии	6,2	4,9	4,5	5,0	5,3
Стапка на невработеност					
ЕУ	9,7	10,5	11,1	11,0	10,7
Евروزона	10,1	11,4	12,2	12,2	11,8
САД	8,9	8,1	7,5	6,9	6,5
Инфлација					
ЕУ	3,1	2,6	1,7	1,6	1,6
Евروزона	2,7	2,5	1,5	1,5	1,4
САД	3,2	2,1	1,5	1,9	2,1
Цена на барел сурова нафта (во евра)	79,7	87,0	82,0	78,0	73,4

Извор: Европска комисија, European Economic Forecast, ноември 2013 година *п- проекции

*Есенскиот извештај на ЕК не опфаќа проекции за 2016 година.

По рецесијата регистрирана во 2012 година, во 2013 година беа забележани првите знаци на закрепнување во ЕУ, при што во вториот квартал земјите на ЕУ забележаа раст од 0,4%, а во третиот квартал 0,2%, што претставуваат први позитивни остварувања по период од шест последователни квартали во кои ЕУ забележа пад на бруто домашниот производ (БДП). Согласно последните проекции на Европската комисија (ЕК), растот на БДП во следните две години се очекува да се засилува и да биде воден од домашната побарувачка. Во следните квартали се очекува засилување на надворешната побарувачка, но не со интензитетот кој се предвидуваше претходно, пред сè заради ослабените изгледи за раст на брзорастечките економии и апрецијацијата на еврото. Последиците од кризата и

понатаму ќе имаат влијание врз растот, но во следните години се очекува постепено опаѓање на ова влијание. Така, стапката на раст на БДП за 2013 година се очекува да изнесува 0% во ЕУ, а на ниво на Еврозоната истата ќе регистрира пад од 0,4%. Веќе во 2014 и 2015 година се предвидува постепено забрзување на растот и остварување позитивни стапки на раст.

Во 2013 година проектирано е продолжување на надолниот тренд на инфлацијата во ЕУ, главно како резултат на намалената домашна побарувачка. Под претпоставка на бавно опаѓање на цените на нафтата и непроменет девизен курс, во текот на 2014 и 2015 година се очекува и намалување на стапката на инфлација. Ефектот од ниската економска активност во изминатиот период се пренесува врз пазарот на труд, така што се очекува стапката на невработеност во ЕУ во 2013 година да се зголеми на 11,1%. Меѓутоа, проекциите се дека очекуваното забрзување на активноста во следниот период ќе се рефлектира и врз создавањето нови работни места, заради што во 2015 година се очекува одредено намалување на стапката на невработеност на 10,7%.

По засилените напори за фискална консолидација во 2011 и 2012 година, во следниот период мерките за фискална консолидација полека стивнуваат. Буџетскиот дефицит на ниво на ЕУ се очекува да се намали за 0,4 п.п. на 3,5% во 2013 година, додека веќе во 2014 година истиот се очекува да биде 2,7%. Државниот долг се очекува да продолжи да расте, достигнувајќи го врвот во 2014 година, на ниво од околу 90% од БДП во земјите членки на ЕУ и на ниво од 96% во Еврозоната.

Последни економски движења во Република Македонија. Македонската економија во 2012 година започна со постепено економско заздравување, особено во втората половина од годината, кога беше остварена позитивна стапка на раст. Високата стапка на раст на бруто инвестициите од 20% придонесе за минимален пад на БДП од 0,4% во 2012 година и истовремено создаде основа за зајакнување на конкурентноста на економијата во наредниот период.

Табела 2.2. Стапки на раст на БДП (производствен и расходиен метод)

	2012	2012				2013			
		I	II	III	IV	I	II	III	Просек
БДП	-0,4	-1,1	-1,5	0,8	0,0	2,6	3,5	3,3	3,2
БДП по производен метод									
Земјоделство	-6,2	-7,1	-7,0	0,0	-10,1	-3,1	-0,4	1,1	-0,5
Индустрија	2,8	-5,0	2,6	5,6	7,8	9,1	7,0	1,7	5,8
Градежништво	4,8	-11,7	-5,7	16,5	11,3	37,3	33,7	30,5	33,0
Услуги	-0,7	1,3	-1,3	-0,8	-1,7	0,4	1,1	2,1	1,2
БДП по расходиен метод									
Финална потрошувачка	-2,7	-2,4	-3,1	-3,3	-1,9	5,1	4,9	0,4	3,4
<i>Приватна</i>	-3,0	-2,7	-2,7	-3,9	-2,6	7,0	7,1	1,6	5,2
<i>Јавна</i>	-1,4	-1,1	-4,7	-0,6	0,8	-2,2	-4,3	-4,4	-3,6
Бруто инвестиции	20,0	4,8	39,1	28,0	12,7	-23,2	-6,5	-16,4	-14,9
Извоз на стоки и услуги	0,0	0,2	0,7	-1,3	0,6	-3,0	2,5	8,8	2,9
Увоз на стоки и услуги	4,2	-0,3	9,5	3,9	3,8	-4,9	1,6	-4,7	-2,6

Извор: Државен завод за статистика и пресметки на Министерството за финансии

Позитивните движења продолжија во 2013 година со поизразен интензитет, при што БДП забележа раст од 2,6% во првиот квартал, во вториот квартал растот беше поинтензивен и изнесуваше 3,5%, а во третиот квартал од 2013 година е остварен раст од 3,3%. Просечниот раст во првите три квартали од годината изнесува 3,2% (види Табела 2.2) што претставува трето најдобро остварување во однос на земјите во регионот и ЕУ. Имајќи ги во вид

остварувањата во првите три квартали од 2013 година, како и очекувањата за четвртиот квартал, се предвидува стапката на реален раст на БДП за 2013 година да изнесува 3,3% со што ќе се надмине првичната проекција од 2% во минатогодишниот ПЕП.

Анализирано според расходната страна на БДП, во првите девет месеци од 2013 година растот е придвижен од личната потрошувачка и извозот на стоки и услуги. Во овој период личната потрошувачка забележа реална стапка на раст од 5,2%. Зголемувањето на извозот во овој период изнесува околу 3% и е делумно резултат на закрепнувањето на европската економија, како и на зголемениот извозен потенцијал на земјата. Од друга страна, увозот на стоки и услуги забележа намалување од 2,6%. Бруто инвестициите во анализираниот период забележаа пад од 14,9%, додека падот на јавната потрошувачка изнесува 3,6%.

Анализирано според производната страна на БДП, во првите девет месеци од 2013 година позитивен раст забележаа повеќе сектори. Најголем придонес во вкупниот економски раст има секторот Градежништво, каде е регистриран висок раст на активноста од 33%, одразувајќи ја значително поповолната оцена за економската состојба на деловните субјекти согласно деловните тенденции во градежништвото. Индустријата, исто така, има значаен придонес во економскиот раст во овој период, остварувајќи реална стапка на раст од 5,8%. Растот во индустријата е резултат на зголеменото производство на капитални добра, енергија и производи за широка потрошувачка. Притоа, растот во преработувачката индустрија, пред се растот на производството на облека, пијалаци, мебел, машини и уреди, опрема и слично, придонесе за повисока додадена вредност на индустриското производство. Услужниот сектор во првите три квартали од 2013 година забележа раст од 1,2%, додека земјоделството оствари низок негативен раст од 0,5%.

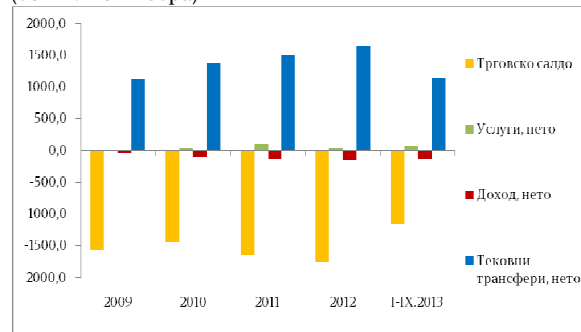
Надворешен сектор. Движењата во тековната сметка на платниот биланс во текот на 2012 година беа под влијание на последиците од кризата, кои се одразија со намалена странска побарувачка, неизвесност и намалена економска активност. Во 2012 година е остварено негативно салдо на тековната сметка на билансот на плаќања од 3% од БДП. Анализирано по компоненти, зголемениот дефицит кај размената на стоки и кај доходот, како и намалениот суфицит во размената на услугите, во голема мерка беа неутрализирани со повисоките нето-приливи од тековни трансфери (за 1,8 пп. од БДП), што делумно се должи на неизвесноста поврзана со кризата во еврозоната, како и на позитивните ефекти од нерезидентите во домашната економија, што се рефлектираше во зголемена понуда на девизи на менувачкиот пазар. Во 2012 година во капиталната и финансиска сметка беа остварени нето-приливи од 4,2% од БДП, во чии рамки СДИ изнесуваа 1% од БДП, а долгорочните заеми 0,9% од БДП. Неизвесноста во однос на кризата и присутните ризици на глобален план, во 2012 година доведоа до помали приливи на СДИ споредено со претходните години, но и одливи на капитал кон странските акционери во форма на меѓукомпаниски долг. На крајот на 2012 година, бруто девизните резерви изнесуваа 2.194 милиони евра, што претставува раст од 6% споредено со состојбата на крајот од 2011 година.

Кумулативниот дефицит на тековната сметка од платниот биланс во периодот јануари - септември 2013 година изнесува 90,6 милиони евра и истиот е за 13,9% (за 15 милиони евра) понизок во однос на истиот период лани. Притоа, двете најзначајни компоненти на тековната сметка остварија спротивни движења споредено со претходната година. Имено, стеснувањето на дефицитот на тековната сметка е главно условено од намалениот дефицит во размената на стоки (за 94 милиони евра), главно заради подобрување на енергетското трговско салдо. Поволните движења кај трговското салдо и малку повисокиот суфицит кај услугите, ги неутрализираа ефектите од пониските нето приливи од тековни трансфери и од повисокиот дефицит кај подбилансот на доход. Пониските нето

приливи по тековни трансфери првенствено ги одразуваат намалените нето приливи во готовина опфатени преку нето приливите од менувачкото работење (за 71 милион евра), во услови на повисока споредбена основа, односно постепено исцрпување на факторите кои предизвикаа нивен силен раст во претходната година.

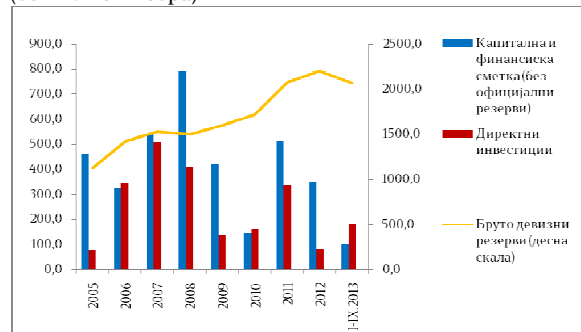
Во првите девет месеци од 2013 година, во рамки на приливите на капитално финансиската сметка, најзначаен придонес имаат нето приливите врз основа на задолжување на државата во странство и СДИ. Имено, во периодот јануари - септември 2013 година СДИ изнесуваат 184 милиони евра, што е повеќе од двојно над нивното ниво во цела 2012 година. Во нивни рамки, акционерскиот капитал и реинвестираната добивка и од друга страна меѓукомпанискиот долг имаат речиси подеднакво учество. На крајот на септември 2013 година, бруто девизните резерви изнесуваа 2.065 милиони евра, што претставува намалување од 5,9% споредено со состојбата на крајот од 2012 година, главно заради ценовни и вредносни промени (особено кај златото). Девизните резерви и натаму се одржуваат на адекватно ниво, обезбедувајќи просечна покриеност на увозот на стоки и услуги од наредната година од околу 4 месеци.

График 2.1 Компоненти на тековна сметка
(во милиони евра)

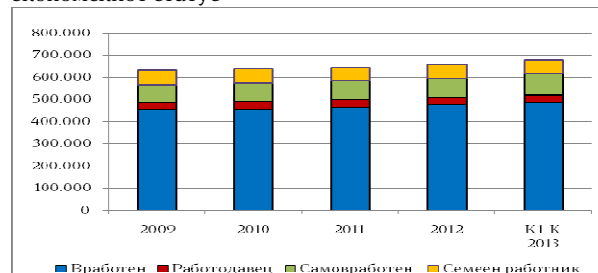
Извор: Народна банка на Република Македонија

График 2.2. Капитални приливи и девизни резерви
(во милиони евра)

Пазар на труд. Економската политика на Владата на Република Македонија и континуираното спроведување на реформи насочени пред сè кон подобрување на состојбите на пазарот на труд резултираа во креирање на нови работни места и постепено зголемување на бројот на вработени во изминатите неколку години¹. Во 2012 година беа забележани позитивни движења на пазарот на труд. Според Анкетата на работната сила бројот на вработени во 2012 година е повисок за 0,8% во однос на претходната година. Растот на вработеноста е придружен со пад на бројот на невработени од 0,8%, додека вкупната работна сила е повисока за 0,3%.

График 2.3. Структура на вработените според економскиот статус

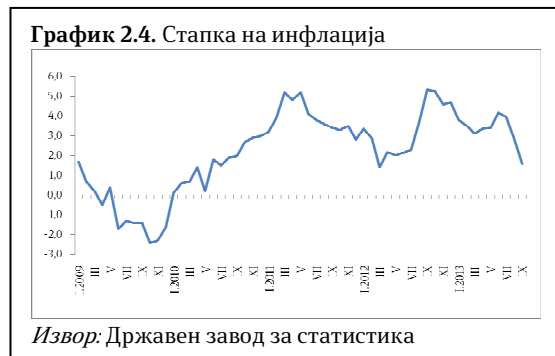
Извор: Државен завод за статистика

Како резултат на овие позитивни движења на пазарот на труд стапката на вработеност се зголеми на 39%, а стапката на невработеност се намали на 31%.

¹ Истото беше потврдено и во Извештајот на Светска банка „Назад на работа – Раст преку работни места во Европа и Централна Азија, каде е наведено дека во услови на криза, кога земјите се соочуваат со зголемување на невработеноста, Република Македонија е една од ретките земји која успева да создаде нови работни места

Во 2013 година состојбите на пазарот на труд се позитивни. Според Анкетата на работната сила во првите три квартали од 2013 година се забележува намалување на бројот на невработени лица од 5,2% на годишна основа. Овие движења придонесоа стапката на невработеност во К3 2013 да се намали на 28,7%, односно за 1,9 пп. во однос на лани. Бројот на вработени во првите три квартали од 2013 година е поголем за 4,4% во однос на истиот период лани, што придонесе стапката на вработеност во К3 2013 година да изнесува 40,8%. Исто така, во првите три квартали од 2013 година стапката на вработеност надминува 40%. Позитивните движења на пазарот на труд соодветствуваат на забрзаната економска активност во истиот период, како и на мерките и политиките кои континуирано ги спроведува Владата на Република Македонија за намалување на невработеноста, како и приливот на СДИ и новите капацитети во технолошко-индустриските развојни зони (ТИРЗ) кои апсорбираа нова работна сила.

Во 2012 година, остварен е номинален раст на просечната нето плата од 0,3% и реален пад од 2,9%, додека бруто платата регистрираше пониска номинална, односно реална стапка на раст од 0,2% односно -3,0% соодветно. Во првите девет месеци од 2013 година, просечната

нето и бруто плата забележаа номинален раст од 1,3%, додека заради инфлацијата во анализираниот период, истите остварија негативен реален раст од 1,9%.

Инфлација. Просечната годишна инфлација во 2012 година изнесуваше 3,3%, наспроти 3,9% во 2011 година. Анализирано по компоненти, најзначаен придонес кон просечната инфлација имаа цените на домувањето (од 1,2 пп.), заради ефектот од зголемувањето на

цените на електричната и топлинската енергија, како и цените на храната (1 пп.). Со оглед на забавената економска активност и продлабочениот негативен производствен јаз, притисоци врз инфлацијата преку каналот на побарувачката не беа присутни.

Просечната годишна инфлација во периодот јануари - септември 2013 година изнесува 3,3%. Притоа, годишните стапки на инфлација во првиот квартал имаа опаѓачка динамика, во вториот квартал остварија умерено забрзување главно под влијание на зголемените цени на храната, а во третиот квартал повторно забавија под влијание на цените на енергијата. Анализирано по компоненти, најзначаен придонес кон просечната инфлација имаат цените на храната (од 1,7 пп.). Дополнителен позначителен придонес имаат цените на облеката и обувките (0,5 пп.), хигиена и здравје (0,4 пп.) и цените на домувањето (0,3 пп.).

Монетарни движења и девизен курс. Промените во монетарната политика во 2012 година беа во насока на релаксирање. Во услови на забавена економска активност, паричната маса и кредитите остварија умерен пораст. Годишниот раст на најшироката парична маса М4 во декември 2012 година изнесуваше 4,4%. Вкупните депозити на крајот на 2012 година на годишна основа беа повисоки за 4,9%, при раст на денарските депозити (11,5%) и пад на девизните депозити (2,1%). Банкарските кредити во 2012 година остварија умерен годишен пораст од 5,4%.

Генерално, амбиентот за спроведување на монетарната политика во првите три квартали на 2013 година може да се оцени како поволен, при што продолжи да се спроведува акомодитивна монетарна политика. Годишниот раст на најшироката парична маса М4 бележи забрзување и во септември 2013 година изнесува 5,1%. Вкупните депозити на домашниот нефинансиски сектор во септември 2013 година на годишна основа се

повисоки за 6,4%, при побрз раст на денарските депозити (10,6%), наспроти малиот раст кај девизните депозити (1,5%). Просечното учество на девизните депозити во вкупните депозити во кризниот период оствари намалување, при што од околу 55% во средината на 2009 година е сведено на околу 44% во септември 2013 година (колку што било и преткризното ниво од крајот на 2007 година). Ваквата промена во валутните склоности на субјектите во голема мера е условена од неизвесноста во однос на кризата во евро-зоната, како и од повисоките приноси на денарските инструменти. Од секторски аспект, вкупните депозити на домаќинствата се зголемени за 6,6%, а депозитите на претпријатијата се повисоки за 4,3%.

График 2.5. Парична маса и вкупни кредити (годишни промени, во %)

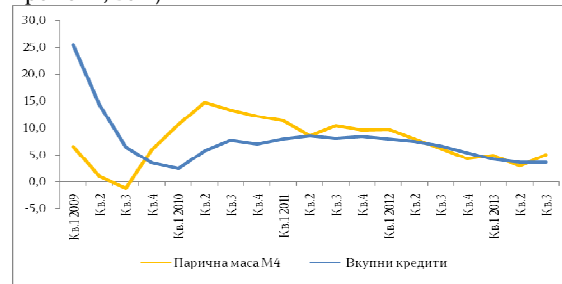
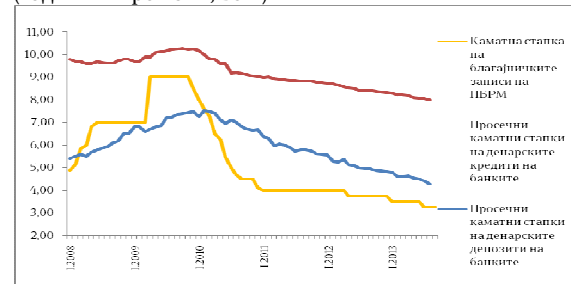

График 2.6. Каматни стапки на НБРМ и банките (годишни промени, во %)

Извор: Народна банка на Република Македонија

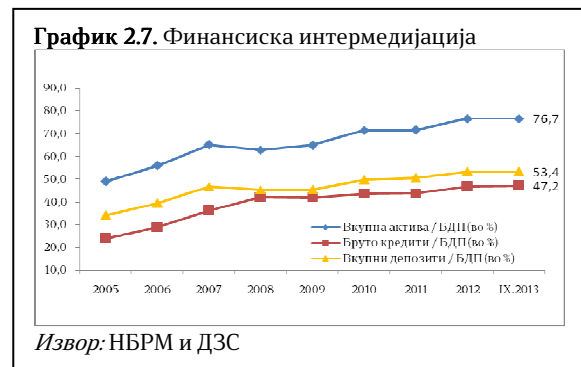
Банкарските кредити кај домашниот нефинансиски сектор на крајот на септември 2013 година остварија умерен пораст од 3,7%. Притоа, нивното темпо од почетокот на годината главно забавуваше, под влијание на перцепциите на банките за ризик и неизвесност во однос на глобалниот амбиент, умереното зголемување на кредитниот ризик во првата половина од годината, како и потенцијалните ефекти од евентуалниот процес на финансиско раздолжување (deleverage) на странските матични банки. Показателот за соодносот на кредитите и депозитите во просек се одржува на околу 90%, што укажува на простор за поголема кредитна активност. Од валутен аспект, кредитниот раст во целост се објаснува преку растот на денарските кредити (5,6%), додека девизните кредити бележат пад од 2%. Ваквите движења во валутната структура на кредитите делумно се должат на промените на страната на пасивата кои се водени од растот на денарските депозити. Од секторски аспект, во првите девет месеци од годината кредитите на домаќинствата имаат доминантен придонес од 86% кон растот на вкупните кредити на приватниот сектор. Очекуваното економското закрепнување и постабилниот амбиент се очекува да обезбедат стабилизирање на очекувањата на банките и останатите субјекти, што заедно со порелаксираната монетарна поставеност, би обезбедиле раст на финансиската поддршка за домашната економија преку банките.

Каматните стапки на банкарскиот сектор го следеа движењето на основната каматна стапка и забележаа умерено намалување. Каматната стапка на вкупните денарски кредити од 8,3% во декември 2012 година се намали на 8,0% во септември 2013 година. Истовремено, просечната пасивна каматна стапка оствари намалување од 4,8% во декември 2012 година на 4,2% во септември 2013 година. Со оглед на поголемото намалување на пасивната каматна стапка, каматниот распон се зголеми на 3,8 пп. Во декември 2012 година, каматните стапки на девизните кредити и девизните депозити изнесуваа 6,8% и 2,1%, а во септември 2013 година се намалија на 6,5% и 1,7%, соодветно.

2.1.2 Последни движења во финансискиот сектор

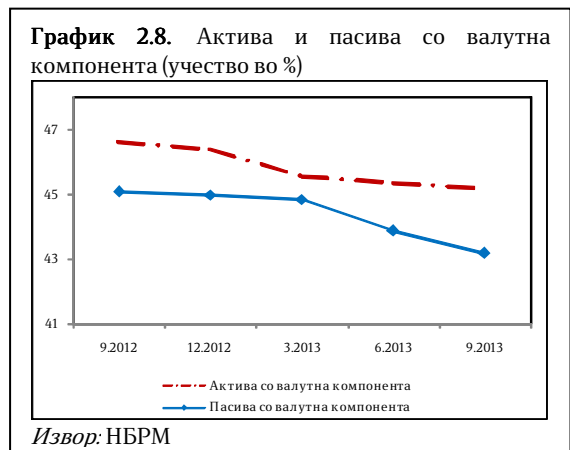
Банкарски сектор. Банките имаат доминантна улога во рамките на целиот финансиски систем со околу 90% во вкупната актива. Банкарскиот систем ја задржа својата стабилност

и сигурност, одржувајќи висока и стабилна ликвидност и солвентност. Заклучно со септември 2013 година банкарскиот систем на Република Македонија го сочинуваат 16 банки. Во сопственичката структура преовладува странскиот капитал, пред сè од земјите од ЕУ. Тринаесет банки се во доминантна странска сопственост, од кои седум се подружници на странски банки. На крајот на септември 2013 година, вкупната актива оствари годишен раст од 7% што претставува забрзување на растот. Во последните неколку години, придонесот на активностите на македонскиот банкарски систем во БДП постепено расте.

намалување на нивното учество во вкупните кредити во однос на претходните два квартала, кое на крајот на септември 2013 година изнесува 11,8%. Промените кај нефункционалните кредити главно произлегуваат од корпоративниот сектор, така што и забавувањето на нивниот раст во третиот квартал од година произлезе од корпоративниот сектор и може да се објасни со позитивните придвижувања во домашната економија во претходните неколку квартали, а пред сè посилниот раст на економската активност во првиот и вториот квартал на 2013 година. Очекувањата дека економијата ќе се задржи во зоната на солиден годишен раст даваат основа да се претпостави дека натамошното забрзување на растот на нефункционалните кредити кај корпоративниот сектор е исцрпено во значителна мера, имајќи ја предвид и поддршката од банките на некои кредитокорисници од овој сектор, за олеснување на кредитниот товар, во согласност со нивната тековна отежната финансиска состојба. Покриеноста на нефункционалните кредити со вкупната исправка на вредноста е висока и изнесува близу 105%.

Вкупниот долг на корпоративниот сектор на крајот на 2012 година изнесува 64% од БДП и оствари годишен пораст од 7%. Од аспект на структурата, повеќе од половина (55%) се однесува на долг кон нерезиденти, околу 43% е долг кон домашните банки и останатите 2% се долг кон лизинг компаниите². Сепак, кај долгот на претпријатијата кон странство треба да се имаат предвид и нивните побарувања од странство, главно кон матичните компании. Во 2012 година, обврските на претпријатијата кон нерезиденти се зголемиле за 9,3%, но нето долгот е зголемен за 3,8%. Секторот „домаќинства“ генерално се одликува со ниско ниво на задолженост, кое во 2012 година изнесува 19,3% од БДП и забележа годишен раст од 5,4%. Најголемиот дел (94%) од долгот е во однос на банкарскиот сектор, а останатиот дел се

² Последни расположливи податоци.

однесува на другите домашни финансиски институции. Подобрите согледување од страна на банките за ризиците кај овој сектор резултираа со подобри кредитни услови и помало забавување на кредитниот раст, при што во текот на 2013 година квалитетот на кредитното портфолио кон овој сектор е непроменет на годишна основа.

Табела 2.3. Основни индикатори за банкарските ризици

		2010Q4	2011Q4	2012Q4	2013Q3
Адекватност на капиталот					
	Стапка на адекватност на капиталот	16.1	16.8	17.1	17.3
Квалитет на актива*					
	Нефункционални кредити / бруто кредити	9.3	9.9	10.5	11.8
	Вкупни издвоени резервации за кредити / Непункционални кредити	101.2	102.2	107.5	104.9
Профитабилност					
	РОАА	0.8	0.4	0.4	0.4
	РОАЕ	7.3	3.4	3.8	3.9
	Нето каматен приход / бруто приходи	61.8	60.0	60.7	63.3
	Некаматни расходи / бруто приходи	68.2	69.7	65.3	62.1
Ликвидносен ризик**					
	Ликвидна актива / вкупна актива	30.9	31.2	32.4	32.2
	Ликвидна актива / краткорочни обврски (договорна рочност)	46.9	48.9	53.0	55.9
	Ликвидна актива / краткорочни обврски (преостаната рочност)	41.2	42.4	44.7	45.6
Чувствителност на пазарен ризик					
	Нето отворена девизна позиција / сопствени средства	18.9	21.3	11.4	16.1

Извор: Народна банка на Република Македонија

*Показателите се однесуваат на кредитите кон нефинансискиот сектор.

** Според методологија на НБРМ за ликвидна актива.

Во првите девет месеци од 2013 година, банкарскиот систем прикажа добивка која е речиси двојно поголема од истиот период од претходната година. Повратот на активата и на капиталот на 30.09.2013 година изнесуваат 0,4% и 3,9%, соодветно. Се подобрува оперативната ефикасност на банкарскиот систем, следено преку намалувањето на стапката Cost-to-income, која на 30.9.2013 година изнесува 59,8% и е пониска за 5,4 п.п. во однос на истиот период од 2012 година.

Банките одржуваат висока ликвидност, гледано пред сè преку обемот на ликвидната актива, којашто покрива голем дел од депозитите на домаќинствата (или 61% на 30.9.2013) и од краткорочните обврски (или 55,9% на 30.9.2013) на банките. Стрес-тестовите покажуваат дека банкарскиот систем е отпорен на симулираните ликвидносни шокови.

Солвентноста на банкарскиот систем е висока и стабилна. Стапката на адекватноста капиталот на крајот на септември 2013 година изнесува 17,3%, а стапката Тиер 1 изнесува 14,6%. Неодамна усвоените измени во регулативата за преземениот имот врз основа на ненаплатени побарувања и за управување со кредитниот ризик, дополнително ќе ја зајакнат капитализираноста на банките, преку барањето ослободената исправка на вредноста за кредитите „наплатени“ со преземање на обезбедувањето и евентуално ослободената исправка за кредитниот ризик поради регулаторните промени, да не се прикаже како приход (кој може да се исплати како дивиденда), туку да се намени за зајакнување на капиталот на банките, што пак од своја страна ќе отвори поголем простор за кредитирање. Стапката на задолженост (leverage ratio), пресметана како сооднос помеѓу збирот од капиталот и резервите и збирот од билансната и вонбилансната актива, изнесува 9,8%. Банкарскиот систем е отпорен на шокови што е потврдено и со извршеното стрес-тестирање.

Пазар на капитал. Во текот на периодот јануари-септември 2013 година Комисијата за хартии од вредност (КХВ) издаде 5 одобренія за издавање на долгорочни хартии од вредност по пат на приватна понуда, во вкупна вредност од 111,4 милиони денари или околу 1,8 милиони евра. Во истиот период КХВ одобри и 2 продажби на сопствени акции.

Во периодот од јануари-септември 2013 година, вкупниот промет остварен на Македонската Берза изнесуваше 2.174,3 милиони денари, односно околу 35,3 милиони евра.

Заради измената на Законот за хартии од вредност со која се вовеле обврска за задолжителна котација на акционерските друштва кои не котираат на берза, а кои имаат капитал од повеќе од 1 милион евра и над 50 акционери, бројот на котирани компании на официјалниот пазар на Македонската Берза до крајот на септември 2013 година изнесува 115 и нивната вкупна пазарна капитализација на 30.09.2013 година изнесуваше 105.901 милиони денари или околу 1,72 милијарди евра. Македонскиот берзански индекс (МБИ-10) на 30.09.2013 година изнесуваше 1.634,43 индексни поени.

Во наведениот период на пазарот на капитал во Република Македонија функционираат 4 друштва за управување со инвестициски фондови кои управуваат со 10 отворени инвестициски фондови. На 30.09.2013 година нето вредноста на имотот на отворените инвестициски фондови изнесуваше вкупно 719 милиони денари, односно околу 11,7 милиони евра.

Сектор на осигурување. Осигурителниот пазар во Република Македонија се карактеризира со мало учество во финансискиот систем. Во 2012 година, средствата на друштвата за осигурување претставуваат 3,3% во однос на вкупните средства на финансискиот сектор. Податоците за нивото на пенетрација на осигурувањето во 2012 година покажуваат дека вкупната бруто полисирана премија (БПП) во земјата учествува со 1,52% во БДП, додека степенот на густина изнесува 3.401 денари по жител, што е на нивото во земјите од ЈИЕ.

Заклучно со септември 2013, на осигурителниот пазар активни се 15 друштва за осигурување, 24 осигурително- брокерски друштва и 10 друштва за застапување во осигурувањето. За прв пат едно од новите друштва за застапување е комерцијална банка, што претставува промоција на банкоосигурувањето како нов канал на дистрибуција во земјата.

Кај друштвата за осигурување постои умерена пазарна концентрација, иако овој тренд е во постојан пад. Заклучно со третиот квартал од 2013 година, 2 друштва за осигурување имаат пазарно учество над 10%, додека првите пет имаат учество од 56,11%. Четиринаесет од друштвата за осигурување се во доминантна сопственост на странски инвеститори и истите поседуваат 88% од вкупниот капитал, а само едно друштво за осигурување е целосна сопственост на домашни акционери. Единаесет од друштвата за осигурување се формирани од меѓународни осигурителни групации со седиште во ЕУ што претставува дополнителна предност за имплементација на добрите практики на ЕУ во работењето на друштвата за осигурување.

Согласно последните расположливи податоци, заклучно со третиот квартал од 2013 година, друштвата за осигурување во Република Македонија полисирале бруто премија во вкупен износ од 5,52 милијарди денари, од кои 8,45% произлегуваат од осигурување на живот, додека 91,55% од неживотно осигурување. Во споредба со истиот период од 2012, БПП бележи пораст кај двете групи на осигурувања. Кај неживотното осигурување е забележан пораст од 2,59%, додека пак порастот на БПП за осигурување на живот е поголем и изнесува 26,27%. Порастот на БПП вкупно за двете групи на осигурувања изнесува 4,25%.

Анализирано по класи на осигурување, во групата на неживотно осигурување е доминантно учеството на осигурувањето на моторните возила. Најголемо учество има задолжителното осигурување од автомобилска одговорност и истото бележи пораст од 2,96%. Каско осигурување кај моторните возила бележи пад од 2,60%, осигурувањето на имоти бележи пад од 0,37% и осигурувањето од незгода бележи пораст од 6,29%. Највпечатлива е состојбата кај осигурувањето на живот каде е забележан пораст од 26,27%.

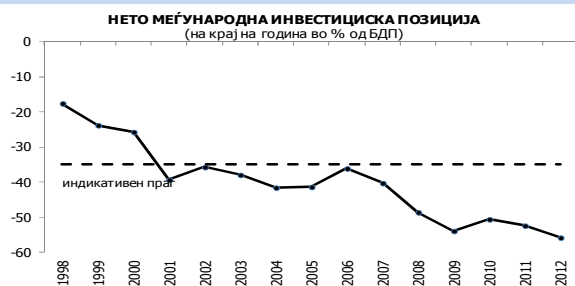
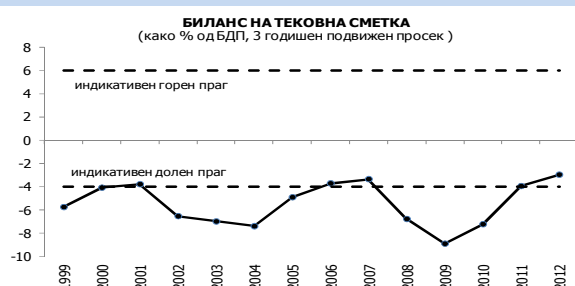
Сектор на капитално финансирано пензиско осигурување. Заклучно со 30.09.2013 година бројот на членови во вториот пензиски столб изнесува 342.658, од кои 20% се доброволни, а 80% се задолжителни членови. Воедно, вредноста на нето средствата во вториот столб изнесува околу 25 милијарди денари, што претставува зголемување на средствата за 26% во однос на септември 2012 година.

Заклучно со 30.09.2013 година, во третиот столб има 17.876 членови, од кои околу 27% се индивидуални членови, а околу 73% се учесници во професионални пензиски шеми. Средствата на доброволните пензиски фондови на 30.09.2012 година изнесуваат околу 267 милиони денари што претставува зголемување на средствата за околу 60% во однос на септември 2012 година.

Лизинг. На 30.09.2013 година, средствата на секторот лизинг изнесуваа 6.514 милиони денари и бележат намалување од 6,3% во однос на 31.12.2012 година. По 4 години негативни остварувања, на 30.09.2013 година, лизинг друштвата остварија вкупна оперативна добивка од 50 милиони денари. Бројот и вредноста на новосклучените договори за лизинг продолжија да се намалуваат и во текот на 2013 година. Бројот на нови договори склучени во првите девет месеци од 2013 година е намален за 40,3% во однос на крајот на 2012 година, додека вредноста на склучените договори е намалена за 42,6% во однос на 31.12.2012 година. Правните лица ја задржаа главната позиција во структурата на новосклучените договори со 76,1%.

Рамка 2.1. Показатели за македонската економија согласно Процедурата за макроекономски нерамнотежи на ЕК

Процедурата за макроекономски нерамнотежи³ (Macroeconomic imbalances procedures - MIP) е нов пристап на Европската Комисија (ЕК) кој се спроведува во рамки на ЕУ за следење, превенција и корекција на макроекономските нерамнотежи преку листа на показатели за внатрешни и надворешни нерамнотежи. Во продолжение се прикажани основните показатели за макроекономските нерамнотежи во рамки на овој пристап за македонската економија во 2012 година, согласно со праговите утврдени од ЕК.

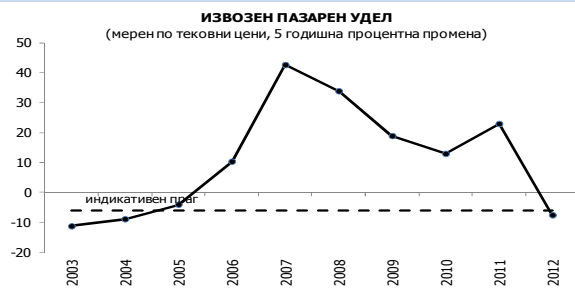

Дефицитот на тековната сметка на Република Македонија, како тригодишен подвижен просек, постојано се движи на ниво на или под долниот праг на ранливост, со што во годините на побрз економски раст претставувал зона на ранливост на економијата. Во 2012 година, овој показател бележи стеснување, при што е понизок од утврдениот долен праг на ранливост (-4% од БДП) и е во рамки на дозволения интервал.

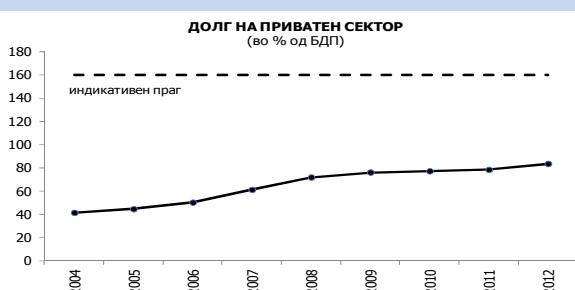
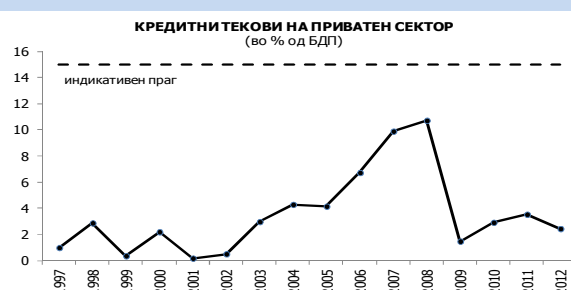
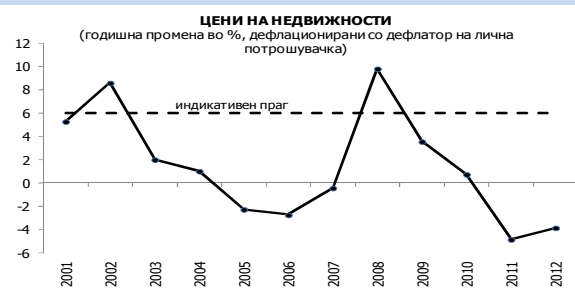
³ Alert Mechanism Report, European Commission, February, 2012.

Нето меѓународната инвестициска позиција на земјата, од 2007 година наваму, има тренд на продлабочување со одредено подобрување во 2010 година и повторно проширување во следните 2 години, при што во 2012 година достигна 55,8% од БДП, што е значително над прагот на ранливост (35% од БДП). Сепак, треба да се има предвид дека нето меѓународната позиција на страната на обврските ги вклучува и СДИ, кои сочинуваат близу половина од порастот на вкупните обврски кон странство во последните 3 години. Во овој контекст, при анализата на земјите коишто конвергираат, токму заради ефектот од СДИ, овој пристап сугерира да се земат предвид и други показатели, како нето надворешниот долг, кој ги опфаќа само должничките инструменти, на нето-основа. На крајот на 2012 година, нето надворешниот долг на Република Македонија изнесува 17,4% од БДП.

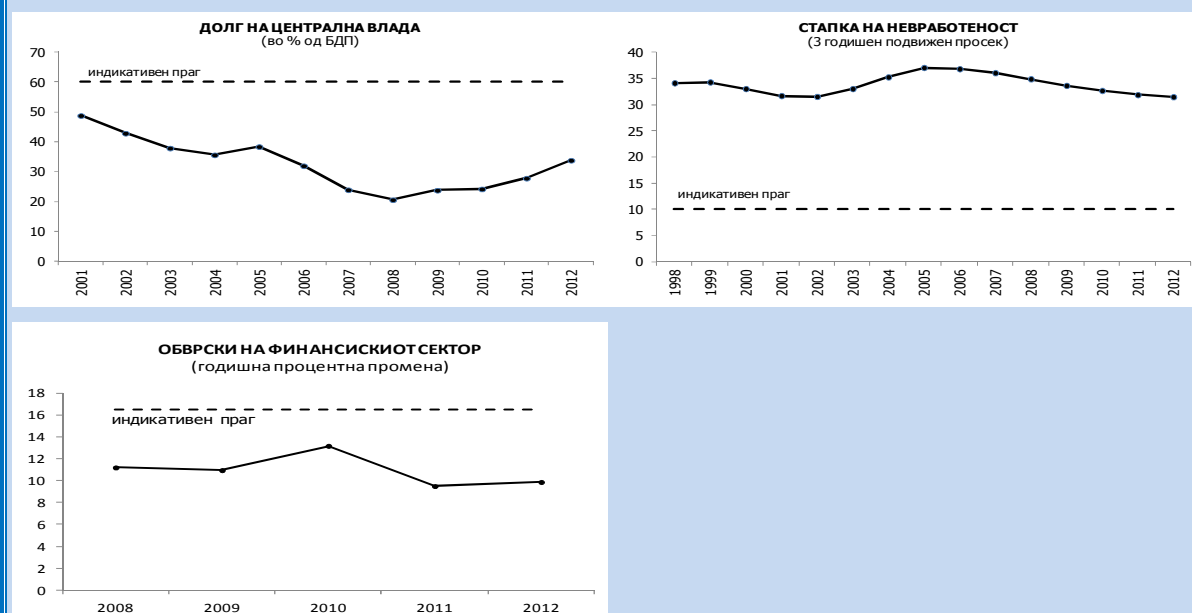
Реалниот ефективен девизен курс (РЕДК) главно е во зоната на депрецијација или непроменетост, што придонесува за конкурентноста на економијата. Во 2011 и 2012 година, тригодишните промени на РЕДК укажуваат на умерена депрецијација од околу 2%. Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз како петгодишна промена, од 2005 година наваму е надвор од зоната на ранливост на економијата. По забавениот раст на почетокот на светската криза, во 2011 година извозниот пазарен удел бележи забрзување на растот, но во 2012 година оствари пад кој го надминува долниот праг (-6%). Ваквите движења го одразуваат остварениот мал пад на македонскиот извоз во услови на пораст на светскиот извоз. Би можело да се очекува дека утврдената неповолна промена кај извозниот пазарен удел ќе се коригира со очекуваното заздравување на македонската економија во идниот период.

Номиналните трошоци по единица производ следени како тригодишна промена, од 2007 година беа во зоната на ранливост, со надолна траекторија од 2009 година, при што во 2011 година се доближија до прагот на ранливост, а во 2012 година дополнително забавија и влегоа во безбедната зона. Општо гледано, во рамки на показателите за евентуални надворешни нерамнотежи, очигледна е потребата од поголема внимателност во доменот на надворешната задолженост, иако има аргументи за релативизирање на проблемот.

Во доменот на внатрешните нерамнотежи, годишните промени на кредитите на банките кај приватниот сектор постојано се под прагот на ранливост, при што и највисоката годишна промена на кредитите од околу 11% од БДП во 2008 година е под прагот од 15% од БДП. Во 2012 година промената на кредитите забави на 2,4% од БДП и е значително пониска од утврдениот праг. Истовремено, обврските на финансискиот сектор во 2011 и 2012 година бележат стабилни стапки на годишен раст од околу 10%, што е под утврдениот праг (16,5%). Промените на цените на недвижностите, по нивниот врв во периодот на економска експанзија во 2008 година кога беа во зоната на ранливост, во продолжение имаат динамика на опаѓање надвор од зоната на ранливост, при што во 2011 и 2012 година бележат негативна годишна промена. Вкупниот внатрешен и надворешен долг на приватниот сектор (кредити од домашни банки и од странство) е исто така постојано под прагот на ранливост. Во 2012 година тој изнесува 83,3% од БДП, што е половина од утврдениот праг од 160% од БДП, но во последните неколку години тој бележи тренд на раст. Долгот на државата, исто така, е на ниво што е речиси двојно пониско од утврдениот праг (60% од БДП), со умерена динамика на раст во последните неколку години.

Невработеноста е најголемиот проблем на македонската економија, што се потврдува и преку овој пристап. Стапката на невработеност, како тригодишен подвижен просек, иако во последните години се намалува, сепак постојано е над прагот (10%). Оттука, во доменот на внатрешните нерамнотежи, македонската економија покажува исклучителна ранливост во однос на невработеноста. Од оваа причина, врвен приоритет на Владата на Република Македонија согласно Програмата за работа претставува зголемување на економскиот раст и вработеноста, како предуслов за пораст на животниот стандард на граѓаните и подобар и поквалитетен живот. Оттука, предвидените мерки и реформски активности (види Дел IV) се во насока на остварување на овој приоритет.

2.2. Среднорочно макроекономско сценарио

Со макроекономската политика во периодот 2014-2016 година се обезбедуваат услови за зголемена економска активност преку одржлива фискална политика, која во координација со монетарната политика ќе придонесе за постигнување одржливост на екстерната позиција на земјата и одржување на макроекономската стабилност во економијата.

Согласно базичното макроекономско сценарио, во анализираниот период се очекува зајакнување на глобалниот економски раст и постепено враќање на довербата и оптимизмот на потрошувачите и инвеститорите. Во ЕУ, како најзначаен трговски партнер, по очекувањата за стагнација на економската активност во 2013 година, во наредниот среднорочен период се предвидуваат позитивни стапки на раст со изгледи за одредено

забрзување на растот (табела 2.1). Имајќи ги предвид ваквите очекувања за надворешното окружување, како и активната фискална политика на Владата на Република Македонија преку зголемување на капиталните расходи и развој на економската инфраструктура на земјата, структурните реформи за зголемување на конкурентноста на земјата и реализацијата на предвидените СДИ, во наредниот среднорочен период се очекува одредено интензивирање на економскиот раст на Република Македонија.

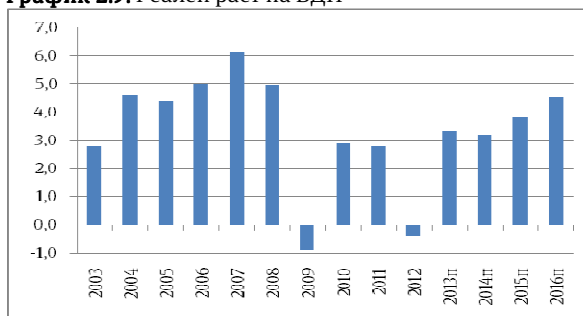
Бруто домашен производ. Врз основа на горенаведените претпоставки, во периодот 2014-2016 година се очекува растот на економската активност во Република Македонија да изнесува 3,8% во просек, со изгледи за одредено забрзување на растот. Така, во 2014 година економскиот раст се очекува да изнесува 3,2%, во 2015 година 3,8% (што би било непроменето ниво споредено со очекувањата од минатогодишната Програма), а во 2016 година е предвиден раст од 4,5%.

Во наредниот среднорочен период се предвидува продолжување на позитивниот раст на индустриското производство, главно како резултат на очекуваната динамика за раст на странската побарувачка. Така, во периодот 2014-2016 година се очекува растот на индустријата да се движи помеѓу 3,8% и 5%. Растот на градежната активност во анализираниот период е проектиран на 7% во просек, пред сè, како резултат на планираните

инфраструктурни проекти и инвестициите во ТИРЗ и индустриските зони. Услужниот сектор, кој има најголемо учество во создавањето на БДП, се очекува да забележи просечна реална стапка на раст од 3,4% во анализираниот период. Реалните стапки на раст по години и сектори се прикажани во табела 1f од Прилог 1. Во рамки на услугите, секторите Трговија и Хотели и ресторани се очекува да остварат повисоки стапки на раст на додадената вредност во анализираниот период. Проекцијата за реалниот раст на додадената вредност во земјоделството изнесува 3% во просек во анализираниот период, поттикнат и од субвенциите за поддршка на земјоделството, каде спаѓаат средствата од Буџетот на Република Македонија и ИПА средствата за земјоделство и рурален развој.

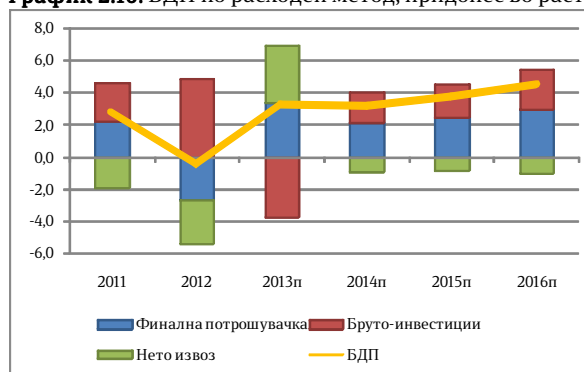
Анализирано според расходната страна на БДП (график 2.10) домашната побарувачка се очекува да има позитивен придонес кон економскиот раст. Проекцијата за раст на бруто инвестициите во анализираниот период изнесува 8,2% во просек на реална основа. Предвидениот раст на бруто инвестициите се заснова на очекувањата за постепен раст на приватните инвестиции (придвижени главно од СДИ) и на политиката на континуиран раст на капиталните буџетски расходи. Имено, во рамки на јавните инвестиции планирана е реализација на крупни инвестициски

График 2.9. Реален раст на БДП

Извор: ДЗС и проекции на Министерството за финансии
п - проекции

График 2.10. БДП по расходен метод, придонес во раст

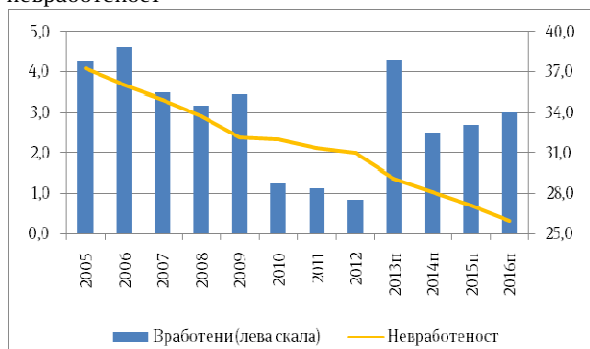

Извор: Пресметки и проекции на Министерството за финансии
п - проекции

проекти за подобрување на транспортната мрежа во земјата, подобрување на енергетската и комуналната инфраструктура, инвестиции за подобрување на условите во образовниот, социјалниот и здравствениот систем, кои ќе влијаат кон зголемување на конкурентноста на земјата, што е од клучно значење за зголемување на производството и продуктивноста на економијата. Во периодот 2014-2016 година се очекува просечен реален раст на личната потрошувачка од 3,1%, а јавната потрошувачка се очекува да порасне за 1% во просек.

Предвидениот раст на странската побарувачка, согласно очекувањата за зајакнување на економската активност на ЕУ е основа за интензивирање на растот на извозната активност на домашните компании. Покрај ова, значаен фактор за растот на извозот ќе биде и зголемувањето на вкупниот извозен потенцијал на земјата како резултат на новите извозни капацитети во ТИРЗ и индустриските зони, што се очекува да влијае и кон подобрување на структурата на извозот на земјата. Извозот на стоки и услуги се очекува да оствари просечен реален раст од 8,2% во анализираниот период. Очекуваниот раст на домашната побарувачка и извозната активност имплицираат зголемување на увозот, кој во овој период е предвидено да изнесува 7,3% во просек.

График 2.11. Раст на бројот на вработени и стапка на невработеност

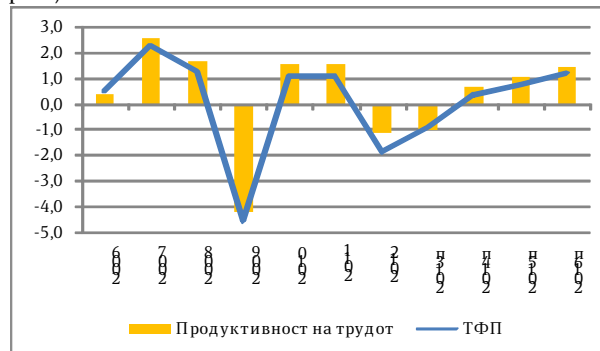
Извор: ДЗС и проекции на Министерство за финансии
п - проекции

Пазар на труд. Предвидениот економски раст во периодот 2014-2016 година се очекува да има позитивно влијание врз движењата на пазарот на трудот. Според проекциите се очекува просечен годишен раст на бројот на вработени од 2,7%. Ова пак, ќе резултира со намалување на бројот на невработени за 2,3% во просек во анализираниот период. Зголемување на вработеноста се очекува и од растот на работната сила, која е проектирано да порасне просечно за 1,3%. Ваквите движења имплицираат стапката на вработеност во 2016 година да се зголеми

на 43,2%, додека стапката на невработеност да се намали на 26%. Активното население во 2016 година се очекува да изнесува 58,4% од работоспособното население. Индикаторите на пазарот на трудот по години се прикажани во табелата 1в од Прилог 1. Во анализираниот период номиналниот раст на просечната бруто плата се очекува во просек да изнесува околу 3%.

Извори на растот. На графикот 2.12 се прикажани растот на продуктивноста на трудот и на вкупната факторска продуктивност (ВФП)⁴ во периодот 2006 - 2016 година. Имајќи ги предвид проектираните стапки на раст на инвестициите во основни средства и бројот на вработени, ВФП во 2013 година е предвидено да забележи пад од 0,9%. Во 2014

График 2.12. Продуктивност на трудот и ВФП (стапки на раст)

Извор: Пресметки и проекции на Министерство за финансии
п - проекции

⁴ ВФП е резидуал на растот на останатите фактори на економски раст, трудот и капиталот.

година, како што може да се види од графикот, продуктивноста на факторите на производство се очекува да премине во позитивната зона. Придонесот на ВФП врз економскиот раст во периодот 2014 - 2016 година има просечно учество од 21,1%. Придонесот на трудот во економскиот раст изнесува 57,0%. Физичкиот капитал, согласно проекциите за раст на инвестициите, во анализираниот период се очекува да забележи раст од 4,2% во просек, придонесувајќи со 21,9% во вкупниот економски раст.

Потенцијален раст. Пресметката на потенцијалниот аутпут претставува основа за процена на цикличната позиција на економијата. За пресметка на потенцијалниот аутпут е користен Hodrick Prescott филтерот. Овој метод спаѓа во групата на статистички пристапи и според истиот потенцијалниот раст на БДП е проценет на 3,4%⁵. Сепак, оценетата стапка на потенцијален раст треба да се земе со резерва, имајќи предвид дека применетиот метод се базира единствено на историските податоци за БДП⁶. Производниот јаз во процент од потенцијалниот аутпут за периодот 2012 – 2016 година е прикажан во табела 5 од Прилог 1. Во 2013 година, во услови на заздравување на економијата, цикличната компонента на аутпутот е во негативната зона. Согласно проекциите за раст на производството во наредниот среднорочен период и проценките за движењето на трендот, во 2015 година се предвидува затворање на јазот а во 2016 година производниот јаз се очекува да премине во позитивната зона.

Инфлација. Глобалните фактори на инфлацијата на среден рок главно упатуваат на забавување на домашната инфлација. Проекцијата за странската ефективна инфлација⁷ за 2013 година укажува на раст на нивото на странските цени од 2,3%. Во 2014 година се предвидува дека странската инфлација ќе се забави на 2%. Во 2015 година се очекуваат слични инфлациски движења, при што странската инфлација во текот на годината ќе биде релативно стабилна и во просек ќе изнесува 2,2%. Кај цената на суровата нафта на годишна основа, во 2013 година се очекува пад на цената на нафтата од околу 3%, при остварено намалување во првата половина од годината. Од аспект на динамиката, цената за барел нафта континуирано ќе следи надолна патека во следните две години (од околу 5% годишно). Во 2013 година се предвидува дека цените на пченицата и пченката ќе остварат пад. Намалувањето на цените на храната е очекувано, имајќи предвид дека се остварија прогнозите за рекордно високи житни приноси оваа сезона. Слични оценки за условите на страната на понудата постојат и за 2014 година, но со оценки за умерен раст на цената на пченицата и пад на цената на пченката. Со оглед на очекувањата за зголемено производство на житарки, разликите во насоката на годишните ценовни промени се должат на проценки за позитивни промени кај залихите на пченка и негативни промени кај залихите на пченица. Од друга страна, тековната проекција упатува на генерален раст на цените на основната храна во 2015 година. Притоа, главниот ризик за остварување на овие проекции и натаму се поврзува со неизвесноста на временските услови во наредниот период.

Просечната годишна стапка на инфлација во македонската економија во последниот квартал на 2013 година се очекува да продолжи да забавува. Следствено, стапката на

⁵ Заради неекономските случувања, 2001 година е исклучена од пресметките.

⁶ Вредноста на трендот се проценува со минимизирање на јазот на фактичкото производство и трендот и варијабилноста на истото за целиот примерок.

⁷ Пресметката на странската ефективна инфлација е изведена од пондерираниот збир на индексите на потрошувачките цени на земјите најзначајни извозници на производи за лична потрошувачка во Република Македонија. Пондерациската структура базира на нормализираните учества на номиналниот увоз од секоја од земјите во вкупниот номинален увоз во периодот 2010-2012 година. Во пресметката на овој показател се вклучени Бугарија, Германија, Грција, Франција, Италија, Австрија, Словенија, Хрватска и Србија.

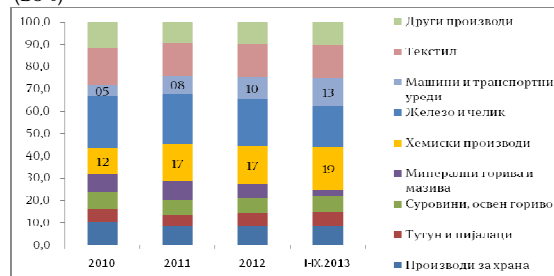

инфлација во 2013 година се очекува да изнесува околу 2,8%. Главни ризици за движењето на инфлацијата до крајот на 2013 година се светските и домашните цени на храната и енергијата и евентуално нивниот преносен ефект врз другите цени во економијата. Во услови на оцени за негативен производствен јаз, не се очекуваат инфлациски притисоци од страната на побарувачката. Споредено со сценариото во минатогодишниот ПЕП кога се очекуваше инфлација од околу 3,5%, инфлацијата во 2013 година во ова сценарио се проценува на пониско ниво, што главно се должи на поумерени движења на цените на храната и енергијата од очекуваните во првиот квартал од годината, како и на извршеното намалување на цените на електричната енергија во третиот квартал, спротивно на очекуваното зголемување на овие цени.

Во 2014 година стапката на инфлација се очекува да изнесува 2,3%. Растот на цените во 2014 година го одразува преносниот ефект од претходната година, како и очекуваните движења на дел од увозните цени и постепено закрепнување на домашната побарувачка. Забавувањето на инфлацијата се очекува да продолжи во 2015 и 2016 година, кога се очекува истата полека да се приближи кон историскиот просек и да изнесува околу 2%.

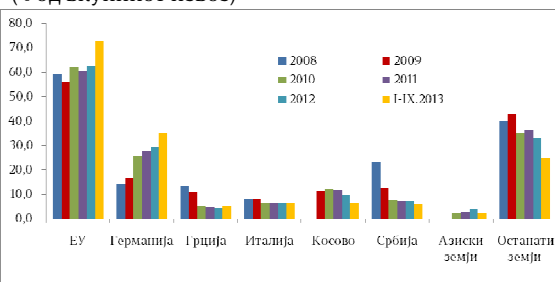
Надворешен сектор и негова одржливост на среден рок. Движењата во тековната сметка на платниот биланс на Република Македонија во 2013 година се во согласност со постепено здравување на економијата, при јакнење на позитивните ефекти од новите производствени капацитети врз вкупниот извоз, во услови на сè уште релативно слаба увозна побарувачка и солидни приливи на приватни трансфери. Согласно остварените движења и оценките за до крајот на годината, дефицитот на тековната сметка за 2013 година се оценува на 3% од БДП, што би било непроменето ниво споредено со оствареното во претходната година. Процентниот дефицит е понизок во однос на очекуваното ниво во сценариото од претходниот ПЕП (3,8% од БДП), што главно се должи на понискиот трговски дефицит, при регистрирано подобрување на енергетското салдо врз основа на намален увоз на нафта и нафтени деривати и на електрична енергија (зголемен хидропотенцијал).

График 2.13. Структура на извозот по производи (во%)

Извор: Државен завод за статистика

График 2.14. Географска насоченост на извозот (% од вкупниот извоз)

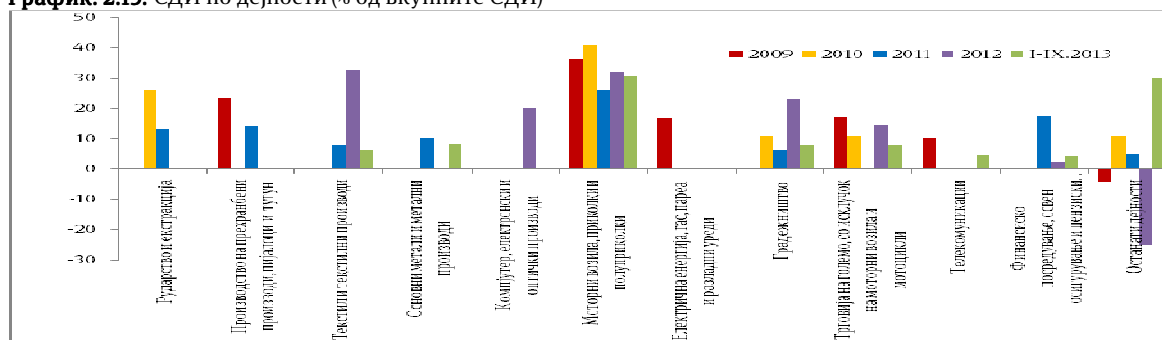

Извор: Државен завод за статистика

Трговскиот дефицит во периодот јануари - септември 2013 година⁸ изнесува 1.288 милиони евра и е за 7,3% понизок во однос на истиот период од минатата година, при раст на извозот (од 1,7%) и идентичен пад на увозот (од 1,7%). Зголемувањето на извозот главно се должи на повисокиот извоз на производи на хемиската индустрија и машини и транспортна опрема, што главно го одразува ефектот од новите производствени капацитети во слободните економски зони. Намалувањето на увозот главно се должи на понискиот увоз на минерални горива, електрична енергија и метални руди. Највисоки дефицити во размената на стоки во периодот јануари - септември 2013 година се остварени со Велика Британија и Грција, додека позначајни суфицити се регистрирани во размената со Германија и Косово.

⁸ Според надворешнотрговската статистика, каде увозот е прикажан на цифр основа.

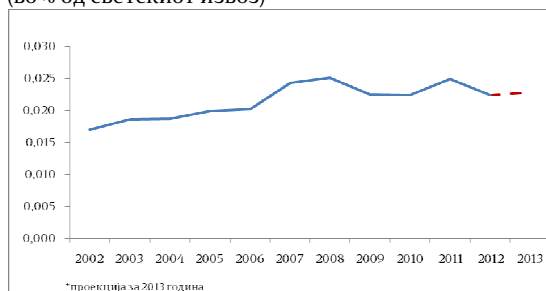
График 2.15. СДИ по дејности (% од вкупните СДИ)

Извор: Народна банка на Република Македонија

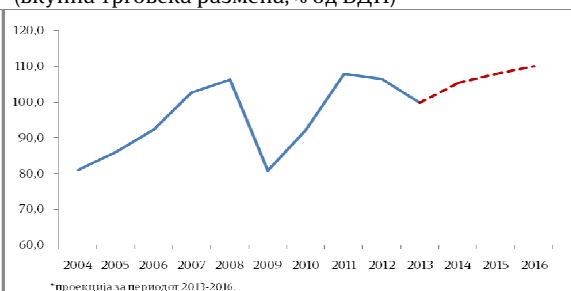
Анализирано структурно, како резултат на новите капацитети во економијата, регистрирано е значително подобрување на извозната структура. Тоа се темели на зголеменото учество на производи со повисока додадена вредност на страна на извозот, главно хемиски производи и машини и транспортни уреди. Овие промени соодветствуваат со СДИ кои во изминатите години беа главно концентрирани во овие дејности. Во периодот 2009-2012 година во просек околу 60% од новиот странски капитал е вложен во секторот на разменливи добра, при што може да се очекува нивен натамошен придонес во насока на поголема извозна диверзификација. Анализата на географската насоченост на македонскиот извоз ја потврдува доминацијата на ЕУ како главна извозна дестинација, каде во периодот јануари-септември 2013 година се извезени близу 73% од македонскиот извоз, при што пораст бележи учеството на извозот кон Германија. Вкупната размена на Република Македонија со ЕУ во периодот јануари - септември 2013 година е зголемена за 9,3% на годишна основа, при што истата сочинува 66% од вкупната трговска размена на Република Македонија. Притоа, во трговската размена со земјите од ЕУ остварено е стеснување на дефицитот за 26,5% на годишна основа. За одбележување е постепеното зголемување на учеството на азиските брзорастечки економии на страната на извозот во последните години, што ја потврдува способноста на извозниците за освојување на нови пазари во периодот на кризата.

График 2.16. Извозен пазарен удел (во % од светскиот извоз)

Извор: ДЗС, ММФ, НБРМ.

График 2.17. Трговска отвореност (вкупна трговска размена, % од БДП)

Извор: ДЗС, НБРМ.

Во периодот јануари - септември 2013 година, реалниот ефективен девизен курс (РЕДК)⁹ на денарот дефлациониран со трошоците на животот оствари мала апрецијација од 0,6% на годишна основа, при идентична апрецијација и на реалниот ефективен девизен курс на денарот според цените на индустриските производители. Во услови на поволен ценовен

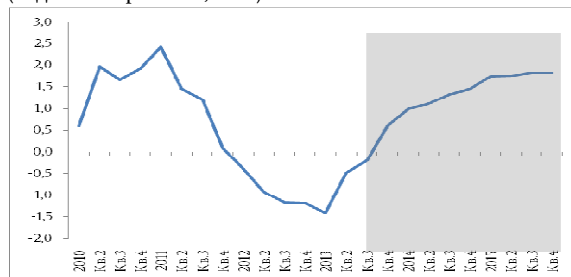
⁹ Во рамки на РЕДК, при пресметката на номиналниот ефективен девизен курс и релативните цени, вклучени се 12 најзначајни трговски партнери на Република Македонија според нивното учество во надворешнотрговската размена во 2006 година и базен период 2006 година.

сооднос, односно побрз раст на странските од домашните цени и кај двата индекса, ваквата промена е одраз на апрецијацијата на номиналниот ефективен девизен курс на денарот во однос на валутите на некои од земјите најзначајни трговски партнери. Номиналните трошоците за труд по единица производ во првите три квартали на 2013 година бележат умерен пораст од 2,4%.

Извозниот пазарен удел на економијата во светскиот извоз, по забавувањето на почетокот на светската криза, во 2011 година забележа зголемување, но во 2012 година оствари повторно забавување. Ваквите движења го одразуваат остварениот мал пад на македонскиот извоз во услови на пораст на светскиот извоз. Сепак, неповолната промена кај извозниот пазарен удел се очекува да се коригира веќе во 2013 година, со оглед на проценетиот раст на извозот во 2013 година што е во согласност со заздравувањето на македонската економија. Степенот на трговска отвореност на македонската економија генерално е висок и во последните години е околу 100%, со благо забавена тенденција во 2012 и 2013 година како одраз на намалената размена при вториот бран на кризата. За наредниот период се очекува постепено зголемување на степенот на трговска отвореност на економијата.

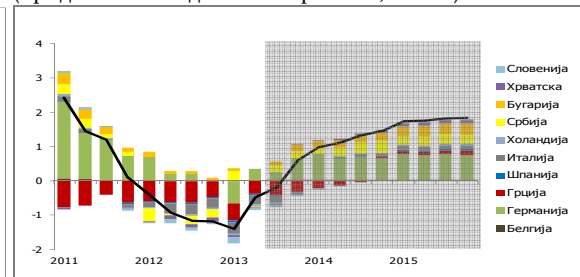
Претпоставки за надворешното опкружување. Економското заздравување на глобално ниво, кое започна во текот на 2013 година, се очекува да продолжи и во следните години, со позитивен глобален раст, при што главниот импулс се очекува да произлезе од развиените земји, при забавување на растот на брзорастечките и земјите во развој.

График 2.18. Странска ефективна побарувачка (годишни промени, во %)

Извор: НБРМ, Консензус Форкаст.

График 2.19. Странска ефективна побарувачка по земји (придонеси во годишните промени, во п.п.)

Извор: НБРМ, Консензус Форкаст.

Странската ефективна побарувачка за македонски производи¹⁰ во 2013 година на годишна основа се очекува да оствари пад од -0,4%, со оглед на намалувањето на економската активност кај најголем дел од нашите трговски партнери оваа година. Тековната проекција за странската побарувачка во 2014 година, упатува на нејзино враќање во позитивната зона, при што растот се очекува да изнесува 1,2%. Економската активност кај трговските партнери се очекува дополнително да се интензивира во 2015 година, за кога се предвидува дека растот на странската побарувачка ќе достигне 1,8%. Гледано преку придонесите на поединечните земји, најзначаен позитивен придонес се очекува од германската економија, а потоа и од српската и бугарската економија.

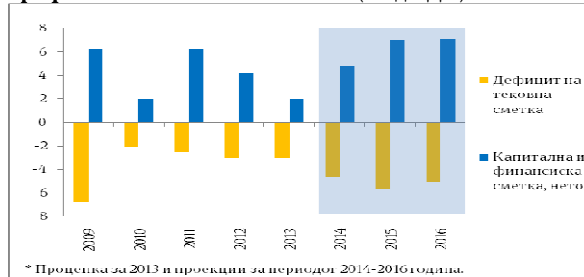
Цените на металите во 2013 година генерално бележат неповолни движења, како одраз на постоењето на поголема понуда на пазарите на метали, високи залихи споредено со историскиот просек и послаба побарувачка на глобално ниво. Од аспект на одделните видови метали, кај цените на никелот е забележан најголем пад, а високи стапки на пад се очекуваат и кај цените на бакарот. Неповолните движења кај цените на металите се

¹⁰ При пресметката на странската побарувачка се земаат предвид стапките на раст на БДП (според Консензус Форкаст) на десетте најзначајни трговски партнери, согласно нивното учество во македонскиот извоз во периодот 2010-2012 година.

одразија со намалено производство и извоз на македонските производствени капацитети од оваа индустрија. Во 2014 година се очекува мал ценовен пад на бакарот и умерен пад на цената на никелот. Се очекува дека состојбите на пазарот на метали ќе се стабилизираат во 2015 година, кога и цените на повеќето метали ќе забележат позитивни стапки на промена. Сепак, ценовните ризици се надолни и генерално зависат од динамиката на раст на кинеската економија како главен светски потрошувач на метали.

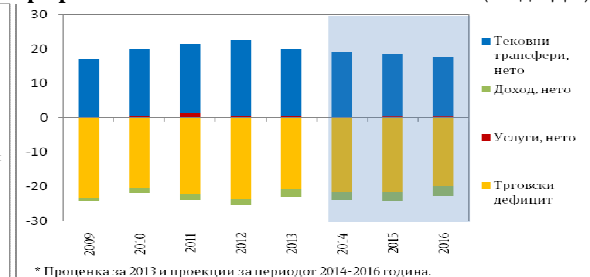
Проекции на билансот на плаќања. Последните оценки за надворешниот сектор укажуваат на умерен дефицит на тековната сметка, како и на простор за раст на девизните резерви во следниот тригодишен период и нивно задржување на адекватно ниво. Имено, посилната побарувачка во економијата во натамошниот период се очекува да креира увозни притисоци, но сепак истите би биле релативно умерени. Дополнително, сè поголемото искористување на потенцијалот на новите капацитети со странски капитал се оценува дека во одреден степен ќе ги ублажи ефектите врз увозот предизвикани од растот на извозот и растечката инвестициска и лична потрошувачка. Изворите на покривање на потребите за надворешно финансирање се очекува и во следниот тригодишен период да бидат креирани преку задолжување и директни инвестиции, во обем доволен за дополнително кумулирање на девизни резерви. Оттаму, се очекува дека капиталните приливи ќе овозможат задржување на адекватно ниво на девизни резерви.

График 2.20. Биланс на плаќања (% од БДП)

Извор: НБРМ, ДЗС.

График 2.21. Компоненти на тековна сметка (% од БДП)

Извор: НБРМ, ДЗС.

Извозната активност на македонската економија во 2013 година беше главно во знакот на проширувањето на производствените капацитети на дел од извозно-ориентираните претпријатија во земјата. Во следниот тригодишен период се оценува дека континуираните инвестиции во производството ориентирано кон извоз, како и постепеното закрепнување на странската побарувачка, ќе придонесат кон забрзување на стапките на раст на извозот. Интензивирањето на извозната побарувачка, заедно со очекувањата за понатамошно забрзување на инвестициската активност и на потрошувачката на домаќинствата, се очекува да доведе и до одредено забрзување на увозот.

Согласно остварувања и проценките на Народната банка на Република Македонија за последниот квартал на годината номиналниот раст на извозот на стоки и услуги во 2013 година се очекува да биде поумерен (1,3%), а веќе во 2014 година поизразено да забрза и да достигне двоцифрена стапка на раст од 12,8% (види табела 1е.). Извозот на стоки и услуги и во следните две години се очекува да расте со слична стапка на раст од околу 11% годишно. На страната на увозот на стоки и услуги, во 2013 година се очекува мал пад (0,6%), во голема мерка заради понискиот енергетски увоз. Во 2014 година, увозот се очекува да оствари пораст (околу 12,7%), движен од растот на увозот за потребите на производството наменето за извоз, но и од увозот предизвикан од зголемената инвестициска и лична потрошувачка. Така, дел од новите приливи на СДИ во периодот на воспоставување на капацитетите се одразуваат со соодветен одраз на увозот на машини и опрема. Почнувајќи од 2014 година, дел од предвидените инвестициски, а пред сè инфраструктурни зафати на среден рок, се

очекува да влијаат и врз поголемо зголемување на увозот на услуги. Во 2015 и 2016 година, со постепено намалување на увозните потреби на новите капацитети, растот на увозот се очекува да забави (9% и 7%, соодветно). За 2013 година, во услови на помали увозни притисоци и раст на извозот се очекува стеснување на дефицитот во размената на стоки и услуги на 20,5% од БДП (од 22,9% од БДП во 2012 година). Подинамичното придвижување на увозот ќе доведе до повторно проширување на дефицитот во размената на стоки и услуги на 21,5% од БДП во 2014 година. Во 2015 година, со оглед на очекуваното забавување на увозот и одржувањето на стапките на раст на извозот како резултат на придонесот на новите капацитети, се очекува мало стеснување на дефицитот на стоки и услуги на 21,2%, додека во 2016 година неговото ниво би се свело на околу 20% од БДП.

Значаен дел од овој дефицит и натаму ќе биде финансиран од приватните трансфери, кои и во 2013 година се очекува да се задржат на релативно високо ниво, но сепак ќе бидат пониски во споредба со претходната година, со оглед на постепено исцрпување на ефектите кои беа присутни на крајот на 2011 и во 2012 година. Имено, оваа категорија во платниот биланс е апроксимирана преку нето откупот на менувачкиот пазар, при што во претходната година дојде до значителна конверзија на странска во домашна валута, под влијание на кризата и неизвесноста во однос на кризата во евро-зоната. Намалувањето на релативното значење на трансферите се очекува да продолжи и во следните три години, но со поумерена динамика. Така, приватните трансфери во 2013 година се проценуваат на близу 19% од БДП, а во 2016 година се очекува да се сведат на 16,4% од БДП. Дефицитот кај категоријата „доход“ во тековната сметка за 2013 година се проценува на 2% од БДП, додека во следните три години се очекува да оствари постепен пораст на 3% од БДП во 2016 година.

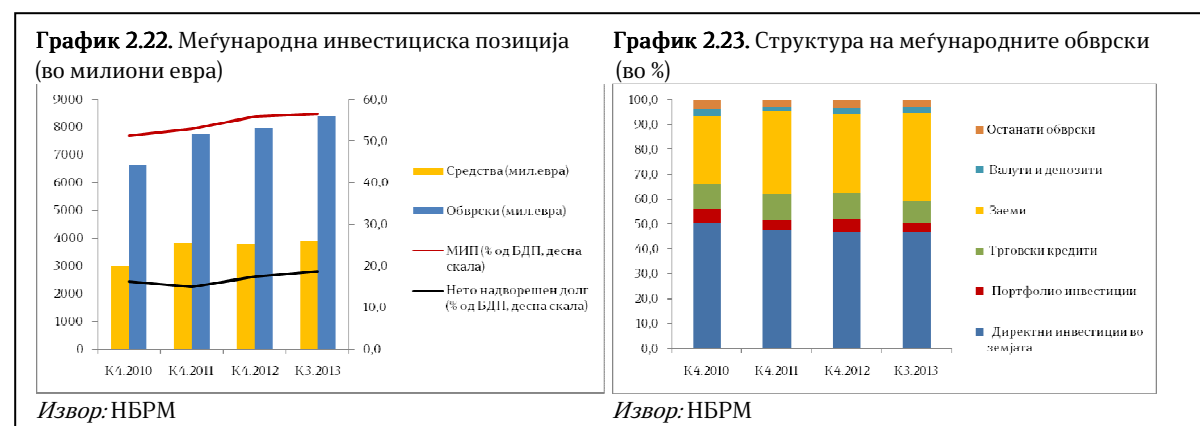
При вака проектирани движења на ставките на тековната сметка, и покрај стеснувањето на дефицитот во размената на стоки и услуги, во 2013 година се очекува дефицитот на тековната сметка да се задржи на 3% од БДП, додека во 2014 година се очекува негово продлабочување на 4,6% од БДП. Ваквиот тренд се очекува да продолжи и во 2015 година, кога негативното салдо на тековната сметка се очекува да достигне 5,7% од БДП, што во услови на оцени за мало стеснување на дефицитот во размената на стоки и услуги, ќе произлезе од поизразеното намалување на приливите од приватните трансфери. Сепак, во 2016 година, дефицитот на тековната сметка би остварил забавување на 5,1% од БДП со оглед на тоа што очекуваното позначително стеснување на трговскиот дефицит го надминува ефектот од очекуваното забавување на приватните трансфери. Ваквата проекција на салдото на тековната сметка главно ги одразува очекуваните долгорочни ефекти од приливот на СДИ во последните неколку години во секторот на разменливи добра, кои веќе придонесоа за промени во структурата на економијата, поголема извозна диверзификација, а на подолг рок, во услови на очекувано поповолно надворешно окружување и зајакнување на нивниот извозен потенцијал, се очекува да придонесат и за стеснување на трговскиот дефицит.

Капиталните приливи во 2013 и следната година главно ќе произлезат од очекуваните СДИ, планираното надворешно задолжување на државата и очекувано задолжување на приватниот сектор. Растот на домашната економија, подобрувањето на глобалниот амбиент и стабилизирањето на глобалните финансиски пазари се очекува да придонесат за попозитивни перцепции кај инвеститорите. Така, СДИ во 2013 и 2014 година постепено ќе се зголемуваат и ќе достигнат 2,7% и 4% од БДП, соодветно. Постепено стабилизирање на надворешното окружување и глобалните финансиски текови се фактори што ќе делуваат во насока на натамошен умерен раст на приватните финансиски текови. СДИ се очекува постепено да се зголемуваат и во следните 2 години, достигнувајќи 5% од БДП во 2016 година. Вкупните нето приливи на капиталната и финансиската сметка од 2% од БДП

во 2013 година, се очекува да се зголемат на 4,8% од БДП во 2014 година, и во следните две години да се одржуваат на ниво од околу 7% од БДП. Проектираните движења во тековната и капитално-финансиската сметка се оценува дека ќе овозможат дополнителна акумулација на девизни резерви во следниот тригодишен период и понатамошно одржување на релативно стабилна и задоволителна покриеност на просечниот увоз од секоја наредна година.

Меѓународна инвестициска позиција (МИП) и надворешен долг. Во првите три квартали на 2013 година негативната МИП е зголемена за 7,4% споредено со крајот на 2012 година, во услови на побрз раст на обврските (5,3%) споредено со растот на средствата кон странство (3%). Со тоа, МИП во септември изнесува -56,6% од проценетиот БДП. Притоа, банките придонесуваат кон стеснување на негативната нето МИП (за 0,6%), а „останатите сектори“ придонесуваат кон раст на негативната нето МИП за 4% (или придонес од 54%), главно како одраз на зголемени обврски врз основа на СДИ. Монетарната власт бележи намалување на нето доверителската позиција кон странство од 5% (придонес од 34%), во услови на намалување на девизните резерви, главно заради валутни и ценовни промени, особено кај златото. Секторот „држава“ придонесува со 14% од вкупното проширување на МИП, со зголемена негативна нето МИП за 2,7%.

Со оглед на значителното учество на странските директни инвестиции на страната на обврските (околу 50% во последните неколку години) во рамки на нето меѓународната позиција, коешто е карактеристично за земјите коишто конвергираат, при анализа на надворешната позиција пожелно е да се земат предвид и други показатели, како што е нето надворешниот долг, којшто ги опфаќа само должничките инструменти, на нето-основа. На крајот на третиот квартал на 2013 година нето надворешниот долг на Република Македонија изнесува 18,7% од проценетиот БДП, што претставува забрзување за 1,3 п.п. од БДП. Зголемувањето на нето долгот главно се должи на зголемениот нето долг на државата, банките и заемите меѓу поврзани субјекти.

На крајот на третиот квартал од 2013 година, бруто надворешниот долг изнесува 5.221 милион евра (без репо-трансакциите на НБРМ, кои се јавуваат во речиси идентичен износ и на страната на обврските и на страната на побарувањата кон нерезиденти). Притоа, бруто-долгот претставува 65,8% од БДП и споредено со крајот на 2012 година е намален за 1,4 п.п. од БДП. Ова намалување се должи на намалениот долг на приватниот сектор (за 2,1 п.п. од БДП), додека надворешен долг на јавниот сектор оствари зголемување (од 0,7 п.п. од БДП). Растот на долгот на јавниот сектор го одразува нето задолжувањето на државниот сектор во странство врз основа на заеми. Во структурата на долгот и натаму доминира долгорочниот долг со учество од близу 70%.

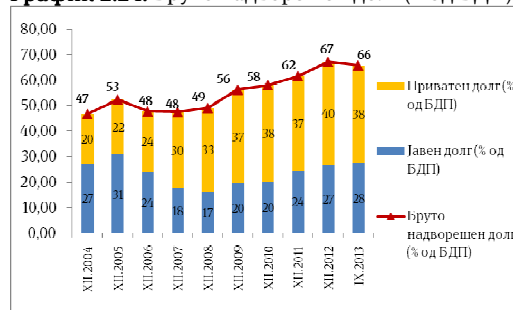
Анализата на надворешната задолженост на Република Македонија базира на показатели за солвентноста и показатели за ликвидноста во плаќањата кон странство. Показателите за солвентноста¹¹ укажуваат на следното:

- На 30.09.2013 година бруто надворешниот долг изнесува 68,5% од тригодишниот просек на БДП. Притоа, овој показател е речиси на нивото од крајот на 2012 година;
- Според останатите три показатели (бруто надворешен долг/извоз: 121%, сервисирање на долгот/извоз: 16% и отплата на камата/извоз: 1,8%), Република Македонија е ниско задолжена земја. Споредено со крајот на 2012 година показателот за бруто надворешниот долг спореден со извозот и показателот за каматата во однос на извозот бележат подобрување, додека сервисирањето на долгот во однос на извозот бележи раст.

Анализата на показателите за ликвидноста, пресметани со тековните годишни големини на варијаблите, укажува на следниве промени:

- показателот за покриеноста на краткорочниот долг со девизните резерви изнесува 1,3, што претставува солидна покриеност. Во исто време, показателот за покриеноста на краткорочниот долг според преостанато доспевање со девизни резерви изнесува 0,95;
- показателот за учеството на краткорочниот во вкупниот надворешен бруто долг изнесува 30,4% од вкупниот надворешен долг и од почетокот на годината се намали за 1 пп. Според овој индикатор, зависноста од краткорочно финансирање од странство е ниска, бидејќи само една третина од финансирањето од странство е со куси рокови на отплата.

График 2.24. Бруто надворешен долг (% од БДП)

Извор: НБРМ

Проекцијата за капиталната и финансиската сметка на платниот биланс за периодот 2014-2016 година упатува на умерено зголемување на вкупниот надворешен долг. Сепак, индикаторите за задолженоста (бруто надворешен долг и сервисирањето на долгот во однос на извозот) се очекува да остварат умерено подобрување, со оглед на очекуваното забрзување на извозната активност. Од аспект на рочната структура, се очекува да се задржи доминацијата на долгорочниот долг.

Монетарна политика и политика на девизен курс. Промените во монетарната политика во 2012 година беа во насока на релаксирање, кое главно се реализираше во првата половина на годината, кога ризиците во екстерниот сектор се задржаа на ниско ниво, при натамошно задржување на стабилни очекувања за инфлацијата и девизниот курс. Во вакви услови, на почетокот на април 2012 година НБРМ донесе измени во оперативната рамка на монетарната политика, коишто беа насочени кон развој и поддршка на финансиските пазари, поактивно управување со ликвидноста и инвестициското портфолио на банките. Овие измени вклучуваа намалување на фреквентноста на аукциите

¹¹ Станува збор за тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги, како именители во пресметката на показателите. Методологијата на Светската банка дефинира и критериуми на задолженост, како ориентациони (референтни) вредности за степенот на задолженост.

на благајнички записи на еднаш во рамки на периодот на задолжителна резерва (од еднаш неделно, на еднаш месечно). Понатаму, НБРМ вовеле и редовни неделни репо-операции за обезбедување ликвидност во банкарскиот сектор, расположливи депозити (преку ноќ и на седум дена) и ја намали каматната стапка на расположливиот кредит преку ноќ. На почетокот на мај, согласно макроекономските проекции за наредниот период, НБРМ ја намали основната каматна стапка за 25 базични поени, свеувајќи ја на 3,75%. Монетарното олабавување беше во функција на поголем кредитен раст и со тоа, поддршка на домашната економска активност.

Генерално, амбиентот за спроведување на монетарната политика во првите три квартали на 2013 година може да се оцени како поволен, со оглед на релативно стабилната инфлација и солидно ниво на девизни резерви. Во услови на забавување на растот на инфлацијата кон крајот на 2012 година и поволни движења на девизниот пазар, на почетокот на јануари 2013 година, НБРМ ја намали максималната каматна стапка за 25 базични поени, со што ја сведе на 3,5%. Дополнително релаксирање беше извршено и преку промената во инструментот задолжителна резерва која стапи во сила на 01.01.2013 година, при што се изврши намалување на основата за задолжителна резерва на банките за износот на новоодобрени кредити кон секторите чиишто раст ја намалува надворешната ранливост на економијата (нето извозници и енергетски сектор). Станува збор за нестандартна мерка, која ќе се применува заклучно со 2014 година, кога ќе се преиспита потребата од натамошна примена. Значителен дел од вкупните кредити одобрени во текот на 2013 година се однесуваат на овие сектори.

Во услови на контролирана стапка на инфлација и поволна платно-билансна позиција, на почетокот на јули 2013 година НБРМ презеде дополнителни мерки во насока на поддршка на кредитниот раст и економијата во целина. Имено, се изврши намалување на задолжителната резерва на денарските обврски на банките од 10% на 8% при истовремено зголемување на стапката кај девизните обврски од 13% на 15%, а воедно се вовеле 0% задолжителна резерва на обврските кон нерезидентите. Овие промени се насочени кон поддршка на процесот на де-евроизација, ослободување на ликвидни средства на банките и поголем прилив на средства од нерезиденти, особено странски финансиски институции. Истовремено, извршено е намалување на основната каматна стапка на НБРМ од 3,5% на 3,25%, што е историски најниско ниво.

Монетарната политика и во наредниот тригодишен период останува ориентирана кон одржување на ценовната стабилност, преку одржување на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото. Резултатите од моделите за оценка на рамнотежниот реален ефективен девизен курс¹² на денарот заклучно со последниот квартал на 2012 година, не упатуваат на големи отстапувања од рамнотежното ниво и истите во периодот 2003 - 2012 година се одржуваат во прифатливи рамки од +/-4%, при што во текот на 2012 година тие укажуваат на мала потценетост на курсот¹³.

Во изминатиот период на турбулентно надворешно окружување, монетарната политика ја потврди својата флексибилност и делуваше преку соодветно прилагодување на монетарниот инструментариум, во насока на поттикнување на кредитниот раст, при истовремено остварување на примарната и интремедијарната монетарна цел. Согласно

¹² Според пристапот БЕЕР (behavioral equilibrium exchange rate) за оценка на рамнотежниот девизен курс на денарот, кој базира на потесна дефиниција на реален ефективен девизен курс и е конструиран врз основа на петте најголеми трговски партнери на Република Македонија од Европската Унија. Во моделите како независни варијабли се вклучени: диференцијалот во продуктивноста, трговската отвореност и јаваната потрошувачка.

¹³ Анализите на ММФ исто така потврдуваат дека не постои значајно отстапување на реалниот девизен курс (IMF Staff Report for 2013 Article IV Consultation and first post program monitoring discussions, June 2013, p.17).

проекциите на останатите сегменти од економијата, во следниот тригодишен период може да се очекуваат умерени инфлациски движења и генерално поволни движења на девизниот пазар, иако придружени со ризици. Фискалната политика и посебно начинот на финансирање на буџетскиот дефицит во наредниот период останува значаен фактор во однос на амбиентот во кој се спроведува монетарната политика, што воедно го нагласува значењето на монетарно - фискалната координација. Монетарната власт и натаму останува подготвена за преземање на соодветни мерки, доколку е неопходно, за задржување на ценовната и финансиската стабилност во економијата.

Интензивирањето на економската активност и стабилизирањето на перцепциите за ризик се очекува да придонесат за зголемено кредитирање од страна на банките во текот на наредниот период. Така, се оценува дека очекуваниот годишен раст на кредитите од 5,2% во 2013 година ќе забрза до 6,4% во 2014 година и 8,5% во 2015 година. Овие движења ќе бидат одраз на постепено исцрпување на негативните ефекти од перцепциите на банките за кредитниот ризик и од конзервативните стратегии на поголемите банкарски групации. Стимулативен ефект во наредниот период се очекува да имаат и преземените мерки на НБРМ. Исто така, позитивен импулс се очекува од стабилизирањето на глобалните финансиски пазари и очекуваниот раст на домашната економија, со позитивни ефекти врз подобрување на кредитната способност на економските субјекти. Притоа, растот на личната потрошувачка и корпоративните инвестиции ќе имаат дополнителен позитивен придонес преку зголемување на побарувачката за кредити. Сепак, основната проекција за кредитирањето од страна на банките е придружена со надолни ризици, поврзани со евентуалното натамошно воздржување од кредитирање како дел на стратегијата на странските матични банки. Во однос на депозитите, се очекува раст на депозитите од 4,8% во 2013 година. Понатаму, засилувањето на домашната економска активност, водена од растот на вработеноста, платите и инвестициите, се очекува да резултира со значително опоравување на депозитната база, која се очекува да се зголемува со стапки од околу 9% годишно во 2014 и 2015 година, соодветно.

2.3. Ризици и алтернативно сценарио

Ризици. Во однос на проектираните стапки на економски раст ризиците се генерално поврзани со глобалните економски движења, пред се со динамиката на закрепнување на економијата на ЕУ. На пократок рок, нискиот економски раст во еврозоната веројатно е најсериозниот потенцијален ризик за растот на земјите во развој како Република Македонија. Остварувањето на ризиците за послаби економски остварувања во ЕУ и другите трговски партнери на земјата може да ги влоши изгледите за растот на економската активност во Република Македонија. Од друга страна, побрз напредок поврзан со структурните реформи во еврозоната во однос на очекувањата и јакнење на довербата на инвеститорите, се позитивни ризици чија материјализација може да влијае кон повисок раст на македонскиот извоз и индустриското производство и поголем прилив на капитал во земјата. Покрај тоа, може да се очекува ефектот од планираните СДИ кои се во фаза на реализација или се најавени да дојде до полн израз во следните неколку години. Во однос на прикажаното сценарио за надворешниот сектор, при сеуште присутна неизвесност околу глобалното закрепнување, ризиците можат да се прелеат преку повеќе пунктови. Главните ризици околу надворешната позиција на економијата во овој период и понатаму произлегуваат од динамиката на глобалното, а со тоа и на домашното економско закрепнување и нивниот одраз врз перцепциите на инвеститорите. Евентуално послабата надворешна побарувачка може да има неповолни ефекти врз присуството на домашните извозници на странските пазари. Дополнително, и движењето на светските цени е придружено со неизвесност. Воедно, не се исклучени ризиците од помали капитални

приливи на недолжничко финансирање или евентуални капитални одливи со цел финансирање на матичните компании.

Проценката и опфатот на ефектите од новите извозни капацитети во економијата е клучен за проекцијата на трговското салдо. Факт е дека постепено расте бројот на извозни капацитети во економијата, што на среден рок треба да резултира со натамошна диверзификација на извозот и подобрување на извозните перформанси. Во прилог на ова очекување се остварените позитивни промени во извозната структура во последните години. Тоа се очекува да придонесе кон јакнење на флексибилноста на економијата во однос на надворешните шокови. Со оглед на растечкиот број на нови производствени капацитети во економијата, како и очекуваното подобрување на глобалното окружување, очекувањата во тој поглед се оправдани. Истовремено, проекцијата на приватните трансфери, која предвидува постепено забавување на учеството на приватните трансфери во БДП, генерално може да се оцени како конзервативна, што ги намалува надолните ризици во однос на оваа категорија.

Ризиците во однос на проекцијата на инфлацијата главно се условени од претпоставките за движењата на цените на основните производи, промените на регулираните цени и евентуалниот нивен преносен ефект врз другите цени во економијата. Така, долната граница на интервалот на проектираната стапка на инфлација која изнесува 2,3% во 2014 година не го вклучува ефектот од евентуален пораст на цените на електричната енергија. При претпоставен пораст на цените на електричната енергија кон средината на 2014 година од 10%, просечната стапка на инфлација би изнесувала 2,7%. Ризиците за проектираната патека на инфлацијата на среден рок се оценуваат како избалансирани, при ризик за поголем надолен пренесен ефект од идните движења на цените на светските берзи врз домашната инфлација и поголем притисок во нагорна насока од домашната побарувачка.

Очекувањата во однос на кредитниот раст кај банките се главно придружени со надолни ризици, коишто во услови на значително олеснување на монетарните услови и постепено стабилизирање на перцепциите за ризик, главно се условени од конзервативните стратегии на странските банкарски групации присутни во земјата. Ризиците поврзани со деловните стратегии на странските банкарски групациите главно се однесуваат на потенцијално раздолжување (deleveraging) на ниво на групациите, со ефекти врз нивните подружници присутни во земјата.

Наведените ризици во однос на прикажаното макроекономско сценарио за следниот тригодишен период упатуваат на потреба од постојано следење на евентуалните промени во надворешните и домашните економски услови во наредниот период и навремено преземање на адекватни мерки од страна на носителите на политиките.

Алтернативно сценарио. Алтернативното макроекономско сценарио се заснова на претпоставката за понизок економски раст на економијата на ЕУ и другите трговски партнери на земјата во текот на анализираниот период. Согласно ова сценарио, проекцијата за реалниот раст на БДП во 2014 изнесува 2,1%, во 2015 година 2,7%, а во 2016 година 3,3%.

Ваквото сценарио имплицира послаба надворешна побарувачка и неповолни ефекти врз домашните извозници, односно понизок раст на извозот на стоки и индустриското производство во земјата. Ваквата појава се очекува да има влијание и врз перцепцијата на инвеститорите, која ќе се одрази врз приливот на капитал во земјата во форма на директни инвестиции, што имплицира и побавен раст на бруто инвестициите на среден рок.

Согласно ова сценарио, реалниот раст на извозот се очекува да изнесува 4,4% во 2014 година, 5,5% во 2015 година и 5,8% во 2016 година. Проекцијата за растот на бруто инвестициите изнесува 5,2% во просек во анализираниот период. Понискиот раст на бруто инвестициите во однос на основното сценарио е главно последица на побавниот раст на приватните инвестиции, а во одредена мера и на растот на јавните инвестиции. Јавната потрошувачка, исто така, се очекува да има понизок раст, кој е проектиран на 0,8% просечно за анализираниот период. Согласно алтернативното сценарио, проектираниот реален раст на личната потрошувачка во просек изнесува 2,4%. Понискиот раст на извозот, како и на домашната побарувачка, имплицираат побавен раст на увозот на стоки, кој во просек во анализираниот период е предвидено да се зголеми за 4,6%.

Во однос на пазарот на трудот, понискиот економски раст имплицира побавен раст на бројот на вработени и побавно темпо на намалување на стапката на невработеност во однос на основното сценарио. Така, согласно алтернативното сценарио се очекува просечниот годишен раст на бројот на вработени да изнесува 1,9%, што резултира со намалување на бројот на невработени за 1,6% во просек во анализираниот период. Под претпоставка дека предвидените стапки на намалување на неактивното население и на раст на работоспособното население не се променети во однос на основното сценарио, стапката на невработеност на крајот на 2016 година, согласно алтернативното сценарио, изнесува околу 27%, додека стапката на вработеност достигнува 42,5%. Активното население во 2016 година изнесува 58,1% од работоспособното население.

Во однос на стапката на инфлација, се претпоставува дека движењата на цените на основните производи не се променети во однос на основното сценарио, односно претпоставуваме слични оценки за условите на страната на понудата и на нивото на странските цени. Побавниот раст на економската активност, согласно алтернативното сценарио, имплицира дека не се очекуваат инфлациски притисоци од страната на побарувачката, имајќи предвид дека негативниот произведен јаз е проценето да се затвори во 2016 година. Оттука, за разлика од основното сценарио, во 2016 година не се очекува нагорен притисок од домашната побарувачка врз стапката на инфлација, со што проекцијата изнесува околу 2% (види табела 1б за споредба).

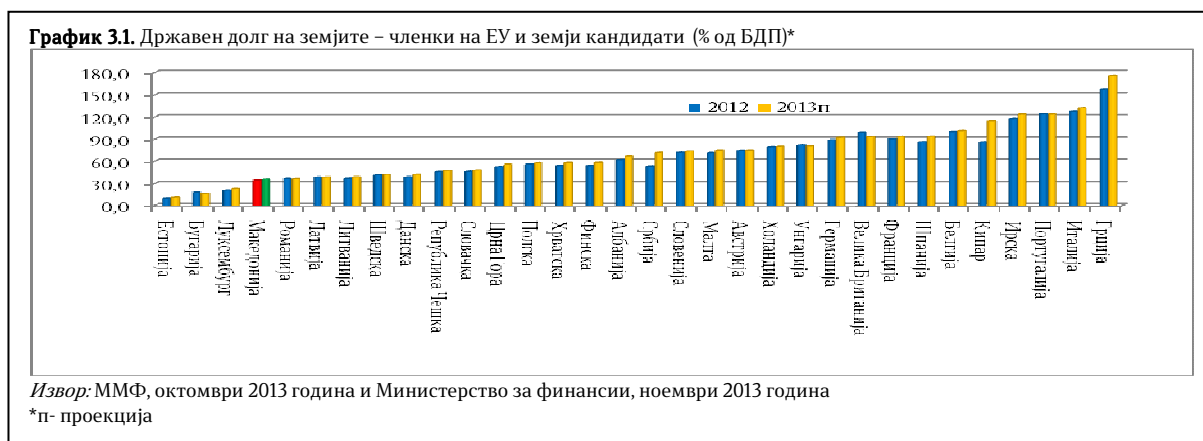
Ефектите на алтернативното сценарио врз буџетскиот дефицит се презентирани во точка 3.2. Сензитивна анализа.

ДЕЛ III Јавни финансии

Фискалната политика, како и во изминатиот период, и понатаму ќе биде дизајнирана во функција на одржување на макроекономската стабилност и поттикнување на економскиот раст како основни услови за зголемување на вработеноста и унапредување на животниот стандард.

Фискалната политика во координација со монетарната политика овозможи да се задржи макроекономската стабилност со просечна годишна инфлација од околу 2,5% и воедно да даде поддршка на економската активност преку одржување на повисоко ниво на капитални инвестиции. Порастот на капиталните инвестиции во Буџетот е директна поддршка на стопанството.

Како резултат на внимателната и успешно водена фискална политика во изминатите години, Република Македонија и понатаму останува ниско задолжена земја со државен долг кој е далеку понизок од просекот на ниво на ЕУ (86,8% од БДП во вториот квартал од 2013 година).

Признание за успешното управување со јавните финансии на државата изразија повеќе релевантни финансиски институции. Така, во својот извештај¹⁴ реномираната кредитна рејтинг агенција Фич наведе дека благодарение на силната фискална позиција на Република Македонија пред финансиската криза, нивото на јавниот долг останува на умерено ниво, а Република Македонија е релативно ниско задолжена земја чија задолженост е под нивото на задолженост на земјите кои се на исто или слично рамниште според кредитниот рејтинг. Исто така, во извештајот¹⁵ на Стандард и Пурс наведено е дека Република Македонија и понатаму останува релативно ниско задолжена земја, што претставува еден од факторите поради кој се потврдува стабилниот изглед на земјата.

Понатаму, во програмскиот документ поврзан со гаранцијата заснована на политики од Светска банка од декември 2012 година¹⁶ банката истакнува дека резултатите од нивната „Анализа за одржливост на долгот на Република Македонија“ покажуваат дека нивото на долгот на земјата е одржливо и останува на релативно умерено ниво согласно меѓународните стандарди. Овие видувања се базираат на умерениот буџетски дефицит, релативно нискиот јавен долг, ниското ниво на инфлација, како и на добро капитализираниот банкарски сектор. Дополнително, истото се базира и врз квалитетните

¹⁴ Fitch Ratings, Republic of Macedonia Full Rating Report, October 2013.

¹⁵ Standard and Poor's Research Update, May 24, 2013.

¹⁶ Document of The World Bank (Report No. 72845-MK): Programme document for a proposed public expenditure policy based guarantee in the amount of Euro 155 million.

економски политики, како и врз приливот на странски инвестиции што претставува потенцијал за економски раст. Имајќи ги предвид тековните предизвици во надворешното окружување, Република Македонија има фискален простор за задолжување, а со цел зголемување на поддршката за економијата, но без притоа да се доведе во прашање способноста за враќање на долгот.

Во периодот 2014-2016 година, фискалната политика ќе продолжи да се карактеризира со натамошно подобрување на квалитетот на јавните финансии и дисциплинирано управување со буџетските средства, кои ќе резултираат со одржување на низок фискален дефицит и одржување на јавниот долг. Преку поефикасно користење на буџетските средства во развојни програми и инфраструктурни инвестиции, фискалната политика ќе биде во функција на задржување на макроекономската стабилност и заживување на економската активност. Фискалната политика во наредниот среднорочен период ќе продолжи да биде избалансирана меѓу остварувањето на следните две цели:

- на краток рок, да одговори на потребата за ублажување на флукуациите на бизнис циклусот;
- на долг рок, фискалната позиција ќе биде водена од потребата за воспоставување одржливо ниво на јавен долг, преку одржување на умерено ниво на буџетски дефицит кое нема да придонесува за пораст на нивото на јавниот долг над долгорочно одржливо ниво.

3.1. Салдо на општ владин буџет и состојба на јавен долг

3.1.1 Фактички состојби и среднорочни очекувања

Фактички состојби во 2012 година. Вкупните буџетски приходи беа реализирани во износ од 138.115 милиони денари, односно 92,4% во однос на планираните со Буџетот за 2012 година. Истите се повисоки за 0,7% во однос на остварувањето во 2011 година. Во рамки на вкупните приходи 85% се остварени по основ на даночни приходи и социјални придонеси. Во структурата на вкупните приходи најголемо учество имаат даночните приходи со 55%, придонесите со 30% и неданочните приходи со 9%, капиталните приходи учествуваат со 3% и останатите приходи со 3%. Даночните приходи во 2012 година се реализираа во износ од 93% во однос на годишниот план, а најголемо учество имаат приходите наплатени по основ на данокот на додадена вредност (ДДВ) со 51%.

Вкупните расходи на Буџетот на Република Македонија во 2012 година изнесуваа 155.840 милиони денари или 96,4% од годишниот план. Реализацијата во 2012 година е повисока за 4,8% во однос на 2011 година. Во 2012 година исплатени се вкупно 22.714 милиони денари за плати и надоместоци или 1,9% помалку споредено со 2011 година. Расходите за стоки и услуги се повисоки за 5% во однос на 2011 година и изнесуваат 14.652 милиони денари, додека социјалните трансфери се повисоки за 3,7% и изнесуваат 69.676 милиони денари. Капиталните расходи во 2012 година се реализирани во износ од 18.757 милиони денари и споредено во однос на 2011 година се повисоки за 5,9%

Буџетот на Република Македонија во 2012 година оствари дефицит во износ од 17.725 милиони денари, што претставува 3,9% од БДП. Структурата на фискалното салдо на Буџетот на Република Македонија покажува најголемо учество на Основниот буџет или 89% во вкупниот консолидиран буџетски дефицит. Финансирањето на дефицитот за 2012 беше обезбедено преку домашно и надворешно задолжување.

Вкупните приходи на Општиот владин буџет (Буџетот на Република Македонија и Буџетите на единиците на локална самоуправа) во 2012 година изнесуваат 149.620 милиони

денари, додека вкупните расходи достигнаа 167.816 милиони денари. Притоа, остварен е дефицит на консолидиран Општ владин буџет од 18.196 милиони денари, односно 4% од БДП.

Фактички состојби во 2013 година. Со Буџетот на Република Македонија за 2013 година вкупните приходи се планирани во износ од 147.958 милијарди денари, вкупните расходи во износ од 165.653 милијарди денари, односно планиран е дефицит од 17.695 милијарди денари (3,6% од БДП), од кој дефицитот на Основниот буџет е 15.758 милијарди денари (3,2% од БДП), дефицитот на сметките за сопствени приходи е 1.842 милијарди денари (0,38% од БДП), дефицитот на Фондот на пензиското и инвалидското осигурување е планирано да изнесува 95 милиони денари (0,02% од БДП) и избалансирани буџети на Фондот за здравствено осигурување и Агенцијата за вработување.

Во периодот јануари - септември 2013 година, вкупните остварени приходи на Буџетот на Република Македонија се 103.012 милијарди денари или 69,6% од годишниот план. Во рамки на вкупните приходи, 88.215 милијарди денари се остварени по основ на даночни приходи и социјални придонеси, односно 85,6% од вкупно остварените приходи. Во структурата на вкупните приходи најголемо учество имаат даночните приходи со 56%, социјалните придонеси со 30% и неданочните приходи со 9%, капиталните приходи учествуваат со 3%, а останатите приходи со 2%.

Даночните приходи во истиот период се реализирани во износ од 57.389 милијарди денари. Во структурата на остварените даночни приходи најголемо учество од 50% имаат приходите од ДДВ, акцизите учествуваат со 21%, персоналниот данок од доход со 13%, данокот од добивка со 6%, увозните давачки со 6% и другите даночни приходи со 4%.

Табела 3.1. Буџет на Република Македонија (во милиони денари)

<i>(милиони денари)</i>	Буџет 2013	Реализација во периодот јануари-септември 2013
1. Вкупни приходи	147.958	103.012
1.1. Даночни приходи и придонеси	125.555	88.215
1.1.1 Даночни приходи	82.713	57.389
1.1.2 Придонеси	42.842	30.826
1.2. Неданочни приходи	13.836	9.215
1.3. Капитални приходи	4.432	3.053
1.4. Донации	4.135	2.529
2. Вкупни расходи	165.653	118.802
2.1. Тековни расходи	146.941	106.817
2.1.1 Плати и надоместоци	23.132	16.901
2.1.2 Стоки и услуги	17.441	10.796
2.1.3 Трансфери	102.254	75.947
2.1.4 Камати	4.114	3.173
2.2. Капитални расходи	18.712	11.985
3. Дефицит	-17.695	-15.790
4. Финансирање на дефицит	17.695	15.790
4.1 Прилив	33.464	30.246
4.1.3 Странски извори	17.758	18.779
4.1.3 Домашни извори	3.598	10.556
4.1.4 Депозити/ Дополнителни извори	12.022	658
4.1.5 Приходи од продажба на акции	95	253
4.2 Одлив	15.769	14.456
4.2.1 Отплата по странско задолжување	13.896	12.729
4.2.2 Отплата по домашно задолжување	1.873	1.727

Извор: Министерство за финансии

Во периодот јануари - септември 2013 година, вкупните расходи на Буџетот на Република Македонија се реализирани во износ од 118.802 милијарди денари или 71,7% од планираните расходи со Буџетот за 2013 година. Што се однесува до структурата на реализираните расходи, за тековни расходи потрошени се 106.817 милијарди денари или 90%, додека капиталните расходи изнесуваа 11.985 милијарди денари.

Расходите за плати и надоместоци изнесуваат 16.901 милијарди денари, додека расходите за стоки и услуги изнесуваат 10.796 милијарди денари. Трансферите имаат најголемо учество во вкупните буџетски расходи од 64% (75.947 милијарди денари), во чии рамки освен социјалните трансфери во вкупен износ од 55.265 милијарди денари (по основ на пензии, здравствена заштита, надоместоци за вработување и социјална помош) вклучени се и трансферите до општините по основ на ДДВ и по основ на блок и наменски дотации во износ од 11.347 милијарди денари за финансирање на пренесените надлежности на локално ниво. Во категоријата трансфери вклучени се и расходите исплатени по основ на земјоделски субвенции од страна на Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и рурален развој.

Во разгледуваниот период, отплатата на главнината по однос на вкупниот долг изнесува 14.456 милијарди денари, додека плаќањата по основ на камати изнесуваат 3.173 милијарди денари. Од вкупните одливи по основ на отплата на кредити, 1.727 милијарди денари се одливи за отплата на главнина кон домашни кредитори, додека 12.729 милијарда денари се одливи за отплата на главнина кон нерезидентни кредитори.

Во периодот од јануари - септември 2013 година остварен е дефицит во висина од 15.790 милијарди денари, како резултат на остварените приходи во износ од 103.012 милијарди денари и реализираните расходи во износ од 118.802 милијарди денари.

Рамка 3.1. Активности за подобрување на управувањето со јавните финансии

Министерството за финансии спроведува многу активности за подобрување на управувањето со јавните финансии. Како дел од активностите за понатамошно унапредување на финансискиот менаџмент во јавниот сектор и идно спречување на акумулирање на нови обврски, во првата половина од 2013 година започна постапката за набавка за надградба на постојното софтверско решение на трезорскиот информациона систем (ТРИС), за воведување на нов модул кој содржи податоци за повеќегодишните обврски на буџетските корисници, согласно донесениот Годишен план за јавни набавки во 2013 година на Министерство за финансии. Во првата половина на ноември изведувачот пристапи кон инсталација на дизајнираниот апликативниот софтвер, односно решението за пријавување на повеќегодишни обврски во постојниот софтверското решение за ТРИС. Од втората половина на ноември до крајот на декември предвидени се обуки на буџетските корисници, како и пилот интеракција со новиот модул, со цел да се овозможи истиот да биде целосно функционален од 1 јануари 2014 година, односно ќе овозможи целосно евидентирање и планирање на повеќегодишните обврски, што ќе резултира со ефикасно планирање на ликвидноста и унапредување на управувањето со јавните финансии. Со овој проект ќе се обезбедат податоци за обврските кои ги преземаат буџетските корисници, што претставува основа за среднорочното планирање. Истовремено, ќе се овозможи подобрување на контролата и увид од страна на самиот менаџмент на буџетските корисници во преземените обврски, како во тековната така и во следните години.

Во тек е твининг проект за зајакнување на капацитетите за среднорочно макроекономско и буџетско планирање во соработка со ЕК. На почетокот на 2014 година во соработка со Светска банка ќе се работи на Преглед на јавните финансии (Public Finance Review) со цел подобро управување со јавните финансии и обезбедување на фискална одржливост. Во периодот 2014-2016 година во соработка со ЕК ќе се спроведе твининг проект за Градење на капацитетот на Секторот кој се занимава со буџетот на Централната власт и зајакнување на капацитетот за креирање на

среднорочни политики (Building up the capacity within the department dealing with central government budget and strengthening medium term policy making capacity) преку кој ќе се развие среднорочното буџетско планирање.

Среднорочни очекувања. Проекцијата на јавните финансии за наредниот среднорочен период се базира врз реалните остварувања во 2012 година и првите девет месеци од 2013 година, проектираните макроекономски индикатори за наредниот период, постепеното закрепнување на економијата на ЕУ и остварување на позитивни стапки на раст, како и ефектите од планираните структурните реформи и очекуваниот прилив на СДИ.

Проектираните приходи на консолидираниот владин буџет како учество во БДП, во наредниот тригодишен период бележат релативно намалување, и тоа од 32,6% од БДП во 2014 година на 31,3% во 2016 година. Како резултат на континуираното спроведување на дисциплинирана буџетска политика и зајакната консолидација на јавните трошења, вкупните расходи како процент од БДП во периодот 2014-2016 година ќе остварат исто така намалување, и тоа од 36,0% во 2014 година на 33,9% во 2016 година.

Табела 3.2. Консолидиран општ владин буџет (во милиони денари)

	2014	2015	2016
Консолидиран општ владин буџет-Приходи	171,941	180,713	190,002
%од БДП	32.6	32.0	31.3
Консолидиран општ владин буџет-Расходи	190,212	198,569	205,835
%од БДП	36.0	35.2	33.9
Консолидиран општ владин буџет-Дефицит	-18,271	-17,856	-15,833
%од БДП	-3.5	-3.2	-2.6
Централен Буџет -Приходи	95,430	100,308	106,641
%од БДП	18.1	17.8	17.6
Централен Буџет -Расходи	113,601	118,164	122,474
%од БДП	21.5	20.9	20.2
Централен Буџет -Дефицит	-18,171	-17,856	-15,833
%од БДП	-3.5	-3.2	-2.6
Буџетски фондови-Приходи	46,631	49,504	52,318
%од БДП	8.8	8.8	8.6
Буџетски фондови-Расходи	46,731	49,504	52,318
%од БДП	8.9	8.8	8.6
Буџетски фондови-Дефицит	-100	0	0
%од БДП	0.0	0.0	0.0
Буџет на локална власт-Приходи	29,880	30,901	31,043
%од БДП	5.7	5.5	5.1
Буџет на локална власт-Расходи	29,880	30,901	31,043
%од БДП	5.7	5.5	5.1
Буџет на локална власт-Дефицит	0	0	0
%од БДП	0.0	0.0	0.0

Извор: Министерство за финансии

Утврдените основни постулати на фискалната политика во наредниот период обезбедуваат постепено намалување на нивото на дефицитот и негово позиционирање на оптимално ниво од околу 2,6% од планираниот БДП во 2016 година.

3.1.2. Среднорочни проекции

Проектирани приходи на Буџетот на Република Македонија. Вкупните изворни приходи на Буџетот на Република Македонија (централната власт¹⁷) за периодот 2014-2016 година се планирани на ниво од околу 30% од БДП, при што истите изразени како процент

¹⁷ Буџетот на централна власт ги вклучува Централниот буџет и буџетот на фондовите

од БДП се намалуваат по години во услови на непроменета даночна политика, односно задржување на ниските даночни стапки и ниско даночното оптоварување на стопанството. Во структурата на планираните приходи, даночните приходи учествуваат со околу 56%, приходите по основ на социјални придонеси со околу 28%, неданочните и капиталните приходи со околу 12%, додека останатиот дел од приходите ќе се реализира од ИПА фондовите и други донации. Во рамки на даночните приходи, најзначаен износ на приходи ќе се остварува по основ на ДДВ, персонален данок на доход и акциза.

Проекцијата на социјалните придонеси, кои претставуваат изворни приходи на фондовите за пензиско и инвалидско осигурување, здравствено осигурување и вработување, во наредниот среднорочен период се базира на очекуваните позитивни економски движења, кои соодветно ќе се рефлектираат врз стапките на раст на вработеноста и платите. Неданочните приходи во наредниот среднорочен период учествуваат со околу 9% во вкупните приходи, а најзначајно е учеството на приходите по основ на административни такси, концесии од минерални сировини и други неданочни приходи кои ги остваруваат буџетските корисници на сопствените сметки.

Во проекцијата на приходите во делот на странските донации во наредниот период планирани се донациите кои буџетските корисници ќе ги реализираат за конкретни проекти, како и повлекувањата од предпристапните фондови на ЕУ.

Проектирани расходи на Буџетот на Република Македонија. Расходната страна на Буџетот на Република Македонија во наредниот среднорочен период е планирана во функција на поддршка на економската активност во земјата и целосно заздравување на македонската економија преку зголемени инвестиции во инфраструктурни проекти, како и подобрување на економската положба на граѓаните, со особено внимание на таргетирани групи население (пензионерите и корисниците на социјални надоместоци). Притоа, ќе продолжи спроведувањето на дисциплинирана буџетска потрошувачка со нагласен акцент на рестриктивност и ригорозна контрола на помалку продуктивните трошоци, за сметка на зголемување на инвестиционите вложувања во капитални проекти. Просечното учество на расходите на Буџетот на Република Македонија во периодот 2014-2016 година изнесува околу 33% од БДП.

При проекцијата на тековните расходи за наредниот период земени се предвид следните претпоставки:

- продолжување на строгата контрола на новите вработувања и постепено зголемување на платите во јавниот сектор;

- целосна и навремена исплата на зголемените пензиски примања и социјалните надоместоци, со цел подобрување на материјалната состојба на корисниците на овие права. Расходите за пензии се планирани во насока на обезбедување на натамошна заштита на оваа категорија граѓани, а при нивната проекција се земени во вид очекуваниот пораст на бројот на пензионери и законското усогласување на пензиите пресметано според проектираниот пораст на платите и на трошоците за живот. Исто така, планирано е и зголемување на социјалните надоместоци за социјално најзагрозените семејства и редовно сервисирање на обврските по основ на детски додаток, надоместоци

График 3.2. Структура на тековни расходи

Извор: Министерство за финансии

по основ на права на инвалидизираните лица, воени и цивилни инвалиди и азиланти. Планираните реформи во социјалната сфера преку поедноставување на постапките за остварување на овие права, како и ефектите од интегрирањето на социјалните центри во единствен информативен систем, ќе обезбедат определени заштеди со едновремено проширување и правилно таргетирање на овие надоместоци кон најзагрозените категории. Во насока на унапредување на социјалната политика се реализира Проектот за условени парични трансфери, финансиран со заем од Светска банка, кој има за цел да ја поддржи Владата на Република Македонија во напорите за намалување на сиромаштијата на ранливите групи преку условување на постоечките парични надоместоци.

- исплата на зголемени субвенции во земјоделството, со цел зајакнување и поддршка на овој сектор. Планираните реформи во земјоделскиот сектор ќе создадат услови за изградба на ефикасен и конкурентен земјоделски сектор и негова успешна интеграција во ЕУ. Реформите успешно ќе се реализираат преку зголемена финансиска поддршка на земјоделците, за што во 2014 година се планираат 140 милиони евра и 150 милиони евра во 2015 година, како и користење на средства од ИПАРД програмата.

- подобрување на квалитетот на високото образование, подобрување на стручното образование, како и јавна финансиска поддршка за стимулирање на иновациите во македонските компании. За оваа намена во текот на 2014 година ќе започне реализацијата на Проектот за развој на вештини и иновации кој се финансира со заем од Светската банка, преку кој ќе се спроведат реформи во високото образование и зајакнување на институционалните капацитети на универзитетите, кои ќе придонесат за квалитетно и ефикасно високо образование кое ќе одговара на потребите на приватниот сектор и општеството во целина. Воедно, ќе се зајакне квалитетот на стручното образование и истото ќе се прилагоди на потребите на пазарот на трудот.

Со цел остварување и одржување на позитивни стапки на економски раст, во следниот тригодишен период значителен дел од Буџетот ќе биде наменет за јавни инвестиции, имајќи во вид дека тие ја претставуваат развојната компонента на фискалната политика. Во изминатите неколку години, капиталните проекти финансирани од Буџетот целосно ја потврдија својата оправданост и имаа големо влијание во справувањето со негативните ефекти од економската криза. Така, во Буџетот за 2014 година предвидени се 22.377 милиони денари за капитални инвестиции, што претставува за 11% повисок износ во однос на 2013 година.

Во рамки на буџетските средства наменети за капитални расходи, во следниот среднорочен период, предвидени се значајни инвестициони вложувања во доизградба на преостанатиот дел од автопатот на Коридорот X и железничката инфраструктура, енергетската и комунална инфраструктура, како и капитални инвестиции за подобрување на условите во образовниот, социјалниот и здравствениот систем, земјоделството, заштитата на животната средина и правосудството.

Така, во следниот период ќе биде интензивирана изградбата на нова модерна автопатска делница Демир Капија – Смоквица од автопатот на Коридорот X, во должина од 28,18 км, со која ќе се комплетира главната оска од Коридор X која поминува низ Република Македонија. Изградбата на оваа делница е финансирана со заеми од ЕБОР и ЕИБ, грант средства од ИПА и средства од Буџетот на Република Македонија.

Во рамките на железничката инфраструктура ќе продолжи имплементацијата на Проектот за подобрување на железничката пруга Коридор X, финансиран со заем од ЕБОР, во рамките на кој се врши ремонт на повеќе делници од железничкиот Коридор X, во

вкупна должина од околу 53 км. Главна цел на проектот е подобрување на железничката пруга, намалување на трошоците за нејзино одржување и обезбедување на сигурен сообраќај на горенаведените делници.

Во областа на железничкиот сообраќај ќе биде имплементиран Проектот за доизградба на Железничкиот Коридор VIII. Изградбата на источниот дел од железничкиот Коридор VIII, односно делот кон Бугарија, ќе се одвива во 3 фази и ќе биде финансирана со заеми од ЕБОР и ЕИБ и средства од ИПА. Реконструкцијата на првата делница Куманово-Бељаковце со заем од ЕБОР ќе започне во првата половина на 2014 година. За подготовка и реализација на овој проект обезбедена е техничка помош од ЕУ преку инструментот Инвестициска рамка за Западен Балкан (WBIF) и од други донатори.

Во однос на енергетската инфраструктура, предвидена е изградба на Националниот гасификационен систем, кој ќе обезбеди снабдување на стопанството, јавниот сектор и домаќинствата со евтина и еколошка енергија, преку истовремено намалување на емисијата на штетни гасови во атмосферата. Финансиската конструкција на проектот е затворена со средствата од обврските на поранешниот СССР кон Република Македонија, како и со заеми од ЕБОР и ЕИБ. Трасата која ќе се финансира со заеми од ЕИБ и ЕБОР ќе се гради во две фази. Првата фаза, во вкупна должина од 294 км, планирано е да се финансира со заем од ЕБОР, кој се очекува да биде одобрен во 2014 година, а втората фаза, во вкупна должина од 454 км, ќе се финансира со заеми од ЕБОР и ЕИБ, како и средства од ИПА 2.

Со цел подобрување на квалитетот на животот, пред се во руралните подрачја, преку снабдување со чиста вода за пиење, во следниот период ќе продолжи имплементацијата на Проектот за водоснабдување и одведување на отпадни води, финансиран со заем од ЕИБ. Проектот е во насока на поддршка на рамномерен регионален развој и се очекува преку инвестиции во комуналната инфраструктура да се стимулира развојот на руралните подрачја. Со проектот “Водовод и канализација на општините фаза 1” финансиран од Германската банка за обнова и развој - KfW се обезбедува одржливо снабдување со вода за пиење на населението во општините Битола, Гевгелија, Гостивар, Кавадарци, Кочани, Неготино, Радовиш и Тетово. Оваа цел се постигнува преку подобрување на нивните системи за водоснабдување, изведување на помали инвестициони зафати во самите системи, како и поситни градежни работи. Предвидена е и реализација на втора фаза од овој проект која ќе опфаќа поголеми инвестициони зафати (реконструкција на водоводните и канализационите мрежи) во општините. Со поддршка од ЕИБ ќе се реализира втората фаза, која опфаќа наводнување, и третата фаза, која опфаќа производство на електрична енергија од Проектот “Подобрување на искористувањето на водите од басенот на Злетовска река“. За овој проект е доделена техничка помош преку инструментот WBIF, за извршување на детални проценки за активностите кои треба да се реализираат во рамки на овој повеќенаменски проект. Основната цел на втората фаза е да се обезбеди наводнување на 4.570 ха нето површина кои се наоѓаат во атарот на општините Пробиштип и Кратово. Реализацијата на третата фаза, која опфаќа изградба на мали хидроцентрали по течението на реката Злетовица, ќе придонесе за намалување на недостатокот од електрична енергија во регионот, безбедно, сигурно и квалитетно снабдување на потрошувачите со енергија, зголемување на енергетската ефикасност, како и создавање на можности за нови вработувања во регионот. Втората фаза од проектот “Наводнување на јужната долина на реката Вардар“ се финансира со заем од KfW и истата опфаќа рехабилитација и модернизација на системите за наводнување на земјишна површина од 3.904 хектари. Успешната реализација на оваа Програма ќе придонесе за

остварување на зголемена продуктивност и одржлив развој на земјоделското производство во Југоисточниот регион.

Во 2014 година продолжува реализацијата на првата фаза од Проектот за реконструкција и доградба на јавните здравствени установи, финансирана од Банката за развој при Советот на Европа (ЦЕБ). Главна цел на овој проект е да се подобри здравствената инфраструктура, оперативните услови за испорака на соодветни здравствени услуги, како и да се воведат нова и модернизирани опрема и технологија, која ќе замени поголем дел од постојната застарена опрема. Оваа фаза вклучува реконструкција или рехабилитација на 20 јавни здравствени установи (ЈЗУ) кои се наоѓаат во најлоша состојба. Притоа, со грант обезбеден од ЕУ преку инструментот WBIF се финансираат инвестициските работи во Институтот за белодробни заболувања кај деца Козле – Скопје.

Дополнително, со техничка помош од ЕУ преку инструментот WBIF и техничка помош од ЦЕБ се подготвува Извештај за изводливост на втората фаза од овој проект. Втората фаза од проектот ќе вклучува поголеми инвестициони зафати, монтирање и инсталација на медицинска опрема во Клинички центар “Мајка Тереза” – Скопје и Регионалната Клиничка болница во Штип. Се очекува заемот од ЦЕБ да биде одобрен во првиот квартал од 2014 година, по што ќе започне и реализацијата на овој проект.

Ќе продолжи реализацијата на Проектот за изградба на фискултурни сали во средните училишта, финансиран со заем од ЦЕБ и учество на Република Македонија. Со овој проект е опфатена изградба или реконструкција на 30 фискултурни сали со цел подобрување условите за спроведување на физичко образование. Дополнително, во рамки на инструментот WBIF одобрени се грант средства наменети за рехабилитација на фискултурни сали во средните училишта, набавка на опрема и реновирање на повеќе средни училишта.

Исто така, ќе продолжи и реализацијата на Проектот за изградба фискултурни сали во основните училишта и рехабилитација на основните и средните училишта во Република Македонија, финансиран со заем од ЦЕБ и учество на Република Македонија, кој има за цел унапредување на физичкото образование, како и подобрување на севкупните услови за учење на учениците во основните и средните училишта. Дополнително, во рамки на инструментот WBIF одобрени се грант средства наменети за финансирање на повеќе основни училишта и постоечки фискултурни сали, како и опрема на постоечки фискултурни сали.

Еден од важните елементи на политиката за социјален развој е зголемување на квалитетот на живот на лицата со ниски приходи и ранливите групи преку обезбедување на нивно соодветно домување. За таа цел, во 2014 година ќе продолжи реализацијата на Проектот за домување на социјално ранливи групи, финансиран со заем од ЦЕБ и учество на Република Македонија.

Со цел обезбедување, остварување и унапредување на човековите права во однос на условите за сместување, хигиената, здравствената заштита и слободните активности на осудените и притворените лица, во 2014 година продолжува со имплементација Проектот за реконструкција на казнено-поправните установи, финансиран со заем од ЦЕБ. Со реализацијата на овој проект ќе се изврши реконструкција на четири казнено-поправни установи и ќе се имплементираат стандардите согласно Европските затворски правила.

Во 2014 година продолжува реализацијата на активностите поврзани со надградба на веќе започнатата реформа во катастарот поддржани со дополнителното финансирање на Проектот за катастар на недвижности и регистрација, финансиран од Светската банка. Со

реализација на овој проект ќе се подобри доставата на јавните услуги во секторот на катастарот на недвижности и регистрација на права кој директно влијае врз економскиот развој преку пазарот на недвижности. Со проектот се поддржува и Управата за имотно-правни работи преку подобрување на условите за работа на подрачните одделенија, како и автоматизација на деловните процеси и дигитализација на постојната евиденција за создавање дигитална архива.

Иако не се дел од Централниот буџет на Република Македонија, сепак значајно е да се споменат и инвестициите во енергетскиот сектор кои имаат за цел зголемување на производството на електрична енергија од обновливи извори до ниво од 20% согласно насоките прикажани во Стратегијата „Европа 2020“ и Стратегијата за обновливи извори на енергија на Република Македонија - 2020. Така, во следниот среднорочен период, ќе продолжи рехабилитацијата на шест хидроенергетски централи финансирани со заем од KfW банката. Во тек е и имплементацијата на проектот „Ветерен парк - Богданци“ финансиран со заем од KfW, со чија реализација ќе дојде до зголемување на инсталираната моќност на АД ЕЛЕМ за околу 30-40 мегавати. Исто така, во наредниот период се очекува да започне изградбата на браната - Луково Поле и довод на Корабски води што ќе се финансира со заем од Светската банка, а ќе продолжи и изградбата на хидроцентралата - Бошков Мост, која се финансира со заем од ЕБОР. Истовремено, со финансиска поддршка од Дојче банка продолжува ревитализацијата и модернизацијата на ТЕ Битола во насока на намалување на емисиите на азотни оксиди, во согласност со ЕУ директивите. Исто така, во текот на 2014 година со заеми од Светската банка ќе продолжи изградбата на 110 кило-волтен двосистемски далекувод, трафостаница Битола 3 до трафостаницата Битола 4, ревитализацијата на 110 кило-волтен далекувод Скопје 1 - Тетово 1 и изградбата на 400 кило-волтен далекувод Штип (Република Македонија) – Ниш (Република Србија). Со заем од ЕБОР се очекува да започне изградба на 400 кило-волтен далекувод Битола (Република Македонија) - Елбасан (Република Албанија). Покрај тоа, во 2014 година, АД МЕПСО со заем од ЕБОР, без државна гаранција, ќе започне со подобрување на енергетската преносна мрежа, со што ќе се зголеми квалитетот на испорака и сигурноста во снабдувањето со електрична енергија, а воедно ќе се изврши ревитализација на 110 кило-волтните далноводи кои се постари од 40 години. Во наредниот период се очекува АД ЕЛЕМ да започне со имплементација и на проектот за зголемување на моќноста на ХЕЦ Шпиље, проектот Топлификација на Битола, Могила и Новаци, како и набавка на соодветна рударска опрема за ПК Подинска јагленова серија Суводол, со цел експлоатација на јаглен од површинскиот коп за овозможување на непречено производство на трите блока во ТЕ Битола, како и проектот „Јагленово наоѓалиште Живојно, Битолско“. Исто така, во рамки на овој сектор предвидена е и модернизација на ТЕ Осломеј и отворање на рудникот Поповјани.

Иако не се дел од Централниот буџет на Република Македонија, сепак значајно е да се споменат и други инвестици во областа на транспортот:

Во 2014 година е предвидено да се започне реализацијата на два големи инфраструктурни проекти, и тоа изградба на автопат - делница Миладиновци – Штип и автопат - делница Кичево – Охрид со заем од Експорт- импорт банката на Кина. Изградбата на овие делници ќе придонесе за севкупниот развој на државата, повисоки стапки на раст на економијата, подобар животен стандард и подобри услови за живеење за граѓаните. Реализацијата на проектите ќе овозможи унапредување и развој на патната инфраструктура во овој дел од Република Македонија, обезбедувајќи брз, сигурен и безбеден патен сообраќај.

Со Проектот за изградба и инсталација на електронски систем за наплата на патарини долж Коридорот X, финансиран со заем од ЕБОР ќе се воведат електронски систем за наплата на патарина на постојните наплатни станици и ќе се изградат и опремаат уште четири нови наплатни станици на Коридорот X.

Во наредниот период ќе продолжи реализацијата на Проектот - Набавка на нови влечни и влечени средства во МЖ Транспорт АД-Скопје, финансиран со заем од ЕБОР, во рамки на кој се врши набавка на 4 дизел-моторни триделни патнички гарнитури, две електро-моторни триделни патнички гарнитури, реконструкција на 8 електро локомотиви и 150 товарни вагони од различни типови. Дополнително, за реализацијата на овој проект, ЕБОР обезбеди грант средства за консултантски услуги.

Во наредниот период ќе продолжи реализацијата на Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација - втора фаза без државна гаранција, со кој првенствено се очекува зголемување на капацитетот на летови на годишно ниво, како и подобро следење и контрола на воздушниот сообраќајот во реално време.

Буџетски импликации од предвидените структурни реформи¹⁸. Проектираните расходи на Буџетот на Република Македонија ги опфаќаат и расходите за клучните структурни реформи прикажани во Дел IV од ПЕП. Во табела 3.3 е прикажан нето-буџетскиот ефект¹⁹ од предвидените мерки во поединечните области. Нето буџетскиот ефект е најголем во областа Пазар на труд, пред се заради целта на Владата за намалување на невработеноста која е идентификувана во Дел II (Рамка 2.1.) како сериозна внатрешна нерамнотежа.

Табела 3.3. Нето буџетски ефект од клучните планирани реформски мерки (мил. денари)

	2013	2014	2015	2016
Деловно окружување	-165,6	-386,4	-438,7	-16,7
Пазар на труд	2.304,1	2.220,7	2.286,8	2.349,2
Сектор на претпријатија	-5,0	-69,4	-57,5	8,5
Финансиски систем	-	-38,4	-28,5	-
Земјоделство	61,2	998,5	878,6	991,3
Владеене на правото	158,1	168,4	-54,7	6,3
Административни реформи	-	-44,9	-2,0	38,1
Царински систем	-52,2	-114,9	-38,0	-28,9
Енергетика	-7,0	-31,4	-17,5	10,0
Транспорт	-102,6	-169,6	-43,1	-
Вкупен ефект врз Буџетот	2.191,1	2.523,5	2.485,5	3.357,8
Вкупен ефект врз Буџетот (во % од БДП)	0,44	0,48	0,44	0,55

Извор: Министерство за финансии

Проектиран дефицит и негово финансирање. Согласно проекциите на приходите и расходите на Буџетот на Република Македонија за 2014 година, планираниот дефицит е проектиран на ниво од 3,5%, додека на среден рок буџетскиот дефицит е проектиран да се реализира на ниво од 3,2% во 2015, а во 2016 година да се позиционира на оптимално ниво од 2,6% од БДП.

Финансирањето на планираниот дефицит ќе се обезбедува од странски извори (поволни кредити од меѓународни финансиски институции наменети за финансирање на одделни проекти, заем за развојни политики од Светска банка наменет за буџетска поддршка и други надворешни извори на финансирање на буџетски дефицит) и домашни извори (емисии на државни хартии од вредност). И покрај големата претпазливост на странските

¹⁸ За повеќе детали види Дел IV

¹⁹ Нето-буџетски ефект од одредена мерка претставува разлика меѓу средства од Буџет на Република Македонија за одредена област и приходите од ИПА и други приходи во форма на донации.

инвеститори на меѓународниот пазар на капитал заради присутните надолни ризици во сценариото за економско здравување на ЕУ, Владата на Република Македонија на почетокот од 2013 година успеа да обезбеди финансиски средства во износ од 250 милиони евра преку новиот инструмент за гаранција заснована на политики (Policy Based Guarantee) на Светска Банка, под многу поволни услови.

Во следниот период ќе продолжи да се следи состојбата на меѓународниот пазар на капитал. Странското задолжување како извор на финансирање ќе се користи од страна на буџетските корисници за реализација на конкретни проекти.

Во однос на задолжувањето на домашниот пазар, Министерството за финансии и во наредниот период ќе продолжи со континуирано издавање на државни хартии од вредност. Целта е со редовна застапеност на државните хартии од вредност да се овозможи поефикасно финансирање на буџетските потреби на краток и на долг рок, намалување на трошоците за финансирање, како и поттикнување на натамошниот развој на домашниот финансиски пазар. Во таа насока, во наредниот период посебен акцент ќе се стави на редовната застапеност на подолгорочните хартии од вредност и продолжување на рочноста на постојното портфолио на државни хартии од вредност преку издавање на подолгорочни хартии од вредност, односно преку издавање на 2, 3, 5, 7 и 10 годишни државни обврзници. Особен интерес за вложување во долгорочните хартии од вредност издадени од Република Македонија се очекува од пензиските друштва, како и од комерцијалните банки и осигурителните компании.

Табела 3.4. Проектиран дефицит и негово финансирање (во милиони денари)

	2014	2015	2016
Буџетски биланс	-18,271	-17,856	-15,833
Финансирање на дефицит	18,271	17,856	15,833
Приливи	29,131	45,081	35,833
Странски извори	5,276	34,772	25,194
Домашни извори	9,940	10,148	10,455
Депозити	13,915	161	184
Одливи	10,860	27,225	20,000
Отплата по странско задолжување	9,133	20,372	13,718
Отплата по домашно задолжување	1,727	6,853	6,282

Извор: Министерство за финансии

Понатаму, со цел подобрување на ликвидноста на домашниот пазар, во периодот кој претстои се планира преземање на низа мерки и активности кои ќе се однесуваат на постепено намалување на учеството на државните хартии од вредност со девизна клаузула, таргетирање на позитивно годишно нето задолжување и повторно отворање на веќе одржаните аукции на државни хартии од вредност (re-opening).

Исто така, Министерството за финансии ќе продолжи со активностите за проширување на базата на инвеститори преку разгледување на можноста за воведување на нови финансиски инструменти адекватни на потребите на пазарните учесници, спроведување на маркетинг кампања пред различни целни групи на инвеститори и одржување на редовен дијалог со сите учесници на пазарот на државни хартии од вредност.

Буџет на локална власт. Во текот на 2014 година и на среден рок се очекува општините да продолжат со трендот на подобрена наплата на сопствените приходи, зајакнување на капацитетот за развивање на политики за финансирање и зајакнување на капацитетот за финансиско управување.

Наплатата на сопствените приходи (локалните даноци) во периодот 2005 - 2012 година е зголемена за повеќе од два пати, а се забележува и пораст на учеството на локалните даноци во БДП од 1% во 2005 година на 1,6% во 2012 година, што укажува дека капацитетот на локалната самоуправа континуирано зајакнува.

Со порастот на износот кој се трансферира до општините по основ на дотација од ДДВ (општа дотација), во висина од 4,5% од наплатениот ДДВ во претходната година, се обезбедуваат дополнителни стабилни приходи за општините.

Во следниот среднорочен период се очекува да продолжи порастот на сопствените приходи на општините, посебно на приходите од даноци на недвижен имот, со целосен опфат на даночната основа на физичките лица и правните субјекти и репроценка на вредноста на недвижниот имот. Порастот се очекува и со примена на подобрените елементи на пресметување во Методологијата за утврдување на пазарната вредност на недвижниот имот, донесена во согласност со Законот за процена и утврдување на даночна основа за данок на промет на градежно неизградено земјиште во постапка на јавно наддавање. Со започнување на примена на законските одредби во делот на професионализација на утврдување на вредноста на недвижниот имот за потребите на оданочување за даноците на имот се очекува поквалитетна и објективна проценка на вредноста на недвижниот имот, со можност општините да вработат стручно лице проценител или да ги користат услугите на лиценцирани проценители.

Дополнителен пораст на сопствените приходи на општините се очекува да се реализира од надоместокот кој се наплаќа од издавање на концесија за користење на водните ресурси за производство на електрична енергија во сооднос од 50% за централниот буџет и 50% за локалните власти во зависност од тоа на чие подрачје се врши концесиската дејност од 2016 година, а во меѓупериодот распределбата ќе се врши 75%:25%.

Во наредниот среднорочен период општините ќе продолжат со поинтензивно извршување во делот на пренесените надлежности за управување со градежното земјиште и третман на бесправно изградени објекти на градежно и земјоделско земјиште, за кои се утврдени и соодветни извори на приходи на буџетот на општините.

Зајакнувањето на управувањето на локално ниво е поддржано со Проектот за подобрување на општинските услуги, кој е финансиски поддржан од Светската банка. Со проектот се обезбедуваат поволни заеми за општините кои согласно законската регулатива може да се задолжат, наменети за финансирање на инфраструктурни инвестициски зафати во согласност со општинските приоритети. Во 2014 година продолжува имплементацијата на втората фаза од овој проект. Проектот овозможува финансирање на капитални општински проекти во делот на водоснабдувањето, канализација и одведување на отпадните води, енергетска ефикасност, локална патна инфраструктура, комунални услуги и други приоритетни општински проекти.

Досега 45 општини изразија интерес за користење на оваа кредитна линија. Министерството за финансии има склучено договори за под-заем со 30 општини во вкупна вредност од 20 милиони евра, додека останатите 15 општини со кои во текот на 2014 година се очекува склучување на договори за препозајмување имаат пријавено проекти во вкупна вредност од 15,4 милиони евра. Од оваа кредитна линија нераспределени се средства во вкупен износ од 12,6 милиони евра и истите ќе се распределуваат во текот на 2014-2016 година во зависност од интересите на општините.

Со цел подобрување на условите и квалитетот на живот, особено во руралните краевина на Република Македонија преку снабдување со чиста вода за пиење, започна реализацијата

на Проектот за водоснабдување и одведување отпадни води во општините во Република Македонија. Овој проект е финансиран со заем од ЕИБ при што средствата од заемот им се доделуваат на 84 општини и општините во градот Скопје во вид на грантови.

Воедно, согласно законската регулатива, општините кои ги исполнуваат законските критериуми за задолжување, во наредниот период, ќе може да ги финансираат своите проекти преку задолжување со склучување на договор за заем кај домашни или странски кредитори или преку издавање на општински обврзници. На овој начин ќе се обезбедат услови за подинамичен локален развој, повисока стапка на вработеност и пораст на животниот стандард и квалитетот на живеење во општините.

3.1.3. Структурен дефицит

Економската активност со текот на времето има тенденција на раст, но при движењето кон трендната патека вообичаено флукутира над и под долгорочниот тренд. Ваквите циклични движења во економијата се рефлектираат и врз фискалните движења, преку автоматските стабилизатори. Со цел исклучување на ефектите од флукуациите на економската активност врз фискалните индикатори и оцена на основната фискална позиција на земјата, вршме пресметка и анализа на циклично прилагодениот буџетски дефицит. Циклично прилагоденото буџетско салдо го добиваме преку прилагодување на буџетските приходи и на буџетските расходи за ефектот на отстапување на потенцијалниот од фактичкиот БДП, со тоа што прилагодувањето го вршме на агрегатно ниво.

Табела 3.5. Агрегатни фискални индикатори и произведен јаз

	2012	2013	2014	2015	2016
Вкупно буџетско салдо	-3,9	-3,9	-3,5	-3,2	-2,6
Примарно буџетско салдо	-3,0	-3,1	-2,6	-2,2	-1,5
Произведен јаз	-2,4	-1,8	-1,2	-0,1	1,8
Циклична буџетска компонента	-0,8	-0,6	-0,4	0,0	0,6
Циклично прилагодено вкупно буџетско салдо	-3,2	-3,3	-3,1	-3,2	-3,2
Циклично прилагодено примарно буџетско салдо	-2,2	-2,5	-2,2	-2,2	-2,1

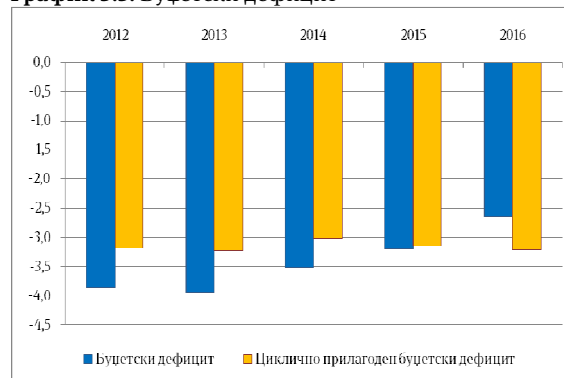
Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Забелешка: Податоците за произведен јаз и циклично прилагодено вкупно/примарно буџетско салдо се изразени во однос на потенцијалниот БДП.

Пресметките укажуваат дека во 2013 година циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува 3,3% и е понизок од планираниот буџетски дефицит за 2013 година, со оглед дека цикличната буџетска компонента има негативна вредност, како последица на проценетиот негативен произведен јаз.

Во 2014 година цикличната компонента на буџетот е негативна имајќи предвид дека проектираниот БДП се очекува да остане под потенцијалниот и проценката на циклично прилагодениот буџетски дефицит изнесува 3,1%. Во 2015 година, со затворање на јазот помеѓу проектираниот и потенцијалниот БДП, вредноста на циклично прилагодениот буџетски дефицит се израмнува со планираниот буџетски дефицит, односно изнесува 3,2%. Во 2016 година, во услови на позитивен произведен јаз, циклично прилагодениот буџетски дефицит е проценет на 3,2%. Во

График 3.3. Буџетски дефицит

Извор: Пресметки на Министерство за финансии
п-проекција

анализираниот период циклично прилагодениот примарен буџетски дефицит изнесува 2,2% (види табела 3.5.).

3.1.4. Управување со јавен долг

Рамката која ја одредува политиката на управување со јавниот долг во Република Македонија е среднорочната Фискалната стратегија која опфаќа период од три години. Фискалната стратегија за периодот 2014-2016 година е усвоена од страна на Владата на Република Македонија.

Врз основа на определбите за финансирање на потребите на државата со најнизок можен трошок на среден и долг рок, одржливо ниво на ризик и ниско ниво на државен долг, како и реализацијата на планираните инфраструктурни инвестиции, движењето на државниот долг е планирано да се задржи во проектираните рамки, односно да има умерен раст кој нема да ја загрози одржливоста на јавните финансии, па оттука се очекува државниот долг да не надмине ниво од 37,0% од БДП на крајот од 2016 година.

Со цел намалување на ризикот од промена на девизниот курс, а со тоа и ризикот од промена на каматните стапки утврдена е оптималната валутна структура на портфолиото на државен долг во странска валута при што учеството на долгот во евра во структурата на портфолиото на долгот во странска валута да не биде под ниво од 70%. Исто така, во 2014 година нивото на државниот долг со фиксна каматна стапка е проектирано да изнесува најмалку 50%.

Државниот долг на Република Македонија²⁰ на крајот на третиот квартал од 2013 година, изнесуваше 2.708,1 милиони евра, односно 33,7% од БДП, што е значително пониско од просекот на ниво на ЕУ. Вкупниот јавен долг на Република Македонија, на крајот од третиот квартал е на ниво од 3.225,8 милиони евра што претставува 40,2% од БДП.

Табела 3.6. Состојба на јавен долг* (во милиони евра)

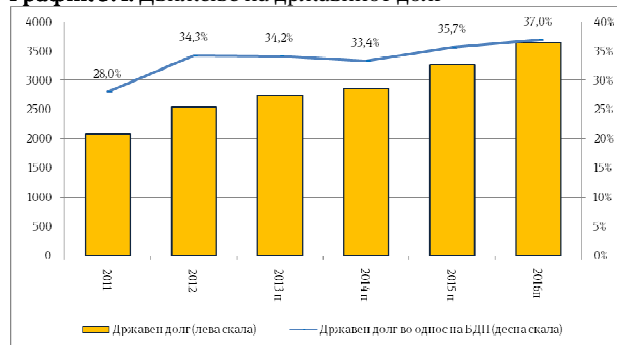
	2009	2010	2011	2012	30.09.2013
Надворешен јавен долг	1.302,1	1.407,9	1.866,4	1.952,7	2.094,2
Државен долг	1.105,3	1.173,8	1.582,1	1.615,9	1.612,0
Јавни претпријатија	196,8	234,1	284,3	336,8	482,2
Домашен јавен долг	494,7	551,3	534,9	967,9	1.131,6
Државен долг	492,0	537,0	510,8	938,6	1.096,1
Јавни претпријатија	2,7	14,3	24,1	29,3	35,5
Вкупен јавен долг според GFS методологија и законот за јавен долг	1.796,7	1.959,2	2.401,3	2.920,6	3.225,8
Вкупен јавен долг како % од БДП	26,8	27,8	32,1	39,2	40,2
Државен долг	1.597,2	1.710,8	2.092,9	2.554,5	2.708,1
Државен долг како % од БДП	23,8	24,2	28,0	34,3	33,7

Извор: Министерство за финансии и Народна банка на Република Македонија

* Долгот на НБРМ не е вклучен во пресметките за вкупниот јавен долг, согласно член 7 став 4 од Законот за јавен долг

²⁰ Државен долг претставува збир на финансиски обврски создадени со задолжување на Република Македонија, вклучувајќи го долгот на јавните установи основани од Република Македонија и општините, општините во градот Скопје и градот Скопје.

Во анализираниот период, внатрешниот јавен долг учествува со 35,1% во вкупниот јавен долг, а надворешниот јавен долг со 64,9%. Учеството на внатрешниот јавен долг бележи зголемување за 1,9 пп за сметка на учеството на надворешниот јавен долг. Во периодот јануари - септември 2013 година се забележуваат промени кај вкупниот јавен долг од аспект на каматната структура. Така, се забележува намалување на долгот со варијабилна каматна стапка за 2,8 пп. во однос на крајот од 2012 година, со што односот на долг со фиксна наспроти променлива каматна стапка изнесува 53,3% наспроти 46,7% соодветно. Зголемувањето на долгот со фиксна каматна стапка е резултат на зголемувањето на издадените обврзници во портфолиото на државните хартии од вредност, како и на заемот заснован за гаранција на политики (PBG2) кој има фиксна камата. Од аспект на валутната структура, долгот деноминиран во евра во портфолиото на долгот во странска валута учествува со 79% и во споредба со крајот на 2012 година бележи зголемување од 5 пп.

График 3.4. Движење на државниот долг*

Извор: Министерство за финансии и НБРМ

*п-проекции

Во текот на 2014 година, се проектира умерен пораст на инвестициската активност преку користење на кредитна поддршка од странство. Исто така, во периодот од 2014 – 2016, се очекуваат нови инвестиции во областа на енергетиката, патната и железничката инфраструктура, водоводната и канализациска мрежа, спортските објекти, изградба на социјални станови, како и инвестиции во областа на образованието, кои имаат за цел зголемување на продуктивноста, односно зајакнување на конкурентноста на економијата на долг рок. Во следниот среднорочен период се очекуваат поголеми инвестиции во областа на енергетиката, кои би се реализирале преку задолжување на јавните претпријатија од енергетскиот сектор. Сепак, на среден рок државниот долг е проектиран на ниво до 37,0% од БДП, со цврста определба да не се загрози долгорочната одржливост на нивото на задолженост на земјата.

Во периодот 2014 - 2016 се очекува умерено зголемување на нивото на гарантираниот долг во однос на БДП, како резултат на новите планирани проекти од областа на патната инфраструктура, енергетскиот сектор, проекти за финансирање на мали и средни претпријатија за кои државата ќе издаде гаранции. Заклучно со 30.09.2013 година издадените државни гаранции изнесуваат 500,97 милиони евра, што претставува 6,2% од БДП.

Примарен пазар на државни хартии од вредност. Согласно Календарот за издавање на Државни хартии од вредност на домашниот пазар, во текот на 2013 година Министерството за финансии на редовна основа издаваше 3, 6 и 12 месечни државни записи, како и 2, 3 и 5 годишни државни обврзници. Во периодот јануари – септември 2013 година спроведени беа вкупно 77 аукции на државни хартии од вредност, односно 52 на државни записи и 25 аукции на државни обврзници. Вкупниот износ понуден за продажба на аукциите изнесуваше 77.679,42 милиони денари, побарувачката изнесуваше 89.441,37 милиони денари, а реализацијата изнесуваше 74.395,42 милиони денари.

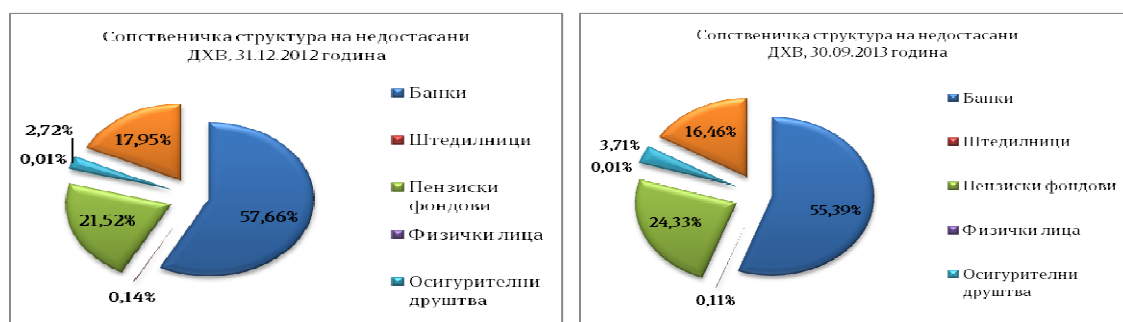
Заклучно со септември 2013 година, состојбата на недостасани државни хартии од вредност (краткорочни и долгорочни) изнесува 60.528,58 милиони денари, од кои 39.879,23

милиони денари се однесуваат на државни записи, а 20.649,35 милиони денари се однесуваат на државни обврзници.

Во периодот јануари - септември 2013 година, каматните стапки на државните хартии од вредност беа повеќекратно намалени. Така, во зависност од нивната рочност каматните стапки на државните записи се намалија од 0,30 пп. до 1,15 пп., при што каматните стапки на 3 - месечните државни записи без и со девизна клаузула се намалија за 0,35 пп. и 0,30 пп. и на крајот на март изнесуваа 3,65% и 3,60%, соодветно; каматните стапки на 6 - месечните државни записи без и со девизна клаузула се намалија за 0,95 пп. и 0,90 пп., и на крајот на септември изнесуваа 3,15% и 3,10%, соодветно; и каматните стапки на 12 - месечните државни записи без и со девизна клаузула се намалија за 1,15 пп. и 1,10 пп., и на крајот на септември изнесуваа 3,60% и 3,40%, соодветно. Во истиот период, каматните стапки на долгорочните хартии од вредност се намалија од 0,90 пп. до 1,00 пп., при што каматните стапки на 2 - годишните државни обврзници без и со девизна клаузула на крајот на септември изнесуваа 4,00% и 3,80%, соодветно; каматните стапки на 3 - годишните државни обврзници без и со девизна клаузула се намалија за 0,95 пп. и 1,00 пп., и на крајот на септември изнесуваа 4,35% и 4,10%, соодветно; и каматните стапки на 5 - годишните државни обврзници без и со девизна клаузула се намалија за 0,90 пп., и на крајот на септември изнесуваа 4,80% и 4,60%, соодветно.

И покрај намаленото учество на банките во сопственичката структура на недостасаните државни хартии од вредност, трендот на нивното доминантно учество во сопственичката структура на државни хартии од вредност продолжи и во текот на 2013 година (график 3.5). Во периодот јануари - септември 2013 година, со исклучок на пензиските и осигурителните друштва останатите категории пазарни учесници бележеа намалување на нивните учества во сопственичката структура. Во анализираниот период, учеството на банките бележи намалување за 2,27 пп. во однос на учеството на останатите пазарни учесници. Заклучно со септември 2013 година, соодносот меѓу банките и останатите пазарни субјекти изнесува 55,39% спрема 44,61%, соодветно.

График 3.5. Сопственичка структура на недостасани државни хартии од вредност

Извор: Министерство за финансии

Секундарен пазар на државни хартии од вредност. Законската регулатива за секундарно тргување во Република Македонија овозможува тргување со сите структурни државни хартии од вредност на Македонска берза А.Д, како и тргување со континуираните државни хартии од вредност на пазарите преку шалтер.

Во периодот јануари - септември 2013 година на Македонската берза беше евидентирано тргување само со државните обврзници за денационализација, при што беа реализирани вкупно 1.604 трансакции. Вкупниот промет на тргување реализиран во овој период изнесува 667,33 милиони денари што претставува намалување за 30,65% во однос на истиот период од минатата година.

Во истиот период, на пазарот преку шалтер се реализирани вкупно дваесет трансакции со државни хартии од вредност, од кои петнаесет трансакции се однесуваат на државни записи, и пет трансакции се однесуваат на државни обврзници, а вкупниот номинален износ на тргување изнесуваше 1.963,83 милиони денари. Споредено со тргувањето во истиот период од 2012 година, може да се констатира дека во 2013 година се реализирани поголем број на трансакции со државни хартии од вредност и вкупниот номинален износ на тргување е поголем за 955,83 милиони денари.

Меѓународен пазар на капитал. Во јануари 2013 година, Министерството за финансии на Република Македонија во целост ја исплати Еврообврзницата која беше издадена во 2009 година. Вкупниот исплатен износ по основ на главница и купонска камата изнесуваше 183,64 милиони евра. Во таа насока, со редовното и навремено сервисирање на обврските се испрати јасен сигнал за способноста и солвентноста на Република Македонија за навремено исполнување на обврските со што дополнително се зацврсти угледот на Република Македонија на меѓународниот пазар на капитал и се зголеми довербата кај странските инвеститори.

Во текот на 2013 година, на меѓународниот пазар на капитал продолжи да се тргува со еврообврзницата издадена од страна на Република Македонија во 2005 година. Куповната цена на еврообврзницата 2005, која достасува во 2015 година, се движеше во распон од 95,5% до 99%, а приносот до достасување од 5,02% до 5,25%.

Кредитен рејтинг на Република Македонија. Република Македонија секоја година добива нови ревидирани оценки за кредитниот рејтинг од страна на меѓународните кредитни рејтинг агенции „Фич“ и „Стандард и Пурс“.

Агенцијата за кредитен рејтинг „Фич“ на 15.10.2013 година објави дека ја потврдува доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Македонија за странска и домашна валута ББ+, како и стабилниот изглед на земјата. Оваа оценка и е доделена на Република Македонија во 2010 година и од тогаш секоја година истата се потврдува. Потврдата на кредитниот рејтинг на Република Македонија од страна на „Фич“ се базира на ниското ниво на инфлација, умерениот буџетски дефицит, релативно нискиот јавен долг, како и на добро капитализираниот банкарски сектор. Понатаму, потврдата на кредитниот рејтинг се базира и врз квалитетните економски политики, како и врз приливот на странски инвестиции што претставува потенцијал за економски раст, а нивното зголемување во иднина може да има позитивно влијание и врз подобрување на оценката за кредитниот рејтинг на земјата. Стабилниот кредитен рејтинг на Република Македонија е значаен сигнал за странските инвеститори и влијае позитивно на каматната стапка по која земјата позајмува на меѓународниот пазар на капитал, како и на вкупниот економски и политички имиџ на Република Македонија. Дополнително, потврдата на кредитниот рејтинг е уште еден силен сигнал кон странските инвеститори дека Република Македонија е земја во која може да имаат доверба и во која може да сметаат дека и во иднина ќе има здрави економски политики.

На 24.05.2013 година агенцијата за кредитен рејтинг „Стандард и Пурс“ ја намали претходно доделената оценка за кредитниот рејтинг на Република Македонија за странска и домашна валута од ББ на ББ-, воедно потврдувајќи го стабилниот изглед на земјата. Во рамките на извештајот на „Стандард и Пурс“ беше наведено дека и покрај тоа што оценката за кредитниот рејтинг е намалена за едно ниво од "ББ/стабилен" на "ББ-/стабилен", беше наведено дека Република Македонија и понатаму останува релативно ниско задолжена земја, што претставува еден од факторите поради кои се потврдува стабилниот изглед на земјата (ББ-/стабилен).

3.2. Сензитивна анализа

Сензитивност на буџетскиот дефицит. Среднорочните проекции секогаш се проследени со одреден степен на неизвесност и ризици, па во рамките на овој дел даваме преглед на резултатите од сензитивната анализа, со која беше испитана чувствителноста на буџетскиот дефицит преку три песимистички сценарија, кои претпоставуваат поинакви услови од оние земени како основа за среднорочните проекции.

Со оглед дека среднорочното фискално сценарио се темели на макроекономските претпоставки, истите ги сметаме за фактор со потенцијално влијание врз фискалните движења. Така, како прво сценарио претпоставуваме понизок економски раст, согласно алтернативното сценарио кое е образложено во точка 2.3. Имено, основното сценарио врз кое се темелат проекциите на буџетските приходи и расходи, предвидува реален раст на БДП од 3,2% во 2014 година, 3,8% во 2015 година и 4,5% во 2016 година, додека согласно алтернативното сценарио проекцијата за реалниот раст на БДП за 2014 година 2,1%, во 2015 година 2,7%, а во 2016 година 3,3%. Како резултат на ова, буџетскиот дефицит во 2014 година е за 0,3 пп повисок споредено со основното сценарио. Во 2015 година буџетскиот дефицит е повисок за 0,4 пп, а во 2016 година за 0,6 пп во однос на основното сценарио. Во табела 3.7. е прикажан буџетскиот дефицит во анализираниот период според основното и алтернативните сценарија.

Како второ сценарио претпоставуваме воздржување на економските субјекти од потрошувачка, а како последица на тоа намалување на годишната стапка на раст на вкупните буџетски приходи во 2014 и 2015 година за 25% од првично предвидените кои се прикажани во табела 3.7. Под вакви претпоставки, буџетскиот дефицит во 2014 година би изнесувал 3,9%, во 2015 година 4%, а во 2016 година 3,4% од БДП.

Табела 3.7. Сензитивна анализа на буџетскиот дефицит

	2014	2015	2016
БДП, реална стапка на раст	3,2	3,8	4,5
Буџетски приходи, стапка на раст	6,0	5,5	5,6
Буџетски расходи, стапка на раст	4,7	4,7	3,9
Буџетски дефицит (% од БДП)			
Основно сценарио	-3,5	-3,2	-2,6
Сценарио 1. Понизок економски раст во анализираниот период согласно алтернативното сценарио	-3,8	-3,6	-3,2
Сценарио 2. Намалување на стапка на раст на приходите за 1/4 во 2014 и 2015 година	-3,9	-4,0	-3,4
Сценарио 3. Зголемување на стапката на раст на расходите за 1/3 во 2015 година	-3,5	-3,7	-3,1

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Во третото сценарио се претпоставува еднократен шок на страната на буџетските расходи во 2015 година, кој предизвикува зголемување на стапката на раст на буџетските расходи за 1/3 во однос на планираната стапка во основното сценарио. Како резултат на ова, буџетскиот дефицит се зголемува за 1/2 пп во 2015 и 2016 година над нивото предвидено со основните проекции и достигнува 3,7% од БДП во 2015 година и 3,1% од БДП во 2016 година.

Доколку се оствари некое од прикажаните сценарија, Владата на Република Македонија е подготвена соодветно да реагира, прилагодувајќи ги расходите до ниво неопходно за да се задржи планираниот буџетски дефицит. Од друга страна, здравите економски политики, макроекономската стабилност и нивото на државен долг овозможуваат Република Македонија да се задолжи со поволни кредити од меѓународни финансиски институции, кредити од комерцијални банки кои би биле гарантирани, пред сè од Светска банка, како и кредитни линии наменети за финансирање на одделни проекти.

Ризици на јавниот долг. Неизвесноста која произлегува од идното движење на макроекономските варијабли на меѓународниот пазар на капитал има значително влијание при донесувањето на одлуките за ефикасно управување со должничкото портфолио на државата. Во услови на големи осцилации на економските варијабли се јавува потреба од активно управување со ризиците на кои подлежи портфолиото на јавниот долг во Република Македонија.

Како основни ризици кои се идентификувани при управувањето со ова портфолио се јавуваат ризикот од рефинансирање, пазарниот ризик во кој се вклучени ризикот од промена на каматните стапки и ризикот од промена на девизните курсеви, ризик поврзан со потенцијалните обврски и оперативен ризик.

Сензитивност на јавниот долг. Со цел анализа на сензитивноста на портфолиото на јавниот долг на Република Македонија на изложеноста на пазарен ризик, односно ризик од промена на каматните стапки и девизните курсеви, направена е анализа за влијанието на промената на каматните стапки и девизниот курс врз надворешниот државен долг. Оваа сензитивна анализа за движењата на каматните трошоци во Буџетот на Република Македонија по основ на надворешен долг се заснова на претпоставката дека со промена на една варијабла сите останати варијабли остануваат непроменети, т.е. *ceteris paribus*, претпоставката дека при евентуални движења на другите валути во однос на еврото, девизниот курс на денарот во однос на еврото ја задржува стабилната вредност и претпоставката за непостоење на корелација меѓу каматните движења и движењата на девизниот курс.

Анализата го опфаќа периодот 2014-2016 година и се заснова на сценарија на пораст на каматната стапка за 1 пп. и за 2 пп. од основното сценарио како и на апрецијација и депрецијација на еврото во однос на другите валути за 10%.

Табела 3.8. Анализа на сензитивноста на трошоците за сервисирање на надворешниот државен долг при промена на каматните стапки и девизните курсеви

	2014	2015	2016
Основно сценарио	100.0	100.0	100.0
Сценарио 1: зголемување на соодветните каматни стапки за 1 пп.	112.8	111.8	107.3
Сценарио 2: зголемување на соодветните каматни стапки за 2 пп.	125.5	123.5	114.6
Сценарио 3: апрецијација на другите валути од портфолиото во однос на еврото за 10%	105.7	103.8	101.9
Сценарио 4: депрецијација на другите валути од портфолиото во однос на еврото за 10%	94.3	96.2	98.1

Извор: Пресметки на Министерство за финансии

Главни заклучоци од оваа анализа се:

- каматните трошоците за сервисирање по основ на надворешниот државен долг се сензитивни на движењето на каматните стапки. Доколку каматните стапки во периодот 2014 -2016 година пораснат за 1 пп. тоа би предизвикало пораст на каматните трошоци за најмногу 12,8%, како резултат на изложеноста на должничкото портфолио на ризикот од промена на каматни стапки, што е последица на релативно високото учество на долгот со променливи каматни стапки.
- За овој период, евентуалните неповолни движења на девизните курсеви на другите валути во однос на еврото нема да предизвикаат позначително зголемување на трошоците за сервисирање поради фактот што најголемиот дел од надворешниот државен долг е деноминиран во евра. Како резултат на тоа идна апрецијација, односно депрецијација на еврото во однос на другите валути во портфолиото

(американскиот долар, јапонскиот јен и специјалните права за влечење) за 10% ќе предизвика зголемување, односно намалување на трошоците за сервисирање за најмногу 5,7% во 2014 година, 3,8% во 2015 година и 1,9% во 2016 година. Исто така, поради режимот на *de facto* фиксен девизен курс на денарот во однос на еврото овој ризик е минимизиран односно сензитивноста на портфолиото на јавниот долг е на пониско ниво.

3.3. Квалитет на јавните финансии и институционални карактеристики

За Владата на Република Македонија и Министерството за финансии успешното управување со јавните финансии претставува врвен приоритет, имајќи го во вид економското, социјалното и политичкото значење на Буџетот, особено во услови на голема неизвесност и изразени предизвици во европската и светската економија. Со цел да се обезбеди одржливост на националниот буџет и на финансискиот систем, како и стабилен и одржлив економски развој, неопходен е професионален менаџмент со јавните финансии.

Во текот на 2014 година и во наредниот среднорочен период политиките ќе бидат насочени кон подобрување на квалитетот на јавните финансии како на приходна, така и на расходна страна.

Република Македонија доста добро се справи со последиците од глобалната економска криза, пред се како резултат на адекватната институционална и законска рамка и ефектите од владините антикризни мерки. Така, и во наредниот период јавните расходи ќе продолжат да

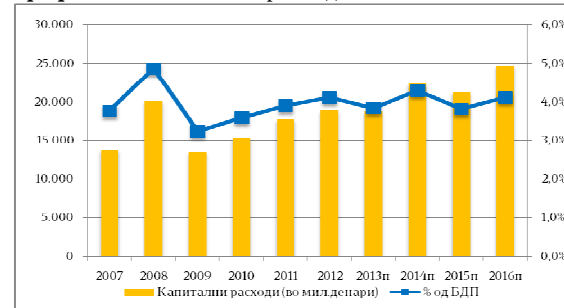
бидат мошне важен инструмент за зголемување на потенцијалниот развој и ќе се употребуваат како интервенциски инструмент за зголемување на производството и побарувачката. Истовремено, во текот на 2014 година, како и во наредниот среднорочен период се очекува структурно подобрување на расходната страна на Буџетот со значително зголемување на учеството на капиталните инвестиции и одржување на социјалната компонента, за сметка на се поконтролирано и рестриктивно користење на помалку продуктивните расходи.

Притоа, согласно приоритетните секторски политики, значително се зголемени капиталните инвестиции за изградба на патна и железничка инфраструктура, која позитивно ќе се одрази врз заживување на економската активност и квалитетот на живеење. Истовремено, преку зголемување на пензиските и социјалните примања, зголемени субвенции во областа на земјоделството, како и кредитни линии за мали и средни претпријатија за отпочнување на нови бизниси со ниски каматни стапки ќе се обезбеди зголемување на животниот стандард, вработеноста и економски развој.

Во наредниот среднорочен период се очекува преку зголемена ефикасност на користењето на буџетските средства да се обезбеди подобрување на услугите во социјалната заштита, здравството, образованието и инфраструктурата.

Во наредниот среднорочен период ќе се преземат повеќе активности за унапредување на буџетскиот процес, и тоа целосно усогласување на законската регулатива со законодавството на ЕУ, зајакнување на стратешкото планирање и поместување на времената рамка на буџетскиот процес. Исто така, ќе се премине кон програмска

График 3.6. Капитални расходи

Извор: Министерство за финансии
п*-проекции

класификација на расходи, односно јасно утврдување на критериуми и процедури за дефинирање на буџетските програми, со цел правилно групирање на владините активности и јавните финансии. Ќе се применува известување за реализација на буџетот согласно GFS 2001 и ESA 2005, а ќе се преземат активности за среднорочно планирање со фиксни лимити на расходи, што подразбира подобрување на документот Фискална стратегија преку задолжително утврдување на среднорочни лимити на расходи, со цел заштита од можните проциклични тенденции. Ќе се работи на воведување на цели и индикатори за мерливост на резултатите, односно постепено создавање на база за буџетирање врз основа на перформанси (performance budgeting) и соодветна поддршка од софистицирани софтверски решенија за интегрирано управување со јавните финансии.

Реформите во оваа област ќе бидат поддржани преку два проекти кои ќе се реализираат во соработка со ЕУ. Така, веќе е одобрен проект од ИПА ТАИБ-2011, кој генерално е насочен кон зајакнување на капацитетите за среднорочно планирање во рамките на секторите надлежни за буџетите на институциите од централната и локалната власт, со рок на имплементација од 2014 до 2016 година.

Притоа, зајакнувањето на капацитетот за среднорочно планирање на Министерството за финансии ќе придонесе за унапредување на квалитетот на трошењето на јавните средства, како и подобра алокација на лимитираните јавни расходи. Во рамките на овој проект ќе се преземат активности за дефинирање на Среднорочна рамка на расходи (МТЕФ).

Како продолжение на овој проект планиран е и нов проект финансиран од ИПА-2 во рамките на кој ќе се унапредат капацитетите на секторите надлежни за среднорочното буџетско планирање и за извршување на буџетот.

3.4. Долгорочна одржливост на јавните финансии

Пресметките за долгорочната одржливост на јавните финансии²¹ се темелат на следните претпоставки:

- просечен економски раст во анализираниот период од 3,8%,
- просечен раст на продуктивноста на трудот од 1,9%,
- зголемување на стапката на активност кај мажите од 76,3% во 2010 година на 90,3% во 2060 година,
- поинтензивно зголемување на стапката на активност кај жените (од 51,8% во 2010 година на 76% во 2060 година), со што учеството на женската популација во вкупното активно население се очекува да достигне 46% во 2060 година,
- намалување на стапката на невработеност со посилен интензитет во првите триесет години (од 32,2% во 2010 година на 11% во 2040 година) и со помал интензитет во останатите 20 години, така што проектираната стапка на невработеност во 2060 година изнесува 5,3%,
- постепено зголемување на учеството на населението на возраст над 65 години, достигнувајќи 11,4% во 2060 година.

Покрај тоа, се претпоставува дека неданочните буџетски приходи како процент од БДП нема да се променат. Врз основа на горенаведените претпоставки, како и проекциите за раст на вработеноста, се проценува одредено зголемување на учеството на приходите од придонеси за пензиско осигурување, од 6,2% од БДП во 2010 година на 6,6% во 2030 година и стабилизирање на ниво од 6,5% во останатиот анализиран период.

²¹ Види Табела 7 во Прилог 1.

Во врска со расходите за пензии, потребно е да се напомене дека се опфатени оние на државниот пензиски фонд, додека расходите на приватните фондови за пензиско осигурување не се земени предвид. Така, учеството на расходите за пензии во БДП во периодот до 2030 година се очекува да изнесува 9%, а во наредниот период е предвидено постепено намалување на учеството, ако се има предвид дека ќе дојде до намалување на учеството на оние пензионери чии пензии се целосно исплатени од првиот столб, а ќе се зголеми учеството на оние пензионери кои еден дел од нивните пензии ќе го примаат од вториот столб. Јавните расходи за здравствена заштита како процент од БДП се предвидува постепено да се зголемат од 5% во 2020 година на 5,5% во 2060 година. Ваквиот проектиран пораст на расходите е делумно резултат на ефектите од стареењето на населението. Расходите за образование во процент од БДП се предвидува да се движат помеѓу 5% и 6% во текот на анализираниот период. Зголемувањето на расходите за образование е важно за реструктурирањето на пазарот на труд, намалување на стапката на невработеност и обезбедување на повисока продуктивност и економски раст.

Каматните трошоци во однос на БДП се очекува да се зголемат на ниво од 1,5% во 2030 година, а во 2060 година учеството се очекува да се намали на ниво од 1%, согласно проектираното движење на буџетското салдо, односно државниот долг.

Јавна внатрешна финансиска контрола. Република Македонија продолжи интензивно да ги спроведува реформите во областа на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија со цел унапредување на системите за управување и контрола со јавните средства. На ова укажува фактот дека во 87% од буџетските корисници од прва линија и 51% од единиците на локалната самоуправа се основани посебни организациони единици за финансиски прашања. Исто така, основани се и 75 единици за внатрешна ревизија кај субјектите на централно ниво и 64 општини и Градот Скопје, во кои на централно ниво работат 137 внатрешни ревизори, а на локално ниво 62.

Во 2013 година, 75% од буџетските корисници од прва линија и 38% од општините воспоставија децентрализиран систем на управување и менаџерска одговорност во управувањето со јавните средства. Согласно измените на Законот за буџетите, кои се во сила од 1 јануари 2013 година, беа преземени мерки буџетските корисници од прва линија да го зајакнат планскиот пристап кон работењето. Поголемиот дел од буџетските корисници изготвија тригодишни стратешки планови во кои е дефинирана мисијата, визијата, стратешките цели, показателите на успешност и начинот на известување со кој се следи реализацијата на поставените цели. Стратешките планови и буџетското барање за 2014 година кои беа доставувани до Министерството за финансии се усогласени со одобрените средства (лимити) утврдени од Владата за наредните три фискални години.

Во мај 2013 година донесен е Законот за финансиската инспекција во јавниот сектор, согласно кој на 22 август 2013 година извршена е измена на актот за организација и работа на Министерството за финансии со што е основан Секторот за финансиска инспекција во јавниот сектор. Во 2014 година Секторот за финансиска инспекција ќе биде екипиран со вработување на 5 нови лица со соодветно работно искуство.

Во декември 2013 година е донесен Законот за финансиска дисциплина со кој се воспостави правна рамка со која се уредува навременото исполнување на паричните обврски кои произлегуваат од реализација на деловните трансакции помеѓу економските оператори од приватниот сектор и помеѓу субјектите од јавниот сектор и економските оператори од приватниот сектор. Законот за финансиска дисциплина е изготвен во голем дел согласно со Директивата на Европската унија за борба против задоцнети плаќања 2011/7.

Заради зголемување на професионалноста на внатрешните ревизори, кон крајот на 2013 година беше извршено изменување на Законот за јавна внатрешна финансиска контрола со цел прецизирање на условите и начинот на спроведување на обука и полагање на испит за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор. Во 2014 година ќе бидат донесени подзаконските акти пропишани со овој закон.

Во 2014 година развојот на јавната внатрешна финансиска контрола ќе биде дефиниран во Стратегија за развој на јавната внатрешна финансиска контрола за периодот од 2014 до 2016 година, која ќе биде донесена до крајот на мај 2014 година, а согласно истата до ноември 2014 година ќе биде донесен и Закон за изменување и дополнување на Законот за јавна внатрешна финансиска контрола.

Во 2014 година Централната единица за хармонизација ќе продолжи со активностите за меѓународна сертификација на внатрешните ревизори од централно и локално ниво во рамки на Проектот „Обука за внатрешни ревизори во јавниот сектор“ кој е финансиран од USAID, Меѓународна развојна соработка – Словенија и Центарот за развој на финансиите од Словенија (CEF). Во рамки на овој проект се очекува 65 лица, од кои 50 на централно и 15 внатрешни ревизори на локално ниво, да се здобијат со меѓународен сертификат за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор.

Во 2014 година Централната единица за хармонизација, исто така ќе ги преземе неопходните мерки за подготовка на национална сертификација на внатрешните ревизори која се очекува да започне во 2015 година.

Во првата половина од 2014 година ќе биде донесен новиот Закон за финансиска полиција, а во текот на 2014 година ќе бидат донесени и подзаконските акти пропишани со истиот. Согласно овој закон, Финансиската полиција ќе влезе во составот на Правосудната полиција раководена од јавниот обвинител.

Во 2014 година ќе биде донесена Национална стратегија за спречување на измами за заштита на финансиските интереси на ЕУ во Република Македонија за периодот од 2014-2016 година.

Транспарентност на буџетите. Од 2012 година Република Македонија стана дел од Специјалниот систем за дисеминација на податоци на Меѓународниот монетарен фонд (SDDS - Special Data Dissemination Standards). Државниот завод за статистика, како координатор, НБРМ и Министерството за финансии успешно го минаа подготвителниот период за вклучување во специјалниот систем за дисеминација на податоци на ММФ и обезбедија ажурирани податоци за креирање на национална страница на податоци. Овој стандард има за цел да ги насочи земјите-членки кои имаат или би сакале да имаат пристап до меѓународниот пазар на капитал, да ги применуваат основните начела за објавување на економските и финансиските статистички податоци.

Националната страница на податоци е поставена на интернет страницата на Државниот завод за статистика на Република Македонија и вклучува макроекономски податоци (категории на податоци) кои се однесуваат на четирите сектори на националната економија - Реален сектор, Фискален сектор, Финансиски сектор, Надворешен сектор, како и секторот Население. Националната метадата (методолошки основи на податоците) е поставена на интернет страницата на Билтенот за специјални стандарди за дисеминација на ММФ – DSBB website. На страницата на ММФ, исто така, е достапен и календарот за навремено објавување на податоците кој содржи информации за роковите на објавување на податоците за четири месеци однапред.

ДЕЛ IV Структурни реформи

4.1. Пречки за економскиот раст и агендата на структурни реформи

Како економија во развој, а воедно мала и отворена земја, Република Македонија се соочува со низа предизвици и пречки кон остварување на повисоки стапки на економски раст. Така, Република Македонија претставува мал и ограничен внатрешен пазар кој сам по себе тешко може да одржи многу високи стапки на раст. Имајќи ја предвид географската локација на Република Македонија, конкурентноста на земјата, а со тоа и остварувањето на повисоки стапки на економски раст зависи од зајакнувањето на целокупната конкурентност и продуктивност на земјата, зголемување на индустриското производство со повисока додадена вредност и диверзификација и експанзија на извозот со цел зајакнување на конкурентската позиција на земјата и македонските компании на глобален план.

Иако македонската економија покажува подобрување на состојбата со невработеноста, која во изминатиот период значително се намали, истата сепак сеуште е висока во европски контекст. Согласно анализата на индикаторите од Процедурата за макроекономски нерамнотежи на ЕК (Рамка 2.1.), високата стапка на невработеност претставува најголема пречка за македонската економија.

Пречка за економскиот раст и агендата за структурни реформи за следниот среднорочен период останува да биде и пристапот до капитал за приватниот сектор, пред сè за малите и средни претпријатија како основни двигатели на економскиот раст. За таа цел, во следниот среднорочен период Владата на Република Македонија ќе продолжи со поддршката на приватниот сектор од аспект на нови проекти, нови вработувања, зголемена ликвидност и зголемен извоз. Исто така, Република Македонија се соочува со потребата од подобрување и зајакнување на квалитетот на високото образование и реформирање на сегашниот модел кој ќе придонесе за развој на вештини кои се во согласност со потребите на пазарот на труд.

Предизвиците на светската економска криза и должничката криза во Еврозоната, дополнително потенцираат дел од преостанатите слабости кои постојат (како преостанатите административни пречки, ефикасноста на судскиот систем, долготрајните стечајни постапки), врз кои Владата ќе остане фокусирана и посветена да ги реши во следниот среднорочен период.

4.2. Клучни реформски области

Во насока на ублажување на идентификуваните пречки за економскиот раст, Владата на Република Македонија ќе се стреми кон спроведување на политика која промовира остварување на повисоки стапки на економски раст и подобрување на животниот стандард. Основите врз кои се темелат политиките на Владата се: намалување на стапката на невработеност (пред сè кај младите), унапредување на човечкиот капитал, понатамошно одржување на ниски стапки на даноци и придонеси, интензивирање на крупните капитални инвестиции во транспортната инфраструктура (Види Дел 3, Точка 3.1. за повеќе детали), продолжување со структурните реформи за подобрување на деловната климата и конкурентноста на економијата, привлекување на СДИ, обезбедување на поволни кредитни линии за малите и средни претпријатија, зајакнување на иновациониот капацитет на претпријатијата и истражувачките компании, поддршка за претприемништвото, зголемување на продуктивноста на земјоделството, намалување на времетраењето на стечајните постапки, зголемување на ефикасноста на судството и јавната администрација како сервис на граѓаните и зголемена поддршка и промоција на

извозот. Исто така, во фокусот на економската политика е и спроведувањето реформи со цел јакнење на супервизорските капацитети на регулаторните тела во финансискиот систем.

Реформската програма отсликана во овој документ се состои од меѓусебно испреплетени елементи и мерки кои взаемно се поддржуваат и кои мора да се имплементираат со еднаква темелност во утврден временски период. Реализацијата на оваа агенда ќе значи чекор напред во заокружувањето на процесите на транзиција и пристапување во ЕУ, односно успешност во спроведувањето на моделот на економски развој кој го промовира Владата на Република Македонија, заснован на конкурентна економија која овозможува еднакви можности за сите. Ваквиот модел, имајќи ја предвид специфичноста на македонската економија, се заснова врз Стратегијата на ЕУ за брз, одржлив и сеопфатен економски развој, позната како Стратегија „Европа 2020“ и Стратегијата на ЈИЕ 2020.

4.2.1 Деловно окружување

Во следниот среднорочен период ќе продолжи спроведувањето на утврдените реформски активности за подобрување на бизнис климата и зајакнување на конкурентноста на македонската економија, воспоставување висок степен на економска слобода и еднакви услови за работење на економските субјекти. Во овие мерки и активности се инкорпорирани најдобрите искуства на многу европски земји и препораките на меѓународните институции. Имплементацијата на овие проекти се очекува директно да придонесе за зголемување на економскиот раст и намалувањето на невработеноста како структурен проблем на македонската економија.

Бизнис клима. Владата на Република Македонија ќе продолжи со спроведување на мерки и активности кои ќе придонесат за понатамошно унапредување на условите за водење на бизнис. Така, преку Централниот регистар на Република Македонија континуирано се промовира електронската регистрација на фирма во преку овластен регистрационен агент, без никаков трошок и во еден единствен чекор. Во 2014 година ќе биде изоставена регистрацијата во хартиена форма за следните форми на трговски друштва: трговец поединец, друштво со ограничена одговорност и друштво со ограничена одговорност основано од едно лице, така што регистрацијата на овие форми на трговски друштва ќе оди исклучиво преку Едношалтерскиот систем за он лајн регистрација. Ќе се врши засилена промоција на новиот Електронски систем за издавање на градежни дозволи, воспоставен од Министерството за транспорт и врски, преку кој значително ќе се поедностави постапката и ќе скрати времето потребно за издавање на градежни дозволи од страна на општините. Министерството за економија и Регулаторната комисија за енергетика ќе спроведуваат мерки за понатамошно олеснување на постапката, намалување на трошоците и времето за добивање приклучок на електрична енергија.

Во насока на понатамошно олеснување на плаќањето на даноци Управата за јавни приходи ќе продолжи со активностите за зголемување на бројот на корисници на електронскиот систем за плаќање даноци, чие користење овозможува заштедување на време и намалени трошоци за фирмите.

Со цел зајакнување на заштитата на малцинските акционери и унапредување на заштитата на инвеститорите во следниот среднорочен период ќе се работи на измени на законската регулатива од областа, пред се Законот за трговски друштва и Кривичниот законик. За овозможување на побрз излез од пазарот се предвидува воведување на електронска продажба на имотот на стечајниот должник, за што се врши надградување на системот на е-стечај кој се води во Централниот регистар на Република Македонија, а се

предвидува кај постапките со мала вредност да се скратат одредени фази на постапката со цел за побрзо заклучување на овие постапки.

Пристап до кредити. Препознавајќи ја значајната улога на МСП за зголемување на економскиот раст и отворање на нови работни места, од особена важност за работењето на МСП е олеснување на пристапот до финансии, што претставува и препорака на ЕК во Извештајот за напредокот за 2013 година. Во таа насока продолжува реализацијата на третата фаза од Финансискиот договор за заем меѓу ЕИБ и Македонската банка за поддршка на развојот (МБПР), во износ од 100 милиони евра, наменета за поддршка на МСП и други приоритетни проекти, со субвенционирана каматна стапка од 5,5%. Заклучно со месец декември 2013 година, од третата фаза на оваа кредитна линија од ЕИБ се повлечени околу 82,8 милиони евра додека останатиот износ МБПР планира да го повлече во текот на месец февруари 2014 година. Значајно е да се истакне дека во целост беа реализирани првата и втората фаза од проектот во висина од 150 милиони евра.

Како резултат на големиот интерес на малите и средни претпријатија за ваков вид на кредитна линија, Владата на Република Македонија утврди потреба од обезбедување на финансиски средства во износ од дополнителни 100 милиони евра и истите ги обезбеди во вид на заем од ЕИБ за реализација на четвртата фаза од овој Проект. Целта на новата, четврта фаза од овој проект претставува продолжување на поддршката на приватниот сектор од страна на Владата на Република Македонија од аспект на поддршка на нови проекти, нови вработувања, зголемена ликвидност на стопанството и зголемен извоз.

Заемопримач на овој заем е МБПР, додека Република Македонија издаде државна гаранција, со која го гарантира намирувањето на обврските од страна на МБПР. За таа цел, на 31.12.2013 година склучен е Договор за гаранција меѓу Република Македонија и ЕИБ за Проектот за финансирање на МСП и други приоритетни проекти – IV фаза и Финансиски договор за заем по истоимениот проект во износ од 100 милиони евра меѓу ЕИБ и МБПР.

Проценка на влијанието на регулативата. За унапредување на состојбите во оваа област континуирано се спроведуваат активностите од Акцискиот план за подобрување на регулаторната реформа во Република Македонија, така што во првата половина од 2013 година Владата ги усвои Методологијата за Проценка на влијание на регулативата (ПВР), Одлуката за формата и содржината на Извештајот за ПВР, Упатството за начинот на постапување во работата на министерствата во процесот на спроведување на ПВР и Методологијата за оценка на спроведување на регулативата, а Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА) редовно ќе ја информира Владата за примената и спроведувањето на овие акти. Исто така, редовно се следи дали сите предлог закони кои се доставуваат во Владина процедура се претходно објавени на Единствениот национален електронски регистар на прописи (ЕНЕР), при што треба да се истакне дека се забележува тренд на значителен раст на бројот на посети на овој портал. Во текот на 2014 година ќе се изврши усовршување на порталот ЕНЕР и оптимизација на процесот на консултирање на јавноста. Исто така, особено внимание се посветува на континуирано јакнење на капацитетите на државните службеници за спроведување на ПВР, оценка на спроведување на регулативата и непречено користење на ЕНЕР (покрај повеќето циклуси на обука на државни службеници, беше реализирана обука на обучувачи за ПВР за државните службеници во министерствата).

Стратегија за иновации. Речиси една година континуирано се работи на спроведување на Акцискиот план на Стратегијата за иновации 2013 – 2015 која има за цел зајакнување на склоноста на бизнис секторот за иновации, зајакнување на човечките ресурси за иновации, создавање на адекватно регулаторно окружување за поддршка на иновациите и

зголемување на протокот на знаење помеѓу актерите во иновациите. Со имплементирањето на мерките од Акцискиот план се очекува да се зајакне конкурентноста и да се поттикне економскиот развој заснован на знаење и иновации, што всушност претставува една од трите основни цели на Стратегијата “Европа 2020”. Истовремено, Стратегијата за иновации се очекува да придонесе за создавање на ефективен систем за иновации во рамките на моделот на трите сфери (Triple Helix Model): бизнис заедница, академски сектор и државните органи, а ќе се преземат и активности за зајакнување на капацитетот на трите чинители на иновациите за поголема искористеност на Хоризонт 2020, што е во согласност со препораките од Извештајот на ЕК за 2013 година.

Со донесувањето на Законот за иновациска дејност се воспостави легислативната рамка за поттикнување на иновациите во Република Македонија. Една од најзначајните мерки од Стратегијата за иновации е формирање на Фонд за иновации и технолошки развој, што е во согласност со стратешката определба на Владата за поддршка на развојот на приватниот сектор. Фондот ќе овозможи успешна и ефикасна поддршка на развојот на иновациското творештво, комерцијализација на истражувањата, поврзување на бизнис секторот со академската заедница и истражувачките центри преку создавање финансиски и материјални услови за малите и средни претпријатија што сакаат да ја зголемат сопствената иновативност, конкурентност, или да го олеснат воведувањето нови производи или услуги за пазарот. Преку Фондот ќе се реализираат следниве финансиски инструменти:

- Инструмент за кофинансирани грантови за start-up, спин-оф компании и иновации,
- Инструмент за кофинансирани грантови и условени заеми за комерцијализација на иновации,
- Поддршка на формирање на деловно-технолошки акцелератори, и
- Кофинансирани грантови за трансфер на технологии.

Учество во регионалниот проект “Платформа за развој на претпријатија и иновации за Западен Балкан”. Во 2013 година започна со работа регионалниот проект “Платформа за развој на претпријатија и иновации за Западен Балкан” поддржан од ЕК, ЕБОР и Европскиот инвестициски фонд, во кој учествува и Република Македонија. Оваа платформа има за цел да им овозможи пристап до нови извори на финансирање на компаниите од земјите од Регионот на ЈИЕ. Проектот е составен од четири компоненти: Фонд за иновации, Фонд за експанзија, Гарантен фонд и Фонд за техничка помош.

Учиме од бизнис – заедницата. Во насока на постигнување на широк консензус, креирање на економски политики и зајакнување на дијалогот со бизнис - заедницата, а во согласност со позитивната оценка на Европската комисија во овојгодишниот извештај, Владата ќе продолжи со спроведувањето на проектот “Учиме од бизнис–заедницата” и во наредниот среднорочен период. Согласно планираните активности за следната фаза на овој проект, во септември 2013 година контактирани беа стопанските комори и организации во Република Македонија и беше објавен јавен повик за пријавување на нови компании кои ќе бидат посетени во 2014 година.

Акциски план за подобрување на глобалната конкурентност. Во периодот 2014-2016 ќе биде извршено ревидирање на Акцискиот план за подобрување на глобалната конкурентност и економските слободи, согласно резултатите од анализата на Извештајот за глобална конкурентност за 2012-2013 година на Светскиот економски форум. Акцискиот план ќе се усогласи со потребите и барањата на бизнис заедницата во т.н. „Мастер план” за подобрување на глобалната конкурентност и економските слободи на Република Македонија.

Активности на Националниот совет за претприемништво и конкурентност (НСПК) на Република Македонија. НСПК во наредниот период ќе продолжи со спроведување на активностите за градење и промовирање на одржлив трипартитен дијалог помеѓу бизнис заедницата, академската заедница и Владата во процесот на креирање и спроведување на политики. Во рамките на НСПК воспоставени се и функционираат постојани и временски комитети и работни групи од различни области (МСП, инвестиции, автомобилска индустрија, текстилна индустрија, ИТ сектор, занаетчиство, човечки ресурси и сл.) кои работат на идентификување на проблематичните области и изработување на Национални стратегии за унапредување на конкурентноста на македонската економија, подобрување на условите и намалување на трошоците за водење бизнис, промоција и поттикнување на извозот на производи и услуги со повисока додадена вредност кон растечките пазари надвор од земјите од регионот, вклучување на финансиските институции во развојот на конкурентна економија, како и зголемување на домашните и странските инвестиции и следење на Извештајот за глобална конкурентност на Светскиот економски форум.

Топ менаџмент. Во 2013 година се реализираше втората фаза на овој проект преку спроведување на теоретска обука на нови 100 менаџери. Во идниот среднорочен период, ќе се спроведе практична обука за менаџерите од втората фаза на проектот и за оние менаџери од првата фаза кои сеуште не поминале низ истата. Практичната обука ќе биде во времетраење од 1 месец во компанија во развиена земја.

Активности на Националниот совет за одржлив развој (НСоОР) на Република Македонија. Националниот Совет за одржлив развој (НСоОР) е формиран согласно Националната стратегија за одржлив развој (НСтОР), што претставува голем исчекор во процесот на имплементација на оваа стратегија. НСоОР е советодавно тело на Владата, предводено од ЗПВРМ задолжен за економски прашања и координација со економските ресурси како Претседавач, а во неговиот состав влегуваат високи владини претставници, експерти од областа на економските и општествените прашања и животната средина, претставници на стопанските комори, академскиот и НВО секторот. Ова тело ќе работи на воспоставување на политики кои истовремено ќе овозможат економски раст и развој, зголемување на вработеноста, но и заштита, унапредување и одржување на животната средина, се со цел зголемување на животниот стандард на македонските граѓани и обезбедување на просперитетна иднина за идните генерации. Во следниот среднорочен период ќе се изготви Акциски план за имплементација на Националната стратегија за одржлив развој, за што Владата на Република Македонија доби техничка помош од Светска Банка преку програмата Зелен развој - Програма за аналитичка и советодавна поддршка и УСАИД - НЕРС ниско емисиони развојни стратегии (LEDS).

Едношалтерски систем за домашни и странски инвеститори. Во следниот среднорочен период, Владата на Република Македонија предвидува формирање и воспоставување на ваков систем кој ќе овозможи сите потребни лиценци и дозволи за започнување и водење на бизнис да може да се обезбедат од едно место. Воспоставувањето на електронски систем и употребата на електронски пристап во издавање на дозволи и лиценци ќе се одвива фазно. Имено, на почетокот овој систем ќе биде имплементиран во институциите кои издаваат најголем број дозволи и лиценци, односно имаат најголем опфат по однос на бизнис заедницата, а потоа истиот ќе биде реплициран во други институции.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
Формирање One Stop Shop за домашни и странски инвеститори (Регистар)				
А. Имплементација *				x
В. Директен нето ефект врз буџетот	0	--	3.250.000	3.250.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	9.400.000	--	27.700.000	27.700.000

В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	9.400.000	--	30.950.000	30.950.000
Активности на Националниот совет за претприемништво и конкурентност (НСПК) на РМ				
А. Имплементација *				
В. Директен нето ефект врз буџетот	600.000	1.200.000	1.200.000	1.200.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	12.000.000	12.000.000	5.400.000	2.400.000
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	12.600.000	13.200.000	6.600.000	3.600.000
Формирање Фонд за иновации и технолошки развој во Република Македонија				
А. Имплементација *	x		x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	18.390.000	18.390.000	18.450.000	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	98.400.000	252.150.000	252.150.000	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	116.790.000	270.540.000	270.600.000	--
Учество во Платформата за развој на компании и иновации				
А. Имплементација*	x		x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	3.075.000	0	0	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	4.305.000	4.305.000	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	3.075.000	4.305.000	4.305.000	--
Акционен план за подобрување на глобалната конкурентност на Република Македонија				
А. Имплементација *	x			
В. Директен нето ефект врз буџетот	15.000.000	9.000.000	9.000.000	9.000.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	15.000.000	9.000.000	9.000.000	9.000.000
Стратегија за иновации				
А. Имплементација*			x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	8.625.000	5.227.500	5.227.500	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	93.480.000	182.757.500	186.242.500	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	102.090.000	187.985.000	191.470.500	--
Проект „Топ Менаџмент“				
А. Имплементација*		x		
В. Директен нето ефект врз буџетот	2.341.000	31.000.000	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	322.000	0	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	2.663.000	31.000.000	--	--
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	213.602.000	451.212.500	475.797.500	30.100.000
Вкупен ефект врз буџетските расходи	261.618.000	516.030.000	512.925.500	43.550.000

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X“

Извор: Кабинет на ЗПВРМ задолжен за економски прашања и координација на економските ресори.

4.2.2. Пазар на труд

Економскиот раст сам по себе е недоволен доколку не обезбеди создавање на нови работни места и подобрување на животниот стандард. Во исто време, економскиот раст и конкурентноста на економијата зависат од квалитетен и функционален човечки капитал, ангажиран на продуктивни работни места. Инвестирањето во човечкиот капитал е значајно исто колку и инвестирањето во физичкиот капитал, за што Владата континуирано спроведува мерки и активности за подобрување на состојбите со човечкиот капитал во земјата.

4.2.2.1. Образование

Образованието, односно знаењето претставува основа за надминување на ограничувањата поврзани со ниската продуктивност на трудот. Економскиот раст е тесно поврзан со синергијата меѓу новите знаења и човечкиот капитал.

Наука и истражување. Во следниот среднорочен период ќе се работи на имплементирање на новата Национална програма за високо образование и научно-истражувачка дејност 2014-2017. Ќе продолжи градењето капацитети за што поуспешно учество во новата ЕУ програма ХОРИЗОНТ 2020. За олеснето вклучување во Европската истражувачка област и

придонес кон Иновациската унија, како и со цел зголемување на квалитетот на научно-истражувачката дејност, ќе продолжат повеќегодишните капитални проекти Превод на 1000 стручни, научни книги и учебници и Лаборатории 2010/2020 за набавка на 189 лаборатории за јавните високообразовни установи и институти. Исто така, во насока на поддршка на приватниот сектор за иновациите и зајакнување на капацитетот за иновации, ќе се основа Фонд за иновации и технолошки развој (види страна 62). Придонес во оваа насока ќе има и реализацијата на проектот на Светска банка „Проект за развој на вештини и поддршка на иновации“, кој ќе овозможи унапредување на квалитетот на националниот образовен систем за поддршка на развојот на вештини, како и подобрување на капацитетот на иновации на претпријатијата, овозможувајќи им полесен пристап до вештини, знаење, финансии и најмодерна технологија.

Високо образование. Во насока на подигнување на квалитет на високото образование, интердисциплинарност на студиските програми, развој на докторски студии и размена на студенти и наставно-научен кадар, ќе продолжи имплементацијата на Болоњскиот процес. Ќе продолжи финансирањето на државни квоти за студенти на II и III циклус студии од Буџетот на РМ, акредитација на студиски програми на англиски јазик, развивање на студиски програми со практична и клиничка настава, вклучување на истакнати стручњаци менаџери од реалниот сектор (среден и висок менаџмент) во наставните програми, ќе се работи на воведување надворешно оценување во високото образование, а ќе се унапредат условите за сместување на студентите на државните универзитети. Во согласност со националната политика за обезбедување еднаков пристап до високо образование, социјална кохезија и доживотно учење, ќе продолжи спроведувањето на Проектот 35/45. Ќе продолжи интернационализацијата на високото образование со учество во новата ЕУ програма Еразмус+ и во програмата СЕЕРУС. Исто така, ќе продолжи спроведувањето на проектот “Стипендии за студирање во странство” за студии на престижни странски универзитети во областите од интерес за општествено-економскиот развој на земјата.

Основно и средно образование. Со цел континуирано унапредување на квалитетот на основното и средното образование, во следниот среднорочен период ќе продолжат активностите за подобрување на легислативата, развој на современи наставни програми преку примена на современи образовни методологии и ИКТ, подигање на квалитетот на воспитно-образовниот процес, еднаквост во образованието за учениците од сите општествено-економски категории, децата со посебни образовни потреби и социјална инклузија.

Во согласност со препораките од Дијалогот на високо ниво помеѓу Република Македонија и ЕУ ќе се реализира новата програма за предучилишно образование на децата од 5-6 години, како подготовка за успешен влез во основното образование. Континуираната реализација на проектот “Вешти и компетентни” ќе придонесе за зголемени применливи знаења, вештини и способности преку воведување претприемаштво во програмите на сите нивоа, зголемување на компетенциите и ефективноста на наставниот кадар, следење на излезните резултати од образованието и нивно подобрување, како и партнерски однос со стопанството. Особено внимание ќе се посвети на инклузија на децата со посебни потреби во средните училишта, реформа на уметничкото образование со подобрување на условите за работа и промовирање на раното изучување на странските јазици.

Во согласност со приоритетите од Пристапното партнерство, а со цел обезбедување на еднаков пристап до сите нивоа на образование, ќе продолжи обезбедувањето на бесплатни учебници, превоз, сместување на ученици од основно и средно образование, стипендии за ученици во средно образование, ученици со посебни потреби, ученици од социјалните категории, талентирани ученици и талентирани ученици-спортисти.

Согласно препораките од Извештајот за напредокот на Република Македонија во 2013 година, ќе продолжи имплементацијата на Стратегијата за интегрирано образование, поддржана од Буџетот на РМ и донатори. Продолжува поддршката на учениците Роми во основното и средното образование, со мерки за зголемување на опфатот, намалување на раното напуштање на образованието и зголемување на квалитетот на образованието, вклучувајќи нови 817 стипендии и натамошна примена на менторскиот и таторскиот систем со доделување 120 гранта во учебната 2013/2014 година. Согласно препораките од Извештајот, ќе се унапредува образовната инфраструктура согласно правилата за енергетска ефикасност и прилагодување на потребите на ученици со посебни потреби, како и намалување на регионалните диспаритети во образованието со посебен акцент на средините со мешовит етнички состав.

Стручно образование и обука. Во оваа област ќе продолжи спроведувањето на реформите во согласност со Копенхаген-Бруж процесот. Имплементацијата на Акцискиот план за спроведување на Стратегијата за стручно образование и обука во контекст на доживотно учење 2013-2020 ќе биде во насока на зајакнување на социјалната кохезија и социјалната инклузија, зголемување на атрактивноста на стручното образование и обука, на неговиот квалитет и релевантност како гаранција за конкурентност, како и зголемени ресурси и капацитет. Ќе продолжи примената на Протоколот за соработка на социјалните партнери во областа на стручното образование и обука и на Меморандумот за соработка и разбирање, преку долгорочна соработка на Центарот за стручно образование и обука, Владата и социјалните партнери. Ќе јакнат нововоставените партнерства согласно Меморандумот за разбирање и соработка помеѓу Занаетчиската комора на Република Македонија, регионалните занаетчиски комори и средните стручни училишта. Ќе продолжи имплементацијата на Стратегијата за развој на Центарот за стручно образование и обука, развојот на стандарди за занимања и наставни програми согласно потребите на пазарот на трудот, вклучувајќи програми за ученици со посебни образовни потреби, испитни програми и тестови за екстерно проверување на постигнувањата на учениците. Ќе продолжи учеството во проектот за претприемачко учење во земјите на ЈИЕ. Согласно годишните Оперативни планови за активни програми и мерки за вработување, ќе продолжи соработката со Агенцијата за вработување во подготовка на програми и организирање обуки за занимања кои се дефицитарни на пазарот на трудот, како и имплементација на Националната стратегија за вработување на Република Македонија 2015 година.

Образование на возрасни. Стратегијата за образование на возрасни ќе продолжи да се имплементира во наредниот среднорочен период преку реализација на годишни акциски планови. Во рамки на системот за неформално образование на возрасните, ќе продолжи верификацијата на понудувачи и на програми за образование на возрасни. Ќе се одржуваат каталозите на верификувани програми и понудувачи на услуги за образование на возрасните. Одредени верификувани програми ќе бидат дел од Оперативниот план за активни мерки и програми за вработување. Се очекува да продолжи растечкиот тренд на учество на верификувани понудувачи на програми за образование на возрасните во реализацијата на Оперативниот план. Ќе продолжи реализацијата на програмата за оформување средно стручно образование на возрасните лица со завршено основно образование, така што ќе се зголемува опфатот на општини (досега се опфатени четири: Арачиново, Прилеп, Чаир и Теарце). Со цел заокружување на системот за образование на возрасните, се планира изготвување на концепција за неформално образование и концепција за основно образование на возрасните.

Национална рамка на квалификации (НРК) и Национална стратегија за претприемачко учење 2014 – 2020. Согласно препораките од Извештајот за напредокот на Република

Македонија за 2013 година, ќе продолжи развојот на НРК тргнувајќи од „Појдовните основи на Македонската рамка на квалификации“, во согласност со Законот за Национална рамка на квалификации. Во 2014 година активностите ќе ги поддржи Европската фондација за обука, а ќе се вршат интензивни подготовки за започнување на ИПА проект за поддршка на процесот. Во периодот 2014-2016 ќе се спроведуваат интензивни активности за реализација на Националната стратегија за претприемачко образование 2020.

4.2.2.2. Пазар на труд

Намалувањето на структурната невработеност е врвен приоритет на Владата на Република Македонија, согласно со Програмата за работа. Така, политиките за вработување ќе бидат во насока на стимулирање на побарувачката на пазарот на трудот, усогласување на понудата и побарувачката на работна сила согласно со потребите на пазарот на трудот, подобрување на понудата на работната сила, како и намалување на сивата економија, што е во согласност и со препораките од Извештајот за напредокот за 2013 година, во следниот среднорочен период. Исто така, политиките и мерките кои ќе се преземаат ќе се потпираат на основните принципи и права на работата, унапредување на родовата еднаквост и охрабрувањето на социјалниот дијалог, кои се суштински за развој на пазарот на труд. Одржувањето на флексибилното трудово законодавство ќе се реализира преку унапредување на социјалниот дијалог на сите нивоа и развој на партнерство со реалниот сектор со цел креирање на работни места. Во оваа насока свој придонес се очекува да дадат и веќе формираните локални економско социјални совети, како и оние кои е планирано да се формираат, каде преку активен социјален дијалог на трипартитно локално ниво ќе се работи на унапредување на состојбите на пазарот на труд согласно конкретните состојби и потреби на општините.

За остварување на поставените цели во Стратегијата за вработување на РМ до 2015 година и Акцискиот план за вработување на млади 2013-2015 година, а имајќи ја предвид потребата од побрза транзиција од школо на работа кај младите лица, се пристапи кон развивање на програми за зголемување на вработливоста на младите, со цел да им се помогне поподготвени да влезат на пазарот на трудот.

Зголемувањето на активноста на пазарот на трудот ќе се реализира преку зголемување на опфатот на учесници и финансиски средства наменети за Активни програми и мерки за вработување, подобрување на ефективноста, подобрување на таргетирањето на целните групи и промоција на активните програми и мерки за вработување кај невработените и работодавачите, со цел искористување на истите како можности за вработување.

Министерството за труд и социјална политика и Агенцијата за вработување на Република Македонија ќе продолжат со активностите за зајакнување на капацитетите за ефикасна имплементација на политиките за вработување, нивно следење и проценка на успешноста, како и активности за развој на нов пристап во работењето со нови видови услуги, преку унапредување на функциите, развој на информатичкиот систем и развојот на сопствените човечки ресурси.

Ќе продолжат активностите за целосна трансформација на Агенцијата за вработување во современа служба за вработување согласно стандардите на ЕУ, со посебен акцент на следните активности: воведување систем за управување со квалитет согласно стандардот ISO 9001:2008, имплементација на Законот за изменување и дополнување на Законот за вработувањето и осигурување во случај на невработеност со цел согледување на реалниот број на баратели на работа, утврдување на структурата на барателите на работа, креирање соодветни активни политики и мерки за вработување прилагодени според потребите на

барателите на работа и можностите на пазарот на трудот, развој на услугите за вработување со зголемување на опфатот на корисниците и зајакнување на индивидуалниот пристап во работењето со невработените лица, особено со лицата со намалени можности на пазарот на трудот. Ќе се зајакнува соработката со работодавачите преку услуги и активности според идентификуваните потреби на работодавачите.

Исто така ќе се обезбеди развој на активностите за информирање и промовирање на услугите на Агенцијата за вработување, како и континуиран развој на информатичкиот систем преку надградба, унапредување на посточките on line услуги за барателите на работа и работодавачите, како и воведување на нови видови услуги.

Понатамошната имплементација на политиките за вработување ќе биде поддржана преку проектите „Поддршка за вработување на млади лица, долгорочно невработени и жени II“ и „Поддршка на Агенцијата за вработување за имплементација на активни мерки и услуги на пазарот на труд“, „Јакнење на капацитетите за ефективна имплементација на законодавството во областа на слободно движење на работници“, проектот на УСАИД „Младинска мрежа за стекнување на вештини за вработување“ и др.

Континуирано се работи на зајакнување на капацитетите за планирање и спроведување на проекти финансирани од странска помош, подобрување на квалитетот, ефикасноста и ефективноста на услугите на Агенцијата за вработување, како и капацитетите за мониторинг, евалуација и долгорочно планирање на Министерството за труд и социјална политика.

Агенцијата за вработување усвои нова методологија за работа на центрите за вработување, заснована на пристап на активирање на невработените лица преку мерки за поддршка и мерки за барање работа, како и промовирање на кориснички ориентиран пристап преку персонализирање на услугите за невработените лица и работодавачите. Со примена на оваа методологија во иднина се очекува подобро да се одговори на понудата и побарувачката на пазарот на трудот.

Министерството за труд и социјална политика и Агенцијата за вработување во следниот период ќе продолжат со носење на Оперативни планови за активни програми и мерки за вработување и нивно спроведување, како и спроведување на Проектот за самовработување со кредитирање и Проектот кредитирање на правни субјекти (микро и мали претпријатија) за отворање на нови работни места.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
Програма за високо образование и научноистражувачка дејност, иновации, мобилност и млади				
А. Имплементација*	x			x
В. Директен нето ефект врз буџетот	132.306.670	94.810.930	240.653.430	325.093.430
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	207.047.906	333.188.367	339.787.500	369.000.000
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	339.354.576	427.999.297	580.440.930	694.093.430
Превод на 1000 стручни, научни книги и учебници од кои се учи на врвните, најдобрите и најреномираните универзитети во САД и Англија, а од областа на правото во Франција и Германија				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	150.000.000	190.000.000	156.500.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	150.000.000	190.000.000	156.500.000
„Лаборатории 2010/2020“ за јавните високообразовни установи				
А. Имплементација*		x	x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	418.000.000	160.000.000	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	418.000.000	160.000.000	--
Вешти и компетентни				

А. Имплементација*	x			x
В. Директен нето ефект врз буџетот	32.303.399	38.037.687	95.548.908	88.061.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	7.035.008	113.379.521	69.445.715	35.349.476
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	39.338.407	151.417.207	164.994.623	123.410.476
Стратегија за стручното образование и обука во контекст на доживотно учење 2013-2020				
А. Имплементација*	x			x
В. Директен нето ефект врз буџетот	30.715.595	35.480.123	107.590.749	92.320.500
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	57.285.729	35.487.826	18.044.075	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	88.001.324	70.967.949	125.634.824	92.320.500
Образование на возрастни во контекст на доживотно учење				
А. Имплементација*	x			x
В. Директен нето ефект врз буџетот	13.608.000	15.889.000	16.139.000	16.139.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	990.887	1.000.000	1.000.000	1.000.000
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	14.598.000	16.889.000	17.139.000	17.139.000
Имплементација на Стратегијата за интегрирано образование, социјална кохезија, инклузија и еднаквост				
А. Имплементација*	x			x
В. Директен нето ефект врз буџетот	2.081.280.120	1.876.836.869	1.864.715.219	1.869.682.819
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	241.303.605	146.079.151	56.985.545	27.912.222
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	2.322.583.725	2.022.916.020	1.921.700.764	1.897.595.041
Имплементација на ИПА проект „Зајакнување на доживотното учење преку модернизација на системите за стручно образование и обука и образование на возрастни“				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	2.509.200	5.854.800	4.182.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	14.218.800	33.177.159	23.698.041
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	16.728.000	39.031.959	27.880.041
Имплементација на ИПА проект „Набавка на системи за мониторинг и евалуација во рамки на системите за стручно образование и обука и образование за возрастни“				
А. Имплементација*			x	x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	2.988.900	1.992.600
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	16.937.100	11.291.400
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	19.926.000	13.284.000
Имплементација на ИПА проект „Набавка на едукативен материјал и опрема за потребите на стручното образование и обука и образованието на возрастни“				
А. Имплементација*			x	x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	4.289.625	2.859.750
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	24.307.875	16.205.250
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	28.597.500	19.065.000
Имплементација на ИПА проект „Евалуација на обезбедената финансиска поддршка за реформи во доживотното учење, посебно стручното образование и обука и образование на возрастни со препораки за идна помош“				
А. Имплементација*	x	x		
В. Директен нето ефект врз буџетот	830.250	553.500	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	4.704.750	3.136.500	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	5.535.000	3.690.000	--	--
Имплементација на ИПА проект „Евалуација на поддршката во областа на еднаквиот пристап до квалитетно образование со препораки за идна помош и развој“				
А. Имплементација*	x	x		
В. Директен нето ефект врз буџетот	664.200	442.800	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	3.763.800	2.509.200	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	4.428.000	2.952.000	--	--
Имплементација на ИПА проект „Поддршка на Оперативната структура во рамки на ИПА Компонента 4 Развој на човечки ресурси во однос на програмирање и имплементација“				
А. Имплементација*		x	x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	1.734.300	433.575	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	9.827.700	2.456.925	--

V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	11.562.000	2.890.500	--
Поддршка на АВРМ во спроведување на активните мерки и услуги на пазарот на трудот				
A. Имплементација*		x		x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	4.449.600	5.562.000	1.112.400
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	25.214.400	31.518.000	6.303.600
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	29.664.000	37.080.000	7.416.000
Поддршка на АВРМ во спроведување на активните мерки и услуги на пазарот на трудот (градба)				
A. Имплементација*		x		x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	5.778.300	8.404.800	1.575.900
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	32.743.700	47.627.200	8.930.100
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	38.522.000	56.032.000	10.506.000
Поддршка на АВРМ во спроведување на активните мерки и услуги на пазарот на трудот (опрема)				
A. Имплементација*		x	x	
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	1.854.000	2.781.000	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	10.506.000	15.759.000	--
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	12.360.000	18.540.000	--
Зајакнување на борбата против непријавена работа				
A. Имплементација*	x	x	x	
V. Директен нето ефект врз буџетот	3.615.300	7.230.600	1.205.100	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	20.486.700	40.973.400	6.828.900	--
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	24.102.000	48.204.000	8.034.000	--
Зајакнување на борбата против непријавена работа (набавка на опрема за ДИТ)				
A. Имплементација*		x		
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	2.781.000	--	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	15.759.000	--	--
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	18.540.000	--	--
Подобрување на вработливоста на жените од немнозинските етнички групи на пазарот на трудот				
A. Имплементација*	x	x		
V. Директен нето ефект врз буџетот	9.406.733	5.385.119	--	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	53.304.818	30.515.675	--	--
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	62.711.550	35.900.794	--	--
Зајакнување на улогата на партнерите на локално ниво на полето на подготовка и реализација на проекти од социјална вклученост				
A. Имплементација*		x		
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	726.000	--	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	4.117.000	--	--
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	4.853.000	--	--
Социјален дијалог				
A. Имплементација*		x	x	
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	10.011.600	1.112.400	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	56.732.400	6.303.600	--
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	66.744.000	7.416.000	--
Развој на алтернативни услуги за згрижување на децата				
A. Имплементација*			x	x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	5.562.000	4.171.500
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	31.518.000	23.638.500
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	37.080.000	27.810.000
Поддршка за вработување на млади лица, долгорочно невработени и жени II				
A. Имплементација*		x	x	x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	12.051.000	9.640.800	2.410.200
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	68.289.000	54.631.200	13.657.800
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	80.340.000	64.272.000	16.068.000
Зајакнување на улогата на партнерите на локално ниво на полето на подготовка и реализација на проекти од социјална вклученост (фаза 2)				
Имплементација*	x	x	--	--
V. Директен нето ефект врз буџетот	998.373	665.582	--	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	5.657.449	3.771.633	--	--

V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	6.655.823	4.437.215	--	--
Поттикнување социјална инклузија (програма за доделување грантови)				
A. Имплементација*			x	x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	16.356.104	13.084.883
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	92.684.589	74.147.671
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	109.040.693	87.232.554
Модернизација и адаптација на центрите за социјална работа (градба)				
A. Имплементација*		x	x	x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	4.758.600	6.921.600	1.297.800
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	26.965.400	39.222.400	7.354.200
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	31.724.000	46.144.000	8.652.000
Модернизација и адаптација на центрите за социјална работа (опрема)				
A. Имплементација*		x	x	
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	3.263.040	4.894.560	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	18.490.560	27.735.840	--
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	21.753.600	32.630.400	--
Развој на услугите за професионална рехабилитација и персонална асистенција				
A. Имплементација*			x	x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	7.416.000	5.562.000
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	42.024.000	31.518.000
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	49.440.000	37.080.000
Поддршка на политиките за вработување				
A. Имплементација*				x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	--	7.416.000
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	--	42.024.000
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	--	49.440.000
Развој на човечките ресурси во приватен сектор				
A. Имплементација*			x	x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	2.781.000	6.489.000
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	15.759.000	36.771.000
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	18.540.000	43.260.000
Поттикнување на социјалното претприемништво				
A. Имплементација*			x	x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	2.781.000	6.489.000
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	15.759.000	36.771.000
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	18.540.000	43.260.000
Поддршка на здравјето и безбедноста при работа и на борбата против непријавената работа				
A. Имплементација*				x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	--	3.244.500
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	--	18.385.500
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	--	21.630.000
Социјално вклучување, поддршка на Ромите и вработување				
A. Имплементација*				x
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	--	18.540.000
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	--	105.060.000
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	--	123.600.000
Грант за самовработување				
A. Имплементација*		x	x	
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	20.857.500	20.857.500	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	118.192.500	118.192.500	--
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	139.050.000	139.050.000	--
Програма за субвенционирање на невработени лица, корисници на социјална парична помош				
A. Имплементација*		x		
V. Директен нето ефект врз буџетот	--	12.750.000	--	--
V.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	--	--
V.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	12.750.000	--	--

Годишни оперативни планови за активни програми и мерки за вработување, Проектот за самовработување со заеми и Проектот за кредитирање на правни субјекти (микро и мали претпријатија) за отворање на нови работни места

А. Имплементација*	x			x
В. Директен нето ефект врз буџетот	600.000.000	610.000.000	610.000.000	610.000.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	5.088.240	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	600.000.000	615.088.240	610.000.000	610.000.000
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	601.579.765	1.116.185.973	1.1077.05.123	889.017.760
Вкупен ефект врз буџетските расходи	3.507.308.405	4.453.052.322	4.502.195.193	4.127.242.042

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X”

Извор: Министерство за образование и Министерство за труд и социјална политика.

4.2.3. Сектор на претпријатија

Мали и средни претпријатија. Важноста на МСП за економијата се потврдува преку нивното учество од 99,7% во вкупниот број на претпријатија, како и преку апсорбирањето на 80,5% од вкупниот број на вработени. Имајќи го предвид нивното значење за зголемување на економскиот раст и намалувањето на невработеноста, Владата во следниот среднорочен период ќе продолжи со поддршката на претприемништвото и на МСП, унапредување на бизнис климата и конкурентноста, олеснување на пристапот до капитал и други активности.

Преку имплементацијата на Програмата за конкурентност, иновации и претприемништво во 2014 година ќе се реализираат активности за поддршка на претприемништвото и конкурентноста на МСП преку поддршка на имплементацијата на стандардите за квалитет ISSO, HACCP, HALAL, поддршка на женското претприемништво, промоцијата на занаетчиството, поддршка на автентичните занаети, поддршка на младите претприемачи преку избор на најдобар бизнис план и финансиска поддршка на новосновани претпријатија, промоција на бизнис ангелите итн.

Во периодот 2014-2016 година активностите ќе бидат насочени кон зајакнување на институционалната инфраструктура за поддршка на МСП и на занаетчиството, подобрување на деловното опкружување и подобрување на конкурентноста и иновативноста согласно принципите на Актот за мали бизниси (Small Business Act) и на Стратегија за занаетчиство на РМ 2012-2020.

Преку имплементацијата на Стратегијата ЈИЕ 2020 (проект финансиран од ЕК, а во организација на Регионалниот совет за соработка во Сараево, Повелба за инвестиции), како пандан на ЕУ 2020 и Регионалната стратегија за истражување, развој и иновации, се очекува поттикнување на соработката во регионот, зајакнување на конкурентноста и реализацијата на заедничката визија за интегрирање во ЕУ.

Од големо значење за секторот на МСП е и проектот на ОЕЦД – „Нова генерација на конкурентност“, финансиран од ИПА, во рамки на кој ќе се изберат три сектори од регионот за кои ќе се направат детални анализи за состојбите, перспективите, можности за создавање ланец на вредности, ќе се идентификуваат бариерите за создавање на овие релации, а исто така ќе се направат и пилот проекти за секој од овие сектори со активности за елиминирање на одредени бариери и поттикнување на заедничката соработка во создавање на регионален ланец на вредности.

Регулаторна гилотина за поедноставување на прописите и намалување на трошоците за занаетчиите. Во насока на понатамошно олеснување на условите за водење бизнис, а во согласност со Програмата за работа на Владата за периодот 2011-2015, ќе продолжи да се спроведува проектот *“Регулаторна гилотина за поедноставување на прописите и*

намалување на трошоците за занаетчиите” чија цел е идентификување на проблемите со кои се соочуваат занаетчиите при работењето. Во идниот период, врз основа на утврдените наоди, ќе се спроведат измени на законската регулатива која се однесува на работењето на занаетчиите во насока на намалување на трошоците и поедноставување на процедурите за вршење занаетчиска дејност.

Индустриска политика. Поттикнувањето на конкурентноста како основа на одржлив економски раст, ќе се реализира преку имплементација на повеќе стратешки документи, акциони планови, програми и мерки насочени кон имплементација на индустриска политика, поттикнување и промоција на инвестициите, развој на кластери, извозна промоција и зголемена поддршка на иновациите.

Во 2014 ќе продолжи да се имплементира годишната Програма за конкурентност, иновации и претприемништво која ќе понуди мерки за поддршка на МСП, индустриска политика и кластерите. Фокусот е на поттикнување на фирмите за воведување стандарди, зголемување на нивната продуктивност, диверзификација на производството преку развој на нов или подобрување на постојниот производ, развој на пазар, поттикнување на иновациите, разни обуки поврзани со технолошки развој, иновации и извоз. Исто така предвидени се мерки за поддршка на активностите на кластерите и кластерските здруженија. Во следниот среднорочен период ќе продолжи воспоставената практика за комуникација со фирмите преку конференции, посети и други форми на дијалог.

Поддршката за формирање и развој на кластерските здружувања е препознаена како еден од двигателите на конкурентноста и претставува посебна област на делување на индустриската политика. Светските искуства покажуваат многу позитивни ефекти на кластерските здружувања врз регионалниот економски развој и развој на одделни сектори, кои се базираат на соработка, размена на знаења, градење заеднички стратегии за развој, извозна промоција и слично. Министерството за економија повеќе години по ред подготвува годишна Програма за поддршка и развој на кластерското здружување, која од 2013 година е интегрирана во Програмата за конкурентност, иновативност и претприемништво. Мерките се насочени кон поддршка за подигање на свеста за кластеринг, обуки на менаџерите на кластерите, поддршка на проекти од кластерите, поттикнување на иновативниот и извозниот капацитет на кластерите и сл.

Заради подобрена транспарентност и свесност на бизнис заедницата за сите програми и мерки кои се наменети за поддршка на фирмите, нивна континуирана информираност и едукација, Министерството за економија го креираше интернет порталот www.konkurentnost.mk, каде на едно место се претставени програмите на Владата кои се реализираат преку разни министерства, европски и донаторски проекти и програми, а тука се претставени и повеќе стратешки документи, меѓународни извештаи и релевантни публикации итн.

Како дел од Стратегија за ЈИЕ 2020 ќе се имплементира проект за создавање ланец на вредности во регионот за неколку сектори и тоа: прехранбена индустрија, туризам и автомобилска индустрија, како и повеќе други проекти поврзани со развој на МСП и пристап до финансии, истражување и развој, иновации и унапредување на трговијата.

Од аспект на секторска извозна промоција преку донаторски проекти се подготвија стратегии за промоција на извозот на ИКТ, земјоделски производи, прехранбената индустрија и други. Во насока на привлекување на СДИ, фокусот останува на привлекување странски компании во технолошко индустриски развојни зони и надвор од нив, како и активна промоција преку мрежата на промотори и роудшоата. Извозната

промоција се реализира преку поддршка за учество на саеми, групни Б2Б средби, трговски мисии, едукација и вмрежување. Во периодот 2014-2016 ќе се работи на зајакнување на институционалниот капацитет на Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот (АСИПИ) за зајакната трговска и инвестициона промоција, грижа за инвеститори, активно ангажирање на промоторите, функционирање на Веб портал за промоција на извозот, издавање разни публикации, истражувања и брошури за извозот како едукативен материјал за зголемување на познавањата за извоз итн.

Во Република Македонија посебно внимание се посветува на општествената одговорност на претпријатија. Министерството за економија ќе продолжи со координација на активностите поврзани за развој на концептот на општествената одговорност и изработка на Стратегија за ООП 2014-2020 со двегодишен Акционен план. Тука голем придонес има и Националното Координативно тело за општествена одговорност на претпријатијата, како постојано работно тело на Економско-социјалниот совет, со мисија да ги мобилизира претпријатијата и сите засегнати страни да ја применат општествената одговорност како клучна стратегија во работењето. Веќе шест години Министерството за економија во соработка со Националното Координативно тело за општествена одговорност на претпријатијата континуирано доделува Национална награда за најдобри општествено одговорни практики на македонските претпријатија и оваа манифестација ќе продолжи да се организира и во иднина.

Во периодот 2014-2016 година, со цел зајакнување на институционалниот капацитет за имплементација на проактивната индустриска политика ќе биде реализиран ИПА проект - „Зајакнување на институционалниот капацитет за имплементација на индустриската политика“, кој се очекува да започне со имплементација во 2014 година. Значаен ефект ќе имаат и проектите кои ќе произлезат од реализација на Стратегијата за ЈИЕ 2020 и ИПА 2014-2020, како и разни донаторски проекти од Светска банка, УСАИД, ГТЗ, ЈСА и други.

Конкуренција и државна помош. До јануари 2014 година ќе трае реализацијата на проектот од програмата ИПА (ГАИВ) 2009 *“Поддршка на Комисијата за заштита на конкуренцијата за контрола на државната помош”*. На крајот на 2013 година е донесена Уредба за условите и постапката за доделување на хоризонтална помош, со која се транспонира ЕУ регулативата. Во тек е изработка на оперативна база на податоци за државна помош, изработка на методологија за изготвување на годишни извештаи за државна помош и за развој на шеми за државна помош, како и изработка на методологии и процедури со цел олеснување на процесот на донесување на одлуки. Во периодот 2014-2016 година, планирани се следните активности:

1. Прелиминарна анализа на конкуренцијата на пазарот врз основа на која ќе се направат предлог мерки и активности за подобрување на конкурентското окружување, како и мерки за систематско набљудување и подобрување во спроведувањето на политиката на конкуренцијата, согласно Стратегијата за иновации на Република Македонија 2012-2020;
2. Зајакнување на административниот капацитет на Комисијата за заштита на конкуренцијата (КЗК) преку спроведување на напредни обуки и зголемување на бројот на вработените од антитруст и концентрации;
3. Ефикасно спроведување на законодавството за заштита на конкуренцијата со цел обезбедување слободна конкуренција на пазарот во Република Македонија и понатамошно ефикасно спроведување на законодавството за контрола на државната помош; и

4. Унапредување на известувањето за доделена државна помош од страна на давателите на помошта преку зајакнување на нивната свест за навремено исполнување на своите законски обврски.

Заштита на потрошувачите. Во тек е подготовка на финалната верзија на ТОР за ИПА проектот „Хармонизација на законодавството и градење на капацитетите на полето на заштитата на потрошувачите“. Се очекува проектот да започне да се реализира во септември 2014 година и да трае две години. Целта на проектот е да зајакне заштитата на потрошувачите преку јакнење на политика на заштита на потрошувачите и јакнење на капацитетот на владините и невладините институции вклучени во овој процес. Проектот се состои од две компоненти, каде првата опфаќа натамошна хармонизација на законодавството со цел приближување на нивото на заштита на потрошувачите со тоа во ЕУ и унапредување на капацитетот на владините и невладините институции за натамошно поуспешно креирање и водење на политиката на заштита на потрошувачите. Втората компонента опфаќа директна финансиска поддршка на невладините организации (НВО) од областа на заштита на потрошувачите и истата се очекува да придонесе за активно учество на НВО во едукација, информирање и советување на потрошувачите, зголемување на свеста за правата на потрошувачите, имплементација на потрошувачката политика преку добро структурирани стратегии за зголемување на свеста на потрошувачите, активно учество во воспоставување и обезбедување процедури за алтернативно решавање на спорите и воспоставување и развивање база за регистрирање и разрешување на жалбите на потрошувачите.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
Програма за конкурентност, иновации и претприемништво				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	15.690.000	20.000.000	20.000.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	15.690.000	20.000.000	20.000.000
ИПА (2009) „Зајакнување на капацитетите за имплементација на индустриската политика“				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	7.915.050	8.523.900	1.826.550
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	71.235.450	76.715.100	16.438.950
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	79.150.500	85.239.000	18.265.500
ИПА (2009) „Поддршка на Комисијата за заштита на конкуренцијата за контрола на државната помош“				
А. Имплементација*	x			
В. Директен нето ефект врз буџетот	307.500	--	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	5.842.500	--	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	6.150.000	--	--	--
ИПА (2010) „Хармонизација на законодавството и градење на капацитетите на полето на заштитата на потрошувачите“				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	3.185.700	1.162.350	3.487.050
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	28.671.300	10.461.150	387.450
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	31.857.000	11.623.500	3.874.500
Активности за промоција на извозот				
А. Имплементација*	x	x		
В. Директен нето ефект врз буџетот	492.000	3.690.000	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	0	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	492.000	3.690.000	--	--
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	5.842.500	99.906.750	87.176.250	16.826.400
Вкупен ефект врз буџетските расходи	6.642.000	130.387.500	116.862.500	42.140.000

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X”
Извор: Министерство за економија и Комисијата за заштита на конкуренцијата.

4.2.4. Финансиски систем

Банкарство и небанкарски сектор. Во периодот 2014-2016 година ќе бидат следени регулаторните промени на меѓународно ниво и на ниво на ЕУ, особено во делот кој се однесува на мерките за подобрување на состојбите кај банките и формирање на т.н. bridge bank. По донесувањето на соодветните директиви, Република Македонија ќе пристапи кон нивно имплементирање.

Во насока на зајакнување на стабилноста на финансискиот пазар во Република Македонија се предвидува во текот на 2014 година да се донесат измени на Законот за финансиски друштва со цел подобрување на надзорната улога на Министерството за финансии во работењето на финансиските друштва.

Со цел целосно усогласување со соодветното законодавство на ЕУ, во следниот среднорочен период ќе се донесе нов Закон за платниот промет. Заради комплексноста, одобрен е проект преку ИПА 2010 кој се очекува да започне со реализација во третиот квартал од 2014 година. Со транспонирање на Директивата 2007/64/ЕЗ во националното законодавство, ќе се изврши либерализација на платежните услуги, односно на пазарот на платежни услуги ќе се овозможи влез на нови субјекти кои не се деловни банки. Донесувањето на новиот закон ќе влијае на зајакнување на употребата и примената на нови дигитални и компјутерски уреди за извршување на платните трансакции, навремена подготовка на институциите задолжени за регулирање, лиценцирање и надгледување на давателите на платежните услуги и воведување на новите инструменти за плаќање кредитни трансфери и директни задолжувања.

Инфраструктура на финансиски пазар. Во насока на усогласување со Директивата за конечно порамнување (98/26/ЕЗ), во текот на 2015 година ќе се донесе Закон за конечно порамнување во платните системи и системите за порамнување на хартии од вредност. Со донесувањето на овој закон ќе се обезбеди минимизирање на системските ризици на учесниците во постојниот платен систем и постојниот систем за порамнување на хартиите од вредност и одржување на стабилноста на системите.

Пазар на капитал. Главен приоритет на пазарот на капитал во периодот 2014-2016 година ќе биде натамошното хармонизирање на домашното законодавство со легислативата на ЕУ, со цел воспоставување на модерен, пазарно ориентиран, стабилен и конкурентен финансиски сектор и зајакнување на улогата и капацитетите на КХВ, како регулатор на пазарот на хартии од вредност.

Во текот на 2014-2015 година планирано е донесување на нов Закон за пазар на капитал кој ќе биде целосно усогласен со законодавството на ЕУ, особено со Директивата 2004/39/ЕС за пазари на финансиски инструменти (MiFID). Со законот ќе се обезбеди поголема заштита на малцинските акционери во акционерските друштва, поголема транспарентност на компаниите и воведување на нови финансиски инструменти. За подготовка на новиот закон одобрен е проект преку ИПА 2010, кој требаше да започне со реализација на почетокот на 2013 година, но заради неуспешност на првата објава на тендерот, заради недоволен број на пријавени кандидати, почетокот на проектот е одложен. По усвојувањето на законот КХВ ќе ги донесе потребните подзаконски акти за негова имплементација.

Во следниот среднорочен период планирано е да се донесат измени на Законот за инвестициски фондови, заради усогласување на домашното законодавство со пакетот

UCITS 4 (воведување на фондови - потхранувачи и фондови - господари, процедури за прекугранични и домашни спојувања на инвестициските фондови и обезбедување поголема информираност на инвеститорите преку воведување на документ како додаток на основниот проспект на фондот) и усогласување со Директивата 2011/61/EЗ за алтернативни инвестициски фондови во насока на воведување на правила и процедури за лиценцирање на друштвата за управување со приватни фондови во насока на зајакнување на заштитата на интересите на инвеститорите во приватните инвестициски фондови и одржување на стабилноста на пазарот на капитал во Република Македонија.

Континуираниот процес на хармонизација на регулативата со инкорпорирање на целите и приоритетите согласно IOSCO Strategic Direction 2010-2015 ќе продолжи во наредниот период, пред сè со прифаќање на насоките и препораките за воспоставување на механизми за соработка помеѓу националните регулатори за поефикасно спроведување на супервизија и размена на податоци и информации.

Со финансиска поддршка на ЕК, во наредниот период ќе се подготви Стратегија за развој на пазарот на хартии од вредност за периодот 2013-2018 година и Акциски план за спроведување на истата, во кои ќе бидат утврдени приоритетите на КХВ со цел понатамошно унапредување на пазарот на хартии од вредност. Стратегијата ќе биде изготвена со учество на сите релевантни регулаторни институции на македонскиот пазар на хартии од вредност (МФ, НБРМ, МАПАС, АСО и други).

Со цел зајакнување на супервизорската функција на Комисијата, во наредниот период со финансиска поддршка на ЕБРД, ќе се подготви софтверско решение за супервизија на инвестициски фондови и друштва за управување со инвестициски фондови, кој ќе претставува интегриран систем за мониторирање на работата на фондовите и друштвата.

Сектор на осигурување. Со цел имплементација на најдобрите практики на ниво на ЕУ, но пред сè заради зацврстување на стабилноста на секторот осигурување, во текот на 2014 година планирано е донесување на нов Закон за осигурување во кој ќе се имплементира новата ЕУ Директива 2009/138/EC (Solvency II).

Агенцијата за супервизија на осигурување (АСО) продолжува со активностите за имплементација на Проектот за осигурување од катастрофални ризици SEEC CRIF. Осигурителните производи ќе бидат промовирани во првиот квартал од 2014 година. АСО активно ќе учествува во нивната промоција со цел информирање на јавноста за значењето на осигурувањето од катастрофалните ризици.

Во согласност со препораките од Извештајот на ЕК за напредокот на Република Македонија за либерализација на пазарот за задолжителното осигурување од автоодговорност, АСО реализираше проект со Светската банка, преку кој е создадена основа за регулаторна рамка и актуарска пресметка на премиските стапки и техничките резерви кај осигурување од автоодговорност што ќе претставуваа водач за друштвата за осигурување во наредниот период.

АСО во соработка со Меѓународната финансиска корпорација работи на Проектот за корпоративно управување на друштва за осигурување. Финалниот документ од проектот ќе биде Кодекс за корпоративно управување од кој ќе произлегува обврска за друштвата да известуваат на годишна основа дали се усогласени или да образложат зошто не се усогласени со овој Кодекс. На тој начин АСО ќе може да го почитува Основниот осигурителен принцип (ICP) 7 за корпоративно управување на Меѓународната асоцијација на осигурителни супервизори (IAIS). АСО планира да користи техничка помош и размена на информации (TAIEX) во подготовките за примена на одредбите од ЕУ Директива

2009/138/ЕС (Solvency II), земајќи ги во предвид и најавите за амандман преку Omnibus II, особено во делот на примена на одредбите од Ниво 2. Исто така, АСО ќе ја продолжи соработка со Холандската централна банка, во форма на тренинзи на актуелни теми за АСО, пред сè поврзани со изградба на методологија за спроведување на супервизијата и воведување на супервизија базирана на ризик.

Еден од главните приоритети на АСО е развојот на заштита на потрошувачите преку финансиско описменување и постапување по претставки од осигурениците. Во 2012 година е зголемен бројот на поднесени претставки, заради што во наредниот период АСО планира воведување и промовирање на медијацијата. Дополнително, АСО ќе работи и на создавање на осигурителен правобранител. АСО ќе ја продолжи соработката со супервизорските тела од земјите членки на ЕУ со кои има склучено меморандуми за соработка, пред се во вршењето заеднички супервизии со регулаторите од земјите каде потекнуваат матичните компании и учество на АСО во супервизорски колеџи по покана на регулаторите од земјите во кои е седиштето на друштвата за осигурување кои се присутни на македонскиот пазар. Посебен предизвик за АСО е тоа што Македонија ќе биде дел од програмските определби на ЕИОРА со цел воведување на еднаквост и во земјите надвор од ЕУ во постапката на формирање и чување на професионалната тајна во осигурителната супервизија.

Во сегментот регулатива и лиценцирање, во периодот 2014-2016 година планирано е донесување на подзаконски акти, особено во однос на управувањето со ризици, реосигурувањето, како и во насока на унапредување на известување до АСО. Исто така, планирано е донесување на интерни акти со цел зајакнување на методологијата за спроведување на супервизијата. Во текот на 2014-2016 година АСО ќе ги продолжи активностите на спроведување континуирана обука на застапници и брокери во осигурување, што ќе придонесе за зголемување на ефикасноста на пазарот на осигурителни услуги и зголемување на довербата на корисниците на осигурителни услуги во осигурителниот сектор. Во периодот 2014-2016 година, АСО ќе изврши самооценка за степенот на примена и усогласеност со Основните осигурителни принципи, и тоа со ICP 23 за групна супервизија, и ICP 22 за спречување на перење пари и борба против финансирање на тероризмот.

Сектор на капитално-финансирано пензиско осигурување. Преку унапредување и натамошен развој на повеќестолбниот пензиски систем како комбиниран систем од јавно, тековно финансирано и приватно, капитално финансирано пензиско осигурување, ќе се овозможи реализација на стратешките определби на Владата на Република Македонија за приближување кон европските стандарди и вредности и за обезбедување на достоинствен живот на сите граѓани. МАПАС како супервизор и регулатор на капитално финансираното пензиско осигурување и членка на ИОПС (Меѓународна организација на пензиски супервизори), постојано го зајакнува сопствениот капацитет и презема мерки за заштита на интересите на пензиските фондови. Во 2014 година МАПАС ќе продолжи со носење на правилници кои произлегуваат од воведувањето на супервизија базирана на ризик и ќе продолжи со работа на правилниците за усогласување со Законот за исплата на пензии и пензиски надоместоци во капитално финансирано пензиско осигурување.

Заради зајакнување на супервизорскиот капацитет на МАПАС, во текот на 2014 вработени од МАПАС ќе учествуваат на работилниците организирани од ИОПС за финансиска едукација, како и на семинари од областа супервизија базирана на ризик со цел добивање на сертификати за управување со ризик. Во оваа насока, ќе бидат спроведувани и обуки на вработените за развој на ИТ процеси и софтвер за супервизија базирана на ризик, за управување со средства, градење и анализа на портфолио на пензиски фондови, развој на

електронски систем за котација на пензии и пензиски надоместоци, како и во насока на градење на институционален капацитет и усогласување со ЕУ практиките.

Од страна на ЕК одобрено е барањето на МАПАС за мисија преку проектот TAIEХ за консултации при финализирање на подзаконската регулатива која произлегува од Законот за исплата на пензии и пензиски надоместоци во капитално финансирано пензиско осигурување. Спроведувањето и имплементирање на оваа мисија се очекува да заврши во периодот 2013/2014 година. Во наредниот среднорочен период, еден вработен од МАПАС кој учествува на двегодишната обука за актуари организирана од АСО се очекува да добие сертификат за овластен актуар. МАПАС како супервизор на пензиските друштва и пензиските фондови, постојано ги ревидира и подобрува пристапите за супервизија. Имплементирањето на супервизија базирана на ризик овозможи МАПАС да развие систем на оценка на ризик со посебно внимание на управувањето со супервизираните ентитети и да продолжи со подобрување на надзорот со цел подобра оценка на ризиците во работењето на секој супервизиран ентитет. Заради зајакнување на супервизорските капацитети, МАПАС изврши ревидирање на некои процеси поврзани со системот за управување со квалитет. Во наредниот период со цел насочување на ресурсите на МАПАС кон супервизија базирана на ризик преку активностите на Комитетот за оценка на ризик на МАПАС редовно ќе се разгледуваат сите потенцијални ризици на пензискиот систем и ќе се предлагаат можни контролни механизми.

Во МАПАС се вршат подготовки на документација и имплементирање на квалитативни стандарди за втората сертификација за добивање на ISO стандард 9001. Претставници на МАПАС се дел од работната група за едукација на јавноста за прашања од капитално финансирано пензиско осигурување, и заедно со претставници од МТСП, МОН и пензиските друштва, во наредниот период ќе врши презентации во средните училишта и факултетите, Стопанските комори и Здруженија на граѓани за целите и принципите на капитално финансираното пензиско осигурување. Во наредниот период МАПАС ќе продолжи да учествува на работните средби за финансиска едукација на населението, заедно со претставници од финансиските супервизорски и регулаторни тела. Во таа насока, МАПАС ја промовира активноста за отворени денови на Агенцијата, со цел членовите и потенцијалните членови на капитално финансираното пензиско осигурување да се информираат за прашањата од нивен интерес.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
ИПА (2010) "Хармонизација со законодавството на ЕУ во делот – слободно движење на капитал и платежни финансиски услуги – Пазар на хартии од вредност и инвестициски услуги"				
А. Имплементација*		x	x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	4.797.000	3.198.000	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	43.173.000	28.782.000	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	47.970.000	31.980.000	--
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	--	43.173.000	28.782.000	--
Вкупен ефект врз буџетските расходи	--	47.970.000	31.980.000	--

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X”

Извор: Министерство за финансии.

4.2.5. Земјоделство и земјоделска политика

Земјишна политика. Во делот на земјишната политика, во следниот среднорочен период ќе продолжат да се реализираат активности во насока на:

- распределба на слободното државно земјоделско земјиште на земјоделските производители, вклучително и пасиштата;

- евидентирање на постојните објекти за земјоделска намена изградени на земјоделско земјиште и овозможување на изградба на земјоделски објекти по поедноставена постапка, без плаќање комуналии;
- реализирање на активностите утврдени во Националната стратегија за консолидација на земјоделско земјиште и обезбедување на поддршка на проекти за консолидација на земјоделското земјиште;
- доделување на државно земјоделско земјиште на плодоуживање на социјално необезбедени категории население со цел истите да се вклучат во економска активност како вработени лица кои остваруваат егзистенција од земјоделска дејност.

Во следниот период ќе се афирмираат и можностите за продажба на државното земјоделско земјиште согласно Законот за продажба на земјоделско земјиште со цел да се мобилизира пазарот на земјоделско земјиште и инвестициите во земјоделската дејност.

Политика на директна поддршка. Во транзициониот период на усогласување на системите за директна поддршка согласно приоритетите на Заедничката земјоделска политика и механизмите за исплата на директна поддршка согласно Европскиот земјоделски гарантен фонд (ЕАГФ), Република Македонија ќе продолжи да ги спроведува мерките за директна поддршка во насока на:

- спроведување на континуирана и стабилна политика на директна поддршка во земјоделството, сточарството, овоштарството и градинарството, полјоделството, лозарството и тутунопроизводството, преку директни исплати по грло и по хектар;
- зајакнување на системот на ефикасност на мерките за директна поддршка преку примена на показатели и резултати од Системот за прибирање на сметководствени податоци на земјоделско стопанство (ФАДН) при дефинирање на висината на исплатите;
- зајакнување на системот на исплата на мерките за директна поддршка и административна контрола преку примена на целосно изграден Интегриран систем за административна контрола (ИСАК) и комплементарните системи, особено преку имплементација на електронско поврзување на регистрите за евиденција на земјоделските стопанства (Единствен регистар на земјоделски стопанства) и имплементација на Системот за идентификација на земјишни парцели, Винскиот катастар и Катастарот на овошни насади и маслинки;
- континуирана институционална надградба на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој за примена на функциите на “Платежна агенција” по принципите и механизмите за исплата на директна поддршка согласно ЕАГФ.

Мерките за директна поддршка се спроведуваат врз основа на петгодишна Национална програма за земјоделство и рурален развој 2013-2017 во која се проектирани годишните буџетски средства за директни плаќања во земјоделството, како и нивото и намената на финансиската поддршка по хектар и по грло. За спроведување на политиката на директна поддршка и усогласување на контролните системи за административна проверка и теренска контрола над исплатите ќе се користат достапни средства за институционално зајакнување од ИПА Компонента 1.

Уредување на пазарите со земјоделско - прехранбени производи. Во согласност со препораките од Извештајот за напредокот за 2013 година, како и во насока на целосно спроведување на одредбите од Законот за квалитет на земјоделски производи, кој е во согласност со регулативите на ЕУ за “Заедничка пазарна организација”, во следниот среднорочен период се предвидува воспоставување на регистри за повисоки стандарди за географски индикации, ознаки на потекло и традиционална посебност. Исто така, во

следниот среднорочен период се предвидуваат активности за информирање на земјоделските производители за пазарните погодности од примена на повисоки стандарди за географски индикации, ознаки на потекло и традиционална посебност особено за производи кои имаат статус на локални специјалитети.

Во наредниот среднорочен период 2014-2016 ќе се продолжи со поддршка на програмите за промоција на национални брендови на нови алтернативни пазари и домашни маркетинг кампањи за производите со ниска национална потрошувачка, обезбедување на постојани информации за движењата, побарувачката и цените на земјоделските пазари, како и предвидување за движењата во наредните сезони преку Пазарниот информативен систем при МЗШВ.

Особен приоритет на политиките за развој на земјоделството и руралниот развој во периодот 2014-2016 ќе се даде на афирмација на погодностите од здружување, како и спроведување на финансиски пакети кои вклучуваат поддршка на формирање и работа на новите задруги и зајакнување на нивниот капацитет за самостојно функционирање, и воспоставување на систем на континуирани обуки за менаџери кои ќе управуваат со земјоделските задруги преку подобрување на нивните маркетиншки, организациски и менаџерски способности.

Рурален развој. Во областа рурален развој приоритетите на политиката во периодот 2014-2016 се:

- во согласност со препораките од Извештајот за напредокот за 2013 година континуирано ќе се работи на подобрување на постојните процедури за спроведување на ИПАРД Програмата од аспект на олеснување на процесот на аплицирање особено преку афирмација на користење на јавни советодавни служби;
- структурно прилагодување на земјоделскиот сектор преку финансиска поддршка на процесот на побрзо предавање на земјоделските стопанства на млади земјоделци од 18 до 40 години со обезбедување на финансиски стимулации за започнување на новиот земјоделски бизнис и развој на човечките капацитети во земјоделството преку подобрување на квалификациите и професионалните способности, знаења за нови технологии и модернизација;
- поддршка на производство кое се базира на агро-еколошкиот пристап за одржување на посебни традиционални предели, биодиверзитет и унапредување на традиционалните сорти и видови;
- поттикнување на основањето и развојот на фамилијарни бизниси и остварување дополнителни приходи од земјоделски и неземјоделски дејности, преку кофинансирање на проекти за диверзификација на активности во рурални средини.

Со цел развој на руралниот туризам и зајакнување на туристичката понуда во следниот период ќе се врши зајакната промоција на мерките за поддршка на инвестиции во рурален туризам согласно ИПАРД Програмата, како и континуирано спроведување на мерки за поддршка на општините за збогатување на туристичката понуда преку инвестиции во јавни излетнички места, инфраструктурно поврзување на културните знаменитости од локално значење, одбележување на полски и шумски пешачки патеки, воспоставување на велосипедски патеки и шеталишта итн.

Во насока на обезбедување на систем на јавни советодавни услуги со висок квалитет согласно потребите на земјоделските стопанства, во наредниот период се планира законско уредување на областа на советодавни услуги во земјоделството и

реструктурирање и зајакнување на Агенцијата за поттикнување на развој на земјоделството.

Квалитетот на живот во руралните средини останува висок приоритет и во наредниот период, за што ќе бидат зголемени инвестициите во рурална инфраструктура преку буџетска поддршка на општините и користење на средства од ИПА и Светска банка.

Согласно Националната програма за земјоделство и рурален развој 2013-2017 ќе се спроведуваат активности за инвестирање во инфраструктура за развој на земјоделството, односно ревитализација и проширување на системите за наводнување и изградба или реконструкција на патната мрежа за пристап до обработливите површини.

Безбедност на храна. Во оваа област фокусот во следниот среднорочен период ќе биде ставен на следните активности:

- спроведување на Стратегијата за безбедност на храната, внатрешниот план за контроли и општиот план за кризен менаџмент;
- спроведување на повеќегодишната Стратегија за подобрување и следење на квалитетот на млекото и воспоставување на систем за следење на квалитетот на млекото;
- воспоставување на систем за идентификација и регистрација на свињите, како и зајакнување и ажурирање на постојниот систем за идентификација и регистрација на животните;
- спроведување на програмите за искоренување на беснилото преку мерки за вакцинација, едукација и останати заштитни мерки;
- воспоставување на систем за третирање, собирање и преработка на отпадот од животинско потекло, во согласност со препораките од Извештајот за напредокот за 2013 година.

Во областа на ветеринарно здравство, активностите во следниот среднорочен период се насочени кон зголемување на достапноста и квалитетот на ветеринарните услуги.

Фитосанитарна политика. Во однос на фитосанитарната политика, активностите во периодот 2014-2016 година ќе бидат во насока на примена на законите од областа на фитофармација, зајакнување на системот за трговија и користење на фитофармацевтски средства, вклучително и зајакнување на нивото на контрола. Дополнително, напорите во оваа област ќе се насочат кон зајакнување на производството и пазарот на семе и саден материјал и заштитни средства преку посебни мерки за контрола на производство и трговија на семенски материјал, нивно декларирање и проверка на квалитет. Предвидени се и активности за зајакнување на правната регулатива во оваа област како и изработка и примена на мониторинг планови за извозни земјоделски производи од растително потекло.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
ИПА (2009) „Зајакнување на капацитетите за имплементација на политиките од областа на земјоделство и рурален развој“				
А. Имплементација*	x		x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	4.358.931	8.738.417	292.125	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	73.594.684	68.777.508	5.550.375	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	77.953.615	77.515.925	5.842.500	--
ИПА (2009) „Зајакнување на капацитетите на надлежните институции за безбедност во храна, ветерина и фитосанитарна политика“				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	4.783.657	5.151.650	1.103.925
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	43.783.675	46.364.850	9.935.325
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	48.567.332	51.516.500	11.039.250

ИПА (2010) "Набавка на вакцини против беснило"				
А. Имплементација*	x		x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	0	--	0	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	43.542.000	--	29.028.000	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	43.542.000	--	29.028.000	--
Стратегија за подобрување и следење на квалитетот на млекото				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	915.200.000	911.000.000	911.100.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	915.200.000	911.000.000	911.000.000
Програма за семе и саден материјал				
А. Имплементација*	x	x	x	x
В. Директен нето ефект врз буџетот	4.000.000	4.000.000	15.560.000	18.500.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	4.000.000	4.000.000	15.560.000	18.500.000
Програма за заштита на растенија				
А. Имплементација*	x	x	x	x
В. Директен нето ефект врз буџетот	7.000.000	6.000.000	27.500.000	30.500.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	7.000.000	6.000.000	27.500.000	30.500.000
Програма за безбедност на храната и ветерина				
А. Имплементација*	x	x		
В. Директен нето ефект врз буџетот	163.000.000	172.312.000	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	0	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	163.000.000	172.312.000	--	--
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	117.136.684	112.561.183	80.943.225	9.935.325
Вкупен ефект врз буџетските расходи	295.495.615	1.223.595.257	1.040.447.000	971.039.250

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X“

Извор: Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство.

4.2.6. Владеење на правото и извршување на договорите

Имајќи ги предвид резултатите од досегашната примена на постојната законска регулатива, како и од реализираните активности утврдени во рамките на Стратегијата за реформа на правосудниот систем на РМ, Владата на Република Македонија ја донесе Рамката за натамошно спроведување на реформата на правосудството за периодот 2014-2017 година, во која се опфатени приоритетите за идните реформи во правосудниот систем. Клучни сегменти на кои се потпира реформата се натамошно јакнење на независноста и зголемувањето на ефикасноста на судскиот систем, постоење на законски гаранции за фер судски постапки, цврста правна рамка и конзистентни институции, како и понатамошна борба за спречување на корупцијата.

Потребата од понатамошно унапредување на правосудниот систем во Република Македонија, преку спроведување на конкретни реформи и активности е во согласност со препораките на ЕК, содржани во Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2013 година. Натамошниот развој на правосудството е приоритет опфатен со Акцискиот план за започнување на пристапни преговори меѓу Република Македонија и ЕУ, кој произлегува од Дијалогот за пристапување на високо ниво помеѓу Република Македонија и ЕК од март 2012 година.

Најважните активности од областа на правосудството кои ќе бидат реализирани во идниот период, кои претставуваат follow up активности на досегашните реформи, а кои се очекува да имаат особено позитивно влијание врз спроведувањето на договорите и јакнењето на бизнис климата се: довршувањето на процесот на електронска достава и тонско снимање

во судовите, спроведувањето на почетната обука на кандидати за судии и јавни обвинители во рамките на Академијата за судии и јавни обвинители, имплементација на новиот Закон за кривичната постапка, поврзувањето на информатичките системи на јавното обвинителство и судовите и спроведувањето на Методологијата за судска статистика преку собирање, обработка и анализа на статистичките податоци за работа на судовите.

Во следниот период посебен акцент ќе биде ставен на работата на извршителите и нотарите, по преземањето од судовите на платните налози и старите извршни предмети. Во областите на вештачењето и процената, активностите ќе бидат насочени кон зголемување на квалитетот на извршените вештачења и процени што ќе се постигне со зголемување на стручноста и одговорноста на вештите лица и проценителите. За реализација на овие цели, ќе продолжат активностите за полагање на испитите за извршители, нотари, вештаци и проценители, издавање лиценци и востановување на потребните регистри.

Согласно Рамката за натамошно спроведување на реформата на правосудството, во насока на јакнење на независноста, непристрасност и ефикасноста на правосудството, а земајќи ги во вид забелешките на ЕК од Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2013 година кои се однесуваат на одговорноста на судите, предвидено е унапредување на системот за утврдување на одговорност на судиите, согласно меѓународните стандарди и праксата на Европскиот суд за човекови права, а од аспект на поставеноста и надлежноста на судскиот систем согласно Уставот. Во насока на зголемување на ефикасноста ќе се работи на унапредување на системот за управување со судски предмети, а активности ќе се преземат и за подобрување на капацитетите за спроведување на почетна и континуирана обука на судии и јавни обвинители.

Со цел подобрување на управното право, во наредниот среднорочен период ќе бидат спроведувани мерки за унапредување на системот за прекршоци, подобрување на системот за управното право и воспоставување на функционална интероперабилност меѓу Управниот суд и органите на управата.

Понатаму, како дел од реформите во кривичниот систем ќе се спроведуваат мерки за надминување на недостатоците на правната рамка со кои е уредена кривичната постапка, уредување на поставеноста, надлежноста и функционирањето на јавното обвинителство, следење и оценување на работата на јавните обвинители, како и унапредување на јавнообвинителска служба. Во оваа насока, ќе бидат изработени прописи за изедначување на казнената политика во одмерувањето на казните.

Во насока на развој на граѓанско-правниот систем ќе продолжи процесот на изготвување на Граѓанскиот законик на РМ, при што ќе се врши размена на искуства со други држави членки на ЕУ заради усогласување на националните прописи од оваа област со законодавството на ЕУ. Исто така, ќе се работи на подобрување на законската рамка на постапките од областа на стопанските и работните спорови.

Со цел унапредување на алтернативното решавање на спорови (медијација) континуирано ќе се унапредува правната рамка за медијација во граѓански предмети и казнени работи во согласност со европските стандарди.

Во поглед на пристапот до правдата, во периодот 2014 – 2016 година ќе бидат реализирани повеќе проекти како унапредување на системот на бесплатна правна помош, унапредување на системот Е-правда и дефинирање на веб портал кој ќе им овозможи на граѓаните пристап до сите податоци од аспект на судската постапка, како и на учесниците

во постапката. Исто така, ќе биде промовирана е-доставата за физички лица, преку дефинирање на мерки за нејзина примена, а ќе се утврдат и промовираат модели за давање *про боно* услуги од страна на адвокатите.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
Почетна обука на Петтата генерација слушатели за судии и јавни обвинители				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	10.800.000	11.000.000	8.000.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	10.800.000	11.000.000	8.000.000
Електронска достава и тонско снимање на судењата				
А. Имплементација*			x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	0	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	21.525.000	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	21.525.000	--
Поврзување на информатичките системи меѓу судството и јавното обвинителство				
А. Имплементација*			x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	--	0	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	--	30.750.000	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	--	30.750.000	--
Имплементација на новиот Закон за кривична постапка				
А. Имплементација*	x		x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	61.957.000	112.698.000	0	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	1.300.000	700.933	901.400	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	63.257.000	113.398.933	901.400	--
Имплементација на рамката за натамошно спроведување на реформата на правосудството				
А. Имплементација*				x
В. Директен нето ефект врз буџетот	135.327.000	95.000.000	0	0
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	0	1.400.596	1.703.306
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	135.327.000	95.000.000	1.400.596	1.703.306
Градење на капацитетите на институциите за спроведување на законот за соодветен третман на притворените и осудените лица				
А. Имплементација*	x		x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	4.735.382	6.170.617	1.394.000	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	42.618.446	55.535.554	12.546.000	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	47.353.828	61.706.171	13.940.000	--
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	43.918.446	56.236.487	67.122.996	1.703.306
Вкупен ефект врз буџетските расходи	198.584.000	219.198.933	65.576.996	9.703.306

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X”

Извор: Министерство за правда.

4.2.7. Административни реформи

Реформа на јавната администрација. Клучната цел на реформата на јавната администрација во Република Македонија е прераснување на администрацијата во ефикасен и транспарентен сервис за граѓаните, стопанските субјекти и другите правни лица кој ќе обезбеди остварување и заштита на правата на граѓаните и партнерство со цивилниот и бизнис секторот. Основните начела за дејствување на администрацијата при остварувањето на правата се: еднаквост на граѓаните, предвидливост на работењето на администрацијата, учеството на граѓаните, стопанските субјекти и сите заинтересирани групи во креирањето на политиките на Владата како една од темелните вредности на демократското општество.

Во следниот среднорочен период ќе биде воспоставена и имплементирана законска рамка која ќе го регулира статусот на сите вработени во јавниот сектор во кој покрај

административните службеници ќе бидат опфатени и давателите на услуги од областа на здравството, образованието, културата, и други дејности од јавен интерес, со посебен акцент на административните службеници. Со новата законска рамка ќе се обезбеди унифицирана регулатива во врска со статусот на вработените во јавниот сектор, ќе се воспостави унифицирана класификација на работните места, ќе се воспостави единствен регистар на вработените во јавниот сектор, ќе се гарантираат минималните права и должности на вработените, а исто така ќе се воспостави системот за управување со учинокот и ќе се гарантира еднаков пристап до работните места во јавниот сектор кој ќе се базира на принципите на стручност, компетентност, еднаков пристап и транспарентност.

Во однос на административните службеници и нивниот статус со новите законски решенија ќе се обезбеди унапредување на системот на управување со човечки ресурси преку целосно уредување на надлежностите на различните органи и воведување на системот на компетенции, ќе се воспостави единствена класификација на работните места, целосно ќе се разработи постапката за пополнување на новите работни места преку вработување, унапредување и мобилност, која ќе се базира на принципите на стручност, компетентност, еднаков пристап и транспарентност. Исто така ќе се воспостави целосно нов систем на стручно усовршување на административните службеници преку генерички и специјализирани обуки и менторство. Со новата законска рамка за прв пат ќе се воспостави целосен систем на управување со учинокот, кој ќе треба да овозможи мотивација на административните службеници за унапредување на нивната работа преку наградување и казнување, како и ќе се унапреди постапката за оценување. Ќе се дорегулира дисциплинската одговорност и начинот на престанок на вработување.

Исто така, ќе се врши имплементација на Законот за воведување на систем за управување со квалитетот и заедничка рамка за процена на работењето и давањето на услуги во државната служба. Според законот, сите органи треба да го воведат најмалку основниот стандард ИСО 9001, како и заедничката рамка за проценка САФ.

Собранието на Република Македонија го донесе Законот за прибавување и размена на докази и податоци по службена должност. Со овој закон се донесува задолжителна обврска за институциите да разменуваат податоци и документи по службена должност меѓу себе, без тоа да мора да го прави граѓанинот, со цел да се овозможи задолжително нудење на едношалтерски административни услуги.

Во насока на зголемување на правата на граѓаните во управните постапки и олеснување на исполнувањето на обврските кон државните институции, што претставува забелешка на ЕК и Сигма, ќе биде подготвен, усвоен и имплементиран нов Закон за општата управна постапка (ЗОУП). Со цел унапредување на квалитетот на јавната администрација ќе биде имплементиран систем за електронско учење во јавната администрација. Овој систем ќе претставува основа за континуирано зголемување на знаењата на администрацијата како и механизам за проверка на квалификациите потребни за секое работно место.

Во периодот 2014 – 2016 година ќе продолжи реализацијата на веќе започнатите проекти за унапредување на работењето на јавната администрација, и тоа:

- Континуирано зајакнување на капацитетите на Министерството за информатичко општество и администрација и на Државниот управен инспекторат.
- Продолжува имплементацијата на проектот „Оцени ја администрацијата”, преку кој се овозможува граѓаните непосредно да го изразат задоволството од добиените услуги од државните институции, преку посебен уред кој е софтверски поврзан со системот за

пресметка на платата, а во насока на подигнување на одговорноста на државните службеници.

- Продолжува реализацијата на проектот „Нема погрешна врата“ со цел граѓаните да бидат задолжително услужени без разлика дали се обратиле на вистинското место и во вистинската канцеларија.
- Продолжува имплементацијата на проектот „Граѓански дневник“, во насока на јакнење на јавната свест за придобивките од оваа алатка.
- Продолжува имплементацијата на системот за постојано мерење на задоволството на корисниците од административните услуги, во рамки на проектот „Барометар на квалитет“.
- Продолжување на активностите за спроведување на истражување за работната ангажираност и задоволството на вработените во државната администрација.
- Продолжува имплементацијата на системот за интероперабилност за размена на податоци и документи во електронска форма меѓу институциите.

Подобрување на транспарентноста и одговорноста на администрацијата. Во однос на подобрувањето на транспарентноста и одговорноста на администрацијата, во следниот тригодишен период ќе се спроведуваат активности за јакнење на административните капацитети за стратешко планирање преку спроведување обуки за стратешко планирање што е во иста насока со приоритетите кои произлегуваат од Претпристапното партнерство. Исто така, ќе продолжи спроведувањето на Стратегијата за соработка на Владата со граѓанскиот сектор за периодот 2012-2017 година, преку поттикнување на учеството на граѓанскиот сектор во процесот на креирање политики и јакнење на капацитетите за соработка со граѓанскиот сектор, што е во корелација со Стратегијата “Европа – 2020”.

Во следниот среднорочен период внимание ќе биде посветено и на постојаниот развој на граѓанскиот сектор преку поттикнување развој надвор од главниот град и руралните средини што е во иста насока со приоритетите кои произлегуваат од Претпристапното партнерство и Стратегијата „Европа – 2020“. Развојот на локални стратегии за соработка со граѓанскиот сектор во осум пилот општини ќе биде поддржан преку проектот ИПА „Одржлив граѓански сектор“. Во наредниот период континуирано ќе се развива и соработката со народниот правобранител.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
Зајакнување на капацитетите на МИОА и администрација и на Државниот управен инспекторат				
A. Имплементација*		x		x
B. Директен нето ефект врз буџетот	--	20.000	30.000	35.000
B.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	100.000	115.000	120.000
B.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	120.000	145.000	155.000
Проект „Оцени ја администрацијата“				
A. Имплементација*		x		
B. Директен нето ефект врз буџетот	--	310.000	15.350.000	15.350.000
B.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
B.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	310.000	15.350.000	15.350.000
Унапредување на порталот „Граѓански дневник“				
A. Имплементација*		x		
B. Директен нето ефект врз буџетот	--	615.000	615.000	615.000
B.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
B.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	615.000	615.000	615.000
Барометар на квалитет				
A. Имплементација*		x		x
B. Директен нето ефект врз буџетот	--	1.230.000	1.230.000	1.230.000
B.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0

В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	1.230.000	1.230.000	1.230.000
Воведување на стандардите ИСО и ЦАФ за квалитет на јавната администрација				
А. Имплементација*		x		
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	6.150.000	18.000.000	20.000.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	6.150.000	18.000.000	20.000.000
Имплементација на систем за интероперабилност				
А. Имплементација*		x		
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	1.000.000	1.000.000	1.000.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	1.000.000	1.000.000	1.000.000
ИПА 2009 „Одржлив граѓански сектор“				
А. Имплементација*		x	x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	0	0	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	54.149.904	38.099.636	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	54.149.904	38.099.636	--
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	0	54.249.904	38.214.636	120.000
Вкупен ефект врз буџетските расходи	0	63.574.904	74.439.636	38.350.000

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X“

Извор: Министерство за информатичко општество и администрација.

4.2.8. Дополнителни реформски области

4.2.8.1. Надворешна трговија

Либерализација на трговијата со стоки во рамките на ЦЕФТА. Во 2012 и 2013 година продолжија активностите за оцена на потенцијалите за започнување на преговори за либерализација на трговијата со услуги согласно со членовите 27 и 29 од ЦЕФТА Договорот. Земјите членки го прифатија моделот за мултилатерални преговори на ниво на ЦЕФТА. Протоколот за трговија со услуги е модел за регулирање на нивото на отвореност на секторот за услуги на ниво на регионот. За ЦЕФТА земјите, проектот предвидува создавање на еден вид дата база на регулативите, првенствено во областа на професионални услуги кои вклучуваат: правни, сметководствени, архитектонски и инженерски услуги. Анализата на податоците во овој услужен сектор треба да ги покаже предностите од либерализација на овој сектор, како и споредба на регулаторната рамка на ЦЕФТА земјите со таа на ОЕЦД и ЕУ земјите. Во оваа фаза ЦЕФТА земјите се согласија да се направи анализа на степенот на отвореност на пазарот во секторите: транспорт, градежништво и дистрибутивните услуги. Во 2013 година земјите членки на ЦЕФТА го усогласија драфт текстот на Протоколот за трговија со услуги. Во текот на 2014 година ќе започнат и преговорите за либерализација на услугите, по чие завршување ќе биде потпишан и Протоколот. Спремност за преговори за либерализација на услугите постои првенствено за деловните, туристичките, транспортните, градежните и дистрибутивните услуги, кои се определени како приоритетни сектори.

Трговија со услуги. Во согласност со целите утврдени во Стратегијата „Европа 2020“, основен приоритет во услужниот сектор продолжување со мерките и активностите за усогласување со Директивата на ЕУ за услуги. Така, општите принципи на директивата се транспонирани во Предлогот на Закон за услуги. Во наредниот период се планира усвојување на законот со што ќе се обезбеди транспарентна и предвидлива правна рамка за отстранување на преостанатите бариери во регулативата кои го попречуваат пристапот и вршењето на услужни активности во земјата. Предлог Законот за услуги предвидува воспоставување на „Единствена точка за контакт“ (ЕТК) согласно со барањата на директивата, за што е надлежно Министерството за економија. Во рамки на Проектот

„Унапредување на усогласувањето со Директивата на ЕУ за услуги“ кој започна во јуни 2013 година ќе се изработи Физибилити студија за воспоставување на Единствена точка за контакт во Македонија, која ќе ги утврди потребните активности за воспоставување на „ЕТК“ како чекор напред во успешна имплементација на Директивата за услуги.

Протокол за проширување кон ССА со пристапувањето на Хрватска во ЕУ. Согласно обврската која произлегува од членот 35 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и ЕУ, во текот на 2013 година се одржаа две рунди на преговори кои се однесуваа на дефинирање на Протоколот за проширување кон ССА, со цел да се земе предвид пристапувањето на Хрватска во ЕУ од 1 јули 2013. Со Протоколот се ревидираат постојните концесии за земјоделско-прехранбените производи и рибите според концесиите што Република Македонија и Хрватска ги применуваа на билатерална основа во рамките на ЦЕФТА. Следи потпишување на протоколот од двете страни.

4.2.8.2. Привлекување странски директни инвестиции и промоција на извозот

Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот (АСИПИ) во следниот тригодишен период ќе продолжи со активностите за привлекување на странски инвестиции преку маркетинг кампањи по меѓународните телевизиски канали и печатени медиуми во насока на зајакнување на имиџот на земјата како атрактивна дестинација за инвестирање со одлични услови за водење бизнис. Паралелно со ова продолжува интензивниот ангажман на тимот на економски промотори, кој во моментот брои 31 лице, кои се посветени на директна промоција на инвестициските можности и извозниот потенцијал на земјата пред странските компании во светските економски центри како САД, Канада, Бразил, Русија, Азербејџан, Катар, Кина, Малезија, Јапонија, Велика Британија, Франција, Германија, Италија, Австрија, Швајцарија, Белгија, Холандија, Шведска, Норвешка, Унгарија, Бугарија, Србија, Албанија, Косово и Турција.

Промоцијата на извозниот потенцијал на земјата е значително олеснета преку новата веб-страница на АСИПИ, која содржи и интерактивен портал за трговија со релевантни информации за странските пазари и информации и профил на македонските извозници. Во наредниот период АСИПИ ќе продолжи со активностите преземени од Секторот за промоција на извозот во насока на организација на B2B настани за македонските извозници, поддршка при учество на саеми, трговски мисии итн.

АСИПИ во периодот 2014-2016 година ќе продолжи со активностите за привлекување на инвеститори и покрај презентација на земјата на повеќе меѓународни саеми, ќе продолжат да се организираат т.н. роуд-шоуа предводени од високи владини функционери (вклучувајќи ги Премиерот и Вице Премиерите и повеќе Министри) во однапред таргетирани земји, преку директно обраќање кон инвеститорите и презентирање на реформите за унапредување на бизнис климата во Македонија и поволностите за инвестирање во Технолошко индустриски развојни зони.

Агенцијата започна со изработка на база на реализирани инвестициски проекти, која ќе се спроведува континуирано во периодот 2014-2016 година. Преку остварување на блиска соработка со странските инвеститори кои се веќе присутни во земјата ќе се идентификуваат главните предизвици и проблеми со кои истите се соочуваат во секојдневното работење, а врз основа на согледувањата АСИПИ ќе ги информира релевантните институции да преземат мерки за надминување на непотребните пречки во водењето на бизнис. За уште покомплетна и поквалитетна услуга на потенцијалните странски инвеститори во сите фази на инвестицискиот процес, во следниот период Агенцијата ќе изработи и база на податоци за добавувачи.

Сите овие напори помогнаа да се привлечат СДИ, кои достигнаа ниво од 2,3% од БДП во првите девет месеци од 2013 година, а истите се двојно повисоки во однос на цела 2012 година. За разлика од другите земји во регионот, речиси сите инвестиции се извозно-ориентирани и повеќето од странските инвеститори имаат долгорочен план за инвестирање во земјата, проширување на своето производство преку дополнителни инвестиции во изградба на нови погони и фабрики и секако отварање на нови работни места. Во Табела 4.1. се прикажани предвидените збирни резултати од реализираните и планирани СДИ, проценетиот аутпут и предвидените вработувања во периодот 2013 – 2014 година од страна на инвеститорите во ТИРЗ и 2 други странски инвестиции.

Табела 4.1. Проценети СДИ, производство и вработување од селектирани инвеститори во Република Македонија (во милиони евра)

	Инвестиции		Производство / Извоз		Предвидени вработувања	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Вкупно	76,4	40,5	788,85	1.219,7	5.119	9.265

Извор: ДТИРЗ

АСИПИ е во напредна фаза на преговори со повеќе компании од автомобилската индустрија, медицинската технологија, ИТ секторот, телекомуникациите и индустријата за електроника кои се очекува да се реализираат во текот на следната година. Очекуваните гринфилд СДИ (во голема мера од страна на извозно-ориентираните индустрии) и инвестициите од други извори (претежно од реинвестирана добивка), до крајот на 2013 година се очекува да достигнат околу 3,4% од БДП, а во 2014 година истите да изнесуваат 4,7%. Очекувањата се дека овој тренд ќе продолжи и во наредниот период, во согласност со агендата на структурни реформи во комбинација со агресивен маркетинг, како и проширување на бројот на Технолошко индустриски развојни зони на вкупно петнаесет.

4.2.8.3. Царински систем

Во периодот 2014-2016 година ќе продолжи процесот на изменување и дополнување на Царинскиот закон и Уредбата за спроведување на царинскиот закон, во насока на исполнување на приоритетите за партнерство на Република Македонија со ЕУ и усогласување на царинското законодавство со Acquis.

Како дел од реализацијата на Проектот за воспоставување Нов компјутеризиран транзитен систем (NCTS), донесена е регулаторната рамка, подготвени се измени и дополнувања на релевантните законски и подзаконски акти, а спроведени се и обуки за царинските службеници и за економските оператори. Исто така започнати се подготвителните активности за инсталирање и натамошно тестирање и развој на NCTS апликацијата. Инсталирана е и нова верзија на апликацијата, како и две нејзини надградби. Во областа на транзитот, Царинската управа (ЦУ) ќе ги имплементира сите неопходни барања за пристапување на Република Македонија кон Конвенцијата за заедничка транзитна постапка помеѓу земјите членки на ЕУ и ЕФТА и вклучување на Република Македонија во новиот NCTS систем. Усогласувањето на Царинската тарифа со Комбинираната номенклатура на ЕУ ќе продолжи континуирано да се спроведува и во наредниот среднорочен период, така што новите измени и дополнувања на Комбинираната номенклатура на ЕУ соодветно ќе бидат имплементирани во националното законодавство.

ЦУ ќе продолжи со спроведување на активностите за натамошно унапредување на институционалните и административните капацитети преку континуирано спроведување на обуки и унапредување на капацитетот на човечките ресурси. Борбата против корупцијата ќе продолжи преку преземање превентивни мерки за нејзино сузбивање, натамошно унапредување на веќе воспоставените системи кои овозможуваат контрола на

коруптивните и девијантни појави и нивно навремено спречување, со постојано надоградување на сопствените институционални и административни капацитети.

Во периодот 2014-2016 година, ЦУ ќе продолжи со имплементација на новиот Систем за обработка на царински декларации и акцизни документи (СОЦДАД) - решение кое овозможува управување со царинските декларации и акцизните документи во рамки на царинските и акцизните постапки. Со Проектот за воспоставување на Интегрирана тарифна околина (ИТО) ќе се воведат интегрирана царинска и статистичка номенклатура на ЕУ ТАРИК (ТАРИМ), во насока на зголемување на бројот на компании што користат поедноставени постапки и засилување на механизмите на надзор.

Во периодот 2014-2016 година, ЦУ ќе започне спроведувањето на два нови твининг проекти. Првиот се однесува на „Завршување на постапката за пристапување кон Конвенцијата за Заеднички транзитни постапки и Конвенцијата за поедноставување на формалностите во трговијата со стока“ и се финансира преку ИПА ТАИБ 2010. Целта на проектот е понатамошно приближување на царинското законодавство и постапките со *acquis*, зајакнување на административниот и оперативниот капацитет на ЦУ за спроведување на царинското законодавство, финализирање на подготовките за пристапување кон Конвенцијата за заедничка транзитна постапка и Конвенцијата за поедноставување на трговијата со стоки. Вториот проект се однесува на „Усогласување на законодавството во областа на акцизи со ЕУ *Acquis*“ и се финансира преку ИПА ТАИБ 2010. Целта на овој проект е понатамошно усогласување на законодавството и постапките со *acquis* во областа на акцизите, дополнително зајакнување на административниот и оперативниот капацитет на ЦУ за исполнување на ЕУ стандардите во оваа област, ефикасно спроведување на акцизното законодавство, подобрување на организацијата на ЦУ и управувањето со оперативниот капацитет, олеснување на трговијата и обезбедување на меѓународниот синџир на снабдување, поддржани од страна на соодветни контролни механизми и ИТ системи.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
Твининг Проект Завршување на постапката за пристапување кон Конвенцијата за Заеднички транзитни постапки и Конвенцијата за поедноставување на формалностите во трговијата со стока				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	1.000.000	1.000.000	913.132
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	20.000.000	20.000.000	15.350.000
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	21.000.000	21.000.000	16.261.132
Твининг Проект Усогласување на законодавството во областа на акцизи со ЕУ <i>Acquis</i>				
А. Имплементација*		x		x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	1.000.000	1.000.000	913.132
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	20.000.000	20.000.000	15.350.000
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	21.000.000	21.000.000	16.261.132
Зајакнување на капацитетот на Царинската управа				
А. Имплементација*	x	x		
В. Директен нето ефект врз буџетот	6.524.766	13.753.322	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	58.722.891	90.652.247	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	65.247.657	104.378.569	--	--
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	58.722.891	130.625.247	40.000.000	30.700.000
Вкупен ефект врз буџетските расходи	65.247.657	146.378.569	42.000.000	32.522.264

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X“

Извор: Царинска управа.

4.2.8.4. Енергетика

Во согласност со препораките од Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2013 година, во првата половина на 2014 година се очекува да бидат исполнети сите услови за отворање на пазарот на електрична енергија и природен гас на сите потрошувачи освен домаќинствата, а во периодот 2014 – 2015 ќе следат активности за овозможување на целосно отворање на пазарите на енергија. Во согласност со препораките од истиот извештај ќе бидат изработени преостанатите подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за енергетика, а ќе биде изработен и предлог за изменување и дополнување на истиот закон во насока на усогласување со Третиот пакет на законодавство на ЕУ за внатрешен пазар на енергија со цел да се обезбеди функционален пазар на електрична енергија и природен гас. Исто така, ќе продолжи да се имплементира програмата на Владата за субвенционирање на дел од сметките за потрошена енергија на социјално загрозените домаќинства.

Во периодот 2014-2016 година ќе продолжи имплементацијата на Програмата за реализација на Стратегијата за развој на енергетиката, а во 2014 година ќе се пристапи кон изработка на нова Стратегија за развој на енергетиката за период од 20 години. Во согласност со заложбите на Владата за исполнување на таргетите од Стратегијата „Европа 2020“, ќе се спроведуваат активности за имплементација на Вториот Акциски план за енергетска ефикасност, со чие спроведување се предвидува да се обезбеди 9% заштеда на енергија во 2018 година.

Согласно препораките во Стратегијата „Европа 2020“ за искористување на електричната енергија произведена од обновливи извори, во следниот среднорочен период ќе продолжи да се имплементира Акцискиот план за обновливи извори на енергија, а ќе се пристапи и кон ажурирање на Стратегијата за искористување на обновливите извори на енергија. Во наредниот период, на годишно ниво ќе продолжат се носат Програми за надоместувањето на дел од трошоците направени за купени и вградени соларни колектори, имајќи ја во вид досегашната успешна реализација. Во согласност со Извештајот за напредокот за 2013 година, во 2014 година ќе продолжат активностите за усогласување на националното законодавство со Директивата 2009/28 преку изменување и дополнување на Законот за енергетика и изработка на нов закон за биогорива, а ќе продолжи и соработката со меѓународни донатори за поедноставување на процедурите за изградба на електрани кои користат обновливи извори на енергија. Исто така, ќе продолжат активностите поврзани со мерење на потенцијалот на ветерната енергија на пет места со цел да се испита можноста за искористување на ветерот за производство на електрична енергија.

Во периодот 2014-2016 година ќе се објавуваат огласи за доделување на концесии за производство на електрична енергија користејќи го водниот потенцијал и ќе продолжи изградбата на електрани кои користат обновливи извори на енергија. Во извештајниот период се планира да се заврши изградбата на интерконективниот далекувод помеѓу Македонија и Србија и да се изработи целокупната техничка документација за интерконективно поврзување со Албанија. Во следниот среднорочен период, ќе започне изградба на магистралните приоритетни правци за природен гас, како подготовка на техничка документација за развој на дистрибутивната мрежа за природен гас.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
Имплементација на вториот Акциски план за енергетска ефикасност на Република Македонија				
A. Имплементација*		x		x
B. Директен нето ефект врз буџетот	--	500.000	500.000	500.000
B.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
B.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	500.000	500.000	500.000

Имплементација на Програма за реализација на Стратегијата за енергетика на Република Македонија за период 2013-2017				
А. Имплементација*	x			x
В. Директен нето ефект врз буџетот	2.000.000	500.000	500.000	500.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	2.000.000	500.000	500.000	500.000
Имплементација на Стратегија за искористување на обновливи извори на енергија во Република Македонија до 2020				
А. Имплементација*	x			
В. Директен нето ефект врз буџетот	6.000.000	--	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	--	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	6.000.000	--	--	--
Имплементација на Акционен план за ОИЕ за период 2013-2023				
А. Имплементација*			x	x
В. Директен нето ефект врз буџетот	--	6.000.000	9.000.000	9.000.000
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	--	0	0	0
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	--	6.000.000	9.000.000	9.000.000
Имплементација на Првиот план за енергетска ефикасност на Република Македонија				
А. Имплементација*	x			
В. Директен нето ефект врз буџетот	1.500.000	--	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	--	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	1.500.000	--	--	--
ИПА проект „Зајакнување на административниот капацитет на Секторот за енергетика во Министерството за економија и Агенцијата за енергетика				
А. Имплементација*	x		x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	2.059.020	4.804.380	3.431.700	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	18.531.180	43.239.420	30.885.300	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	20.590.200	48.043.800	34.317.000	--
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	18.531.180	43.239.420	30.885.300	0
Вкупен ефект врз буџетските расходи	30.090.200	55.043.800	44.317.000	10.000.000

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X”
Извор: Министерство за економија.

4.2.8.5. Транспорт

Согласно приоритетите од пристапното партнерство, Република Македонија продолжува со имплементацијата на Меморандумот за разбирање за Југоисточно - Европската главна регионална мрежа и активно учествува во регионалните иницијативи, со цврста и значајна соработка во рамките на Транспортната опсерваторија на Југоисточна Европа (СЕЕТО). Република Македонија учествува во изработката на новиот петгодишен план 2013-2017 и реализирање на приоритетите од повеќегодишниот план. Во април 2014 година планирано е Министерството за транспорт и врски да го направи петтото ажурирање на Националната транспортна стратегија 2007 – 2017, која ќе влијае врз промовирање на економскиот раст со градење, подобрување, управување и одржување на транспортните служби, инфраструктура и мрежи за добивање на максимална ефикасност.

Патен транспорт. Во периодот 2014-2016 година се планира продолжување на активностите за склучување на Спогодби за меѓународен превоз на патници и стоки со земјите со кои Владата сеуште нема склучено спогодба, и тоа: Кралството Шведска, Република Португалија и Република Ирска. Континуирано се врши усогласување на законите од областа на патниот транспорт со acquis, со цел исполнување на вториот стратешки приоритет од Програмата на Владата на Република Македонија 2011-2015 година, односно Интеграција на Република Македонија во ЕУ и НАТО, а истото ќе продолжи и во следниот период. Заради зајакнување на административните и оперативните капацитети на Државниот инспекторат за транспорт за ефикасно

спроведување на легислативата во патниот транспорт во тек е реализација на 18 месечната обука: „Спроведување на инспекциските контроли при вршење на превозот на патници и стоки во патниот сообраќај од страна на инспекторите од Државниот инспекторат за транспорт“. Во областа на патната инфраструктура во следниот среднорочен период, предвидено е автопатско поврзување помеѓу Кичево и Охрид, со крак кон Албанија, изградба на патен правец Скопје – Штип и магистрален пат Охрид – граничен премин Св. Наум.

Внатрешен воден сообраќај. Во наредниот период континуирано ќе се следи европското законодавство во делот на внатрешниот воден сообраќај со цел усогласување на Законот за внатрешната пловидба и подзаконските акти со европското законодавство. Исто така, ќе бидат спроведени активности за регулирање на начинот, условите и безбедноста во внатрешната пловидба, преку заокружување на активностите за изведување градежно санациони работи на оперативниот дел од пристаништата во Охрид и Св. Наум.

Железнички сообраќај. Во областа на железничката инфраструктура, во следниот среднорочен период, фокусот ќе биде ставен на завршување на ремонтот на Коридор 10, започнување и завршување со градбата на делницата од Куманово до Бељаковце, источен дел од Коридорот 8, изработка на инвестиционо-техничка документација за делниците Бељаковце-Крива Паланака-Деве Баир, граница со Република Бугарија, како и изработка на инвестиционо-техничка документација за делницата од западниот дел од Коридор 8: Кичево-Лин, граница со Република Албанија, како Коридор кој ги поврзува Црното со Јадранско море, од каде и произлегува големата стратешка важност на овој проект. Исто така, ќе бидат спроведени активности за обнова на возниот парк за железничкиот сообраќај преку склучување на договор со избрани компании кои треба да произведат нови патнички железнички возила и товарни вагони од различен тип, а исто така ќе продолжат активностите поврзани со компензирање на дел од загубите во превоз на патници, преку обезбедување и реализација на финансиски средства во Буџетот на Министерството за транспорт и врски.

Воздушен сообраќај. Следејќи го концептот на “Единствено европско небо“, Владата презема чекори за реструктурирање на воздушниот простор врз основа на проток на сообраќај, а не според националните граници. Согласно Националната стратегија за развој на воздухопловството во Република Македонија 2013 – 2018, позначајни активности кои ќе се спроведат во следниот среднорочен период се унапредување на безбедноста на воздушниот сообраќај, ревидирање на постоечките и склучување на нови билатерални спогодби за редовен воздушен сообраќај, ревизија на подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за воздухопловство со цел усогласување со законодавството на ЕУ, меѓународните стандарди и практики и ратификувани меѓународни договори, привлекување на нови и ниско-тарифни авиопревозници и започнување на иницијални активности околу сателитска навигација во транспортниот сектор.

Поштенски услуги. Степенот на усогласеност со европското законодавство е значително напреднат по донесувањето на прописите кои произлегуваат од Законот за поштенските услуги. Меѓу другите, надлежност на Агенцијата за пошти е и заштита на корисниците и имајќи ги предвид барањата на стандардот МКС EN 14012:2010, Агенцијата за пошти во текот на 2014 година ќе ја измени постојната секундарна легислатива во насока на создавање соодветна и конзистентна правна рамка во делот на постапувањето по приговори и рекламации од корисниците на универзалната услуга. Со интервенции во неколку правилници, меѓу кои и Правилникот за општите услови за обезбедување на универзалната услуга, ќе се доуредат и зацврстат гаранциите на правата на корисниците,

содржани во Законот за поштенските услуги. Имајќи ги во предвид ЕУ директивите, како и задоволување на потребите на корисниците во поглед на квалитетот на обезбедување на универзалната услуга, Агенцијата за пошти во текот на 2014 година, преку независна компанија ќе спроведе мерење на пренос на единечни поштенски пратки кај давателот на универзална услуга, АД Македонска пошта Скопје.

Гасификација. Министерството за транспорт и врски во јули 2013 година склучи Договор за изработка на Физибилити студија за развој на дистрибутивни мрежи на природен гас во Република Македонија. Физибилити студијата треба да послужи за евалуација на можни варијанти за изградба на мрежата по региони или општини на територијата на Република Македонија во однос на референтната и планираната состојба на гасоводниот систем, како и за одредување на регионална исплатливост при евентуално концесионирање или реализирање на проектот по систем на јавно-приватно партнерство. Врз основа на проектната документација ќе се пристапи кон изградба на Националниот гасификационен систем.

Опис на политиката	2013	2014	2015	2016
Југоисточно-Европската Транспортна опсерваторија (SEETO)				
А. Имплементација*	x		x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	3.077.355	3.077.355	3.077.355	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	0	0	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	3.077.355	3.077.355	3.077.355	--
Финансиска поддршка за Wizz Air				
А. Имплементација*			x	
В. Директен нето ефект врз буџетот	86.000.000	135.000.000	40.000.000	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	0	0	0	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	86.000.000	135.000.000	40.000.000	--
ИПА 1 - Зајакнување на административните, оперативните и менаџерските капацитети на Државниот инспекторат за транспорт				
А. Имплементација*	x	x		
В. Директен нето ефект врз буџетот	1.351.924	3.154.489	--	--
В.1 Директен ефект врз буџетските приходи	12.167.314	28.390.399	--	--
В.2 Директен ефект врз буџетските расходи	13.519.238	31.544.888	--	--
Вкупен нето буџетски ефект				
Вкупен ефект врз буџетските приходи	12.167.314	28.390.399	0	0
Вкупен ефект врз буџетските расходи	102.596.593	169.622.243	43.077.355	0

* Почеток и доколку е потребно, крај на имплементацијата обележано со ознака „X”

Извор: Министерство за транспорт и врски.

Дел V Имплементација на заклучоците од Министерскиот дијалог

1. На Министерскиот дијалог одржан на 9 јули 2013 година помеѓу министрите за финансии и економија од земјите членки на ЕУ и земјите кандидати за членство, министрите ги поздравуваат реформските активности кои се спроведуваат во Република Македонија, а се однесуваат на унапредување на состојбите на пазарот на труд, образованието и деловното окружување, кои ќе влијаат врз отстранување на структурните слабости и ќе го подигнат потенцијалот за раст на земјата. Исто така, министрите ја охрабруваат земјата да продолжи со понатамошна имплементација на мерки за зголемување на конкурентноста, преку подобрување и поддршка на иновации и понатамошна диверзификација на извозот кон пазарите со повисока вредност, со крајна цел намалување на структурната невработеност.

Најважниот стратешки приоритет на Владата на Република Македонија е зголемување на економскиот раст и вработеноста, што претставува предуслов за подобрување на животниот стандард на граѓаните. Во таа насока континуирано се преземаат мерки за зајакнување на конкурентноста преку подобрување на бизнис климата и условите за работа на домашните и странските инвеститори, јакнење и унапредување на квалитетот на работната сила, изградба на инфраструктурата, олеснување на пристапот до финансиски средства, поддршка на малите и средни претпријатија и поттикнување на иновациите и новите технологии, со крајна цел отворање на нови работни места и остварување на повисоки стапки на економски раст.

Владата води исклучително проактивна економска политика насочена кон раст и развој на приватниот сектор, бидејќи истиот има најголем потенцијал за создавање нови работни места. Во таа насока беа спроведени значајни реформи во повеќе области, особено во делот на: даночната политика (ниски и рамни даноци од 10% на персоналниот и данокот на добивка, како и ослободување од оданочување на задржаната добивка), намалување на социјалните придонеси, поедноставување на регулативата преку регулаторна гилотина и реформите во јавната администрација, воспоставување на едношалтерски системи во царината и даночната администрација, погодностите во слободните економски зони, реформи во финансискиот сектор, модернизација на образованието и земјоделството, како и инвестиции во инфраструктурата и енергетиката.

Странските директни инвестиции се еден од клучните елементи за остварување на повисок економски раст на земјата и зголемување на вработеноста. За таа цел, во изминатите години Владата е особено активна во напорите за привлекување на СДИ, преку засилена промоција на земјата како поволна бизнис дестинација.

За да се зајакне економскиот потенцијал на среден и долг рок, особено значајно е да се развие конкурентноста на приватниот сектор преку зголемување на знаењето и иновациите кај фирмите. Владата спроведува активности за поддршка за зголемување на знаењето и иновациите кај домашните фирми за да истите да го унапредат и диверзифицираат своето производство и да одговорат на барањата на пазарите со повисока додадена вредност. Така, изготвена е сеопфатна Стратегија за развој на иновациите за периодот 2012-2020, како и Закон за поттикнување на иновациите, согласно кој неодамна се формира Фонд за иновации и технолошки развој. Преку Фондот ќе се обезбедуваат средства за поттикнување на иновацииската дејност во вид на: грантови за кофинансирање на новоосновани старт-ап и спин-оф компании, кофинансирани грантови и условени заеми за комерцијализација на иновации, еквити и мезанин инвестиции, кофинансирани грантови за трансфер на технологии и техничка помош.

Во насока на конкретни мерки и активности за намалување на структурната невработеност, Владата на Република Македонија, согласно со Програмата за работа, континуирано работи на ублажување и надминување на овој проблем. Така, се спроведуваат политики за вработување во насока на стимулирање на побарувачката на пазарот на трудот, усогласување на понудата и побарувачката на работна сила согласно со потребите на пазарот на трудот, подобрување на понудата на работната сила, како и намалување на сивата економија. Со цел креирање на нови работни места ќе се задржи флексибилноста на трудовото законодавство и понатаму ќе се унапредува. За остварување на поставените цели во Стратегијата за вработување на РМ до 2015 година и Акцискиот план за вработување на млади 2013-2015 година, се развиваат и имплементираат мерки за зголемување на вработливоста на младите, со цел да им се помогне поподготвени да влезат на пазарот на трудот. Во насока на зголемувањето на активноста на пазарот на трудот ќе продолжат да се реализираат активните програми и мерки за вработување преку зголемување на опфатот на учесници и финансиски средства за истите, подобрување на ефикасноста, подобрување на таргетирањето на целните групи и промоција на активните програми и мерки за вработување кај невработените и работодавачите.

2. Министрите ги поздравува напорите на Народната банка на Република Македонија цврсто да го управува девизниот курс, кој досега добро и служеше на земјата за закотвување на инфлациските очекувања, што за возврат им дозволи на монетарните власти да спроведуваат соодветна комбинација на стандардни и нестандардни мерки во насока на поддршка на економскиот раст. Сепак, министрите истакнуваат дека реставрацијата на банкарскиот канал на заеми и загриженоста за квалитетот на средствата на банките ќе остане предизвик и треба да му се посвети соодветно внимание.

Народната банка на Република Македонија продолжи со доследна примена на стратегијата на таргетирање на девизниот курс на денарот во однос на еврото, во функција на одржување на ценовната стабилност во економијата. Тоа создаде услови за натамошна комбинација на стандардни и нестандардни мерки насочени кон стимулирање на кредитирањето од страна на банките и следствено поддршка на економскиот раст. Мерките на монетарната власт, постојаното унапредување на банкарската супервизија, а особено постепеното закрепнување на економијата, се очекува да делуваат во насока на подобрување на квалитетот на кредитното портфолио на банките, кое сепак во периодот на кризата се задржа меѓу подобрите во регионот.

3. Во поглед на зголемувањето на нивото на долгот и дефицитот, министрите ги охрабруваат властите да спроведат кредибилен план за враќање на одржлива фискална патека. Министрите истакнаа дека сè уште недостасува конзистентност на фискалната рамка и ги повикуваат властите да продолжат со јакнење на фискалното планирање и капацитетите за управување.

Со оглед на тоа што Република Македонија има умерено ниво на јавен долг, динамиката на фискална консолидација во следниот среднорочен период е дизајнирана соодветно со динамиката на заздравување на реалниот сектор и случувањата во европската економија. Така, фискалната политика во наредниот период обезбедува постепено намалување на нивото на дефицитот и тоа од 3,5% од БДП во 2014 година на негово позиционирање на оптимално ниво од околу 2,6% од планираниот БДП во 2016 година.

Финансирањето на планираниот дефицит ќе се обезбедува од странски извори (поволни кредити од меѓународни финансиски институции, кредитни линии наменети за

финансирање на одделни проекти, еврообврзници и друг вид на странско задолжување) и домашни извори (емисии на државни хартии од вредност).

Подобрувањето на фискалното планирање е континуиран процес на кој Министерство за финансии посветено работи. Предлог Буџетот на Република Македонија за 2014 година беше навремено подготвен и доставен до Собранието, а заедно со Буџетот беа доставени и среднорочните фискални проекции. Истиот беше усвоен на 20 декември 2013 година. Со измените на Законот за буџетите се овозможи подобрување на процесот на стратешко планирање на буџетските корисници и единки корисници на начин што доставените стратешки планови во целост ги одразуваат политиките, активностите и потребните средства за извршување на истите.

Во насока на унапредување на буџетскиот процес во следниот среднорочен период ќе се преземат повеќе активности во насока на унапредување на законската регулатива за целосно усогласување со законодавството на ЕУ, зајакнување на стратешкото планирање и поместување на времената рамка на буџетскиот процес, воведување на програмска класификација на расходи, односно јасно утврдување на критериуми и процедури за дефинирање на буџетските програми, со цел правилно групирање на владините активности и јавните финансии и известување за реализација на буџетот согласно GFS 2001 и ESA 2005. Исто така, ќе се преземаат активности за воведување на среднорочно планирање со фиксни лимити на расходи, што подразбира подобрување на документот Фискална стратегија преку задолжително утврдување на среднорочни лимити на расходи, со цел заштита од можните проциклични тенденции.

Ќе се работи на воведување на цели и индикатори за мерливост на резултатите, односно постепено создавање на база за буџетирање врз основа на перформанси и соодветна поддршка од софистицирани софтверски решенија за интегрирано управување со јавните финансии.

Реформите во оваа област ќе бидат поддржани преку два проекти кои ќе се реализираат во соработка со ЕУ. Така, веќе е одобрен проект од ИПА ТАИБ-2011, кој генерално е насочен кон зајакнување на капацитетите за среднорочно планирање во рамките на секторите надлежни за буџетите на институциите од централната и локалната власт, со рок на имплементација од 2014 до 2016 година. Како продолжение на овој проект планиран е и нов проект финансиран од ИПА-2 во рамките на кој ќе се унапредат капацитетите на секторите надлежни за среднорочното буџетско планирање и за извршување на буџетот.

4. Министрите ја поттикнаа Република Македонија да продолжи со поднесување на фискални известувања и да обезбеди усогласување со ЕСА 95 класификација. Министрите понатаму нагласуваат дека ПЕП ќе има корист од истакнување на конкретни мерки за спроведување на фискални и структурни реформи, вклучувајќи и нивна временска рамка и очекувани влијанија од истите.

Државниот завод за статистика, Министерството за финансии и Народната банка на Република Македонија беа дел од ИПА 2007 проектот "Техничка помош за Државниот завод за статистика", кој се реализираше во периодот од февруари 2010 - март 2012 година. Главен координатор и корисник на проектот беше Државниот завод за статистика, додека Министерството за финансии учествуваше во делот кој се однесува на статистиката на Националните сметки, а учесник во проектот беше и Народната банка на Република Македонија.

Целта на проектот беше да придонесе кон подобрување на целокупниот систем за производство на квалитетни статистички податоци на Државниот завод за статистика и за

понатамошно развивање на националниот статистички систем кон целосно одржлив и хармонизиран статистички систем на ЕУ.

Досегашната заедничка работа придонесе да се дефинираат подобро обврските и сетовите на податоци кои се нужни за составување на годишните нефинансиски секторски сметки и за составување на пилот табелите според процедурата за прекумерниот дефицит (Excessive deficit procedure, EDP notification table). Со посебен анекс кон Меморандумот за размена на податоци, Народната банка на Република Македонија ја презеде обврската да биде примарен носител на статистиката на финансиските сметки.

Во тек е имплементацијата на проектот „Поддршка на ДЗС за зајакнување на капацитетите и подобрување на усогласеноста на податоците со стандардите на ЕУ“ кој започна во август 2012 година и ќе трае до август 2014 година, поддржан преку ИПА 2009 националната програма. Во рамки на овој проект една од приоритетите е имплементирање на Националната класификација на дејности, НКД Рев.2 за главните агрегати од националните сметки за серијата на податоци пред 2009 година. Во рамките на овој проект експериментално се составени годишни нефинансиски сметки за сите институционални сектори и пилот табели според процедурата за прекумерниот дефицит. Во тек се активностите за анализа на квалитетот на расположливите податоци и се балансираат трансакциите во и помеѓу секторските сметки. Во рамките на Проектот ќе продолжат активностите за имплементирање на ЕСС 95, но ќе се разгледаат и прашањата за ЕСС 2010. Прашањата за ЕСС 2010 се предмет на поддршка преку повеќекорисничка програма ИПА 2011 со која се очекува да се имплементираат најважните прашања од промените во ЕСС 2010. Соработката меѓу ДЗС, Министерството за финансии и НБРМ е од особено значење во процесот на имплементирање на активностите.

Во наредниот период фокусот ќе биде на подобрување на статистиката на буџетските податоци за сметките на секторот држава и за составување на пилот нотификационите табели според процедурата за прекумерниот дефицит кои се очекува да бидат подготвени и доставени до Еуростат во 2014 година.

Во однос на укажувањето на Министерите дека Претпристапната економска програма ќе има корист од истакнување на конкретни мерки за спроведување на фискални и структурни реформи, вклучувајќи и нивна временска рамка и очекувани влијанија од истите, истакнуваме дека Министерството за финансии постојано работи на подобрување на квалитетот на овој документ. Така, внимателно се следат препораките и насоките наведени во содржината на ПЕП и истите што посеопфатно се имплементираат при изработката на документот. Во изработката на документот учествуваа сите релевантни институции кои дадоа свој инпут во материјалот, во насока на истакнување на конкретните реформи и мерки кои ќе бидат имплементирани во следниот среднорочен период и потребните средства за нивно спроведување, како и очекуваните ефекти од спроведувањето на истите.

Дел VI Прилози

Прилог 1 Податоци во прилог на Претпристапната економска програма 2014 – 2016

Табела 1а. Макроекономско сценарио

	ESA	2012	2012	2013	2014	2015	2016
		Ниво (во милијарди евра)	Стапка на промена				
1. Реален БДП по пазарни цени	B1*g	5,86	-0,4	3,3	3,2	3,8	4,5
2. БДП по пазарни цени	B1*g	7,45	-0,3	7,7	6,8	6,9	7,6
Компоненти на реален БДП							
3. Приватна потрошувачка	P3	4,49	-3,0	5,1	2,7	3,0	3,7
4. Јавна потрошувачка	P3	0,96	-1,4	-3,0	0,8	1,2	1,0
5. Инвестиции во основни средства ²²	P51	1,74	20,0	-12,5	7,5	8,0	9,0
6. Промена во залихите (% од БДП)	P52+P53	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
7. Извоз на стоки и услуги	P6	2,76	0,0	4,3	7,2	8,6	8,8
8. Увоз на стоки и услуги	P7	4,08	4,2	-2,2	6,6	7,4	7,8
Придонес во раст на БДП							
9. Финална домашна побарувачка		7,2	2,3	-0,3	4,1	4,6	5,4
10. Промена во залихите	P52+P53	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
11. Нето извоз	B11	-1,3	-2,8	3,6	-0,9	-0,8	-0,9

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1б. Ценовни движења

		2012	2013	2014	2015	2016
1. БДП дефлатор	%	0,2	4,3	3,5	3,0	3,0
2. Дефлатор на приватната потрошувачка	%	2,4	1,6	3,8	2,8	2,6
3. НИСР	%	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
4. Стапка на инфлација (CPI)	%	3,3	2,8	3,3	2,7	2,5
5. Дефлатор на јавната потрошувачка	%	2,1	3,5	3,2	2,3	3,0
6. Дефлатор на инвестициите	%	-6,7	18,6	2,3	3,2	3,0
7. Дефлатор на извозот (стоки и услуги)	%	-2,5	-1,5	3,0	2,6	2,2
8. Дефлатор на увозот (стоки и услуги)	%	-2,0	2,2	3,0	2,6	2,2

Извор: Министерство за финансии

Табела 1в. Движења на пазарот на труд²³

	ESA	2012	2012	2013	2014	2015	2016
		ниво	Стапка на промена				
1. Население (илјади)		--	2.061,0	2.063,7	2.066,4	2.069,1	2.071,8
2. Население (стапка на раст, во %)		--	0,12	0,13	0,13	0,13	0,13
3. Работоспособно население (илјади)		--	1.670,0	1.672,4	1.679,9	1.690,3	1.703,5
4. Стапка на активност		--	56,5	57,2	57,6	58,0	58,4
5. Вработеност (Број на вработени, нац. деф.)		--	650,6	678,5	695,5	714,3	735,7
6. Вработеност, работни часови (Нац. деф.)		--	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
7. Вработеност (раст во %)		--	0,8	4,3	2,5	2,7	3,0
8. Вработени во јавен сектор, лица		--	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
9. Вработени во јавен сектор (раст во %)		--	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
10. Стапка на невработеност (Хармонизирана дефиниција, Eurostat; нивоа)		--	31,0	29,1	28,1	27,1	26,0
11. Продуктивност на трудот, лица (Реален БДП по вработен) ²⁴		554,6	-1,3	-1,0	0,7	1,1	1,5
12. Продуктивност на трудот, работни часови (Реален БДП по работен час)		--	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
13. Надомест на вработените	D1	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.

²² Податоците се однесуваат на бруто инвестициите

²³ За индикаторите на пазарот на труд се користи дефиницијата на ILO (15+)

²⁴ Реален БДП по вработен

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1д. Секторски биланс

Процент од БДП	ESA	2012	2013	2014	2015	2016
1. Нето позајмување / задолжување vis-à-vis остаток од светот ²⁵	B9	1,4	-0,9	0,1	--	--
од кое:					-	--
Биланс на добра и услуги		-22,9	-20,4	-21,5	--	--
Биланс на примарен доход и трансфери		19,8	17,4	16,9	--	--
Капитална сметка ²⁶		4,2	2,0	4,8	--	--
2. Нето позајмување / задолжување на приватниот сектор ²⁷	B9/ED P B9	0,6	-4,3	0,8	--	--
3. Нето позајмување / задолжување на општа влада ²⁸		0,8	3,4	-0,7	--	--
4. Статистичко отстапување		0,3	0,1	-0,1	--	--

Извор: Народна банка на Република Македонија

Табела 1ф. БДП, инвестиции и бруто додадена вредност

	ESA	2012	2013	2014	2015	2016
БДП и инвестиции						
БДП по тековни цени (во милијарди денари)	B1g	458,6	494,1	527,8	564,3	607,3
Инвестиции (% од БДП)		29,4	28,3	29,2	30,4	31,8
Реален раст на бруто додадената вредност						
1. Земјоделство		-6,2	0,4	3,0	3,0	3,0
2. Индустрија (без градежништво)		2,8	4,6	3,8	4,2	5,0
3. Градежништво		4,8	29,2	5,0	7,2	8,8
4. Услуги		-0,7	1,8	2,8	3,3	4,0

Извор: ДЗС и пресметки на Министерството за финансии

Табела 1е. Движења во надворешниот сектор

Во милијарди евра	2012	2013	2014	2015	2016
1. Биланс на тековна сметка (% од БДП)	-3,0	-3,0	-4,6	-5,7	-5,1
2. Извоз на добра	3,11	3,13	3,56	3,93	4,39
3. Увоз на добра	4,86	4,78	5,38	5,89	6,33
4. Трговски биланс	-1,75	-1,65	-1,82	-1,96	-1,94
5. Извоз на услуги	0,82	0,79	0,41	0,56	0,57
6. Увоз на услуги	0,77	0,76	0,41	0,53	0,52
7. Услуги, нето	0,05	0,03	0,00	0,03	0,05
8. Нето каматни плаќања од странство	--	--	--	--	--
9. Друг нето доход од странство*	-0,15	-0,16	-0,19	-0,23	-0,27
10. Тековни трансфери	1,63	1,55	1,62	1,64	1,66
11. од кои од ЕУ:	--	--	--	--	--
12. Биланс на тековна сметка	-0,22	-0,23	-0,39	-0,52	-0,50
13. Капитална и финансиска сметка	0,31	--	--	--	--
14. СДИ	0,08	0,21	0,34	0,41	0,49
15. Девизни резерви**	2,19	2,06	--	--	--
16. Надворешен долг**	5,01	5,23	--	--	--
17. од кој: јавен долг	2,00	2,19	--	--	--
18. од кој: деномин. во странска валута	--	--	--	--	--
19. од кој: достасани отплати	--	--	--	--	--
20. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (крај на година)	61,50	61,50	--	--	--
21. Девизен курс на денарот vis-à-vis еврото (год. просек)	61,50	61,60	--	--	--
22. Нето странско штедење (% од БДП)	--	--	--	--	--
23. Домашно приватно штедење (% од БДП)	--	--	--	--	--

²⁵ Финансирање на билансот на плаќање

²⁶ Капитална и финансиска сметка без официјалните девизни резерви

²⁷ Резидуал

²⁸ Долг на Централната влада, нето

24. Домашни приватни инвестиции (% од БДП)	--	--	--	--	--
25. Домашно јавно штедење (% од БДП)	--	--	--	--	--
26. Домашни јавни инвестиции (% од БДП)	--	--	--	--	--

Извор: Народна банка на Република Македонија

* Нето доход, вкупно

** Податоците за 2013 година се заклучно со септември 2013 година

Табела 1ж. Индикатори на одржливост

	Димензија	2009	2010	2011	2012	2013
1. Дефицит на тековна сметка	% од БДП	-6,8	-2,0	-2,5	-3,0	-2,9
2. Нето меѓународна инвестициона позиција	% од БДП	-53,9	-51,4	-53,1	-56,1	-56,0
3. Учество на извозот	% уоу	-10,0	-2,2	13,9	-12,2	4,5
4. Реален ефективен девизен курс	% уоу	1,0	-2,7	-0,5	0,8	0,6
5. Номинален трошок на раб.сила по ед. п-од	% уоу	14,0	-0,5	-0,5	1,4	2,1
6. Тек на кредити на приватен сектор	% од БДП	1,5	2,9	3,5	2,5	1,5
7. Долг на приватниот сектор	% од БДП	75,9	77,1	78,6	84,1	0,0
8. Државен долг	% од БДП	23,8	24,2	28,0	34,3	34,2

Извор: Народна банка на Република Македонија и Министерство за финансии

* Податоците за 2013 година се заклучно со септември 2013 година. Податокот за Учество на извозот за 2013 година е процентка.

Табела 2. Преглед на Општ владин буџет

	ESA	2012	2012	2013 ²⁹	2014	2015	2016
		Ниво (во милијарди денари)	% од БДП				
Суфицит / дефицит (B9) по под сектори							
1. Општ владин буџет	S13	-18,20	-4,0	-3,9	-3,5	-3,2	-2,6
2. Буџет на централна власт	S1311	-17,73	-3,9	-3,9	-3,5	-3,2	-2,6
3. Централен буџет	S1312	/	/	/	/	/	/
4. Буџет на ЕЛС	S1313	-0,46	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
5. Буџетски фондови	S1314	-0,08	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
Општа влада (S13)							
6. Вкупни приходи	TR	149,62	32,6	32,9	32,6	32,0	31,3
7. Вкупни расходи	TE	167,82	36,6	36,8	36,0	35,2	33,9
8. Суфицит / дефицит	EDP.B9	-18,20	-4,0	-3,9	-3,5	-3,2	-2,6
9. Каматни расходи	EDP.D41	4,24	0,9	0,8	0,8	1,0	1,1
10. Примарно салдо		-13,95	-3,0	-3,1	-2,6	-2,2	-1,5
11. Еднократни и други времени мерки		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
Компоненти на приходи							
12. Вкупни даноци (11 = 11a+11b+11c)		83,34	18,2	18,8	18,7	18,5	18,2
12a. Даноци на производство и увоз	D2	67,71	14,8	15,0	15,0	14,9	14,7
12b. Тековни даноци на доход и богатство	D5	13,32	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9
12c. Даноци на капитал	D91	2,31	0,5	0,9	0,8	0,8	0,7
13. Социјални придонеси	D61	40,77	8,9	8,6	8,6	8,5	8,3
14. Данок на имот	D4	7,49	1,6	1,3	1,4	1,3	1,2
15. Друго (15 = 16-(12+13+14))		18,03	3,9	4,1	3,9	3,7	3,5
16 = 6. Вкупни приходи	TR	149,62	32,6	32,9	32,6	32,0	31,3
p.m.: Даночно оптоварување (D2+D5+D61+D91-D995)		124,10	27,1	27,5	27,3	27,0	26,6
Издвоени компоненти на расходи							
17. Колективна потрошувачка	P32	57,92	12,6	12,3	11,9	11,5	10,7
18. Вкупни социјални трансфери	D62 + D63	69,68	15,2	15,2	14,9	14,9	14,3
18a. Социјални трансфери во натура	P31 = D63	/	/	/	/	/	/
18b. Други трансфери	D62	69,68	15,2	15,2	14,9	14,9	14,3
19. = 9. Каматни расходи	EDP.D41	4,24	0,9	0,8	0,8	1,0	1,1
20. Субвенции	D3	11,70	2,6	2,8	2,6	2,4	2,3

²⁹ Фискалните податоци за 2013 година се од Ребалансот на Буџетот за 2013 година.

21. Инвестиции во основни средства	P51	24,28	5,3	5,7	5,8	5,3	5,5
22. Друго (22 = 23-(17+18+19+20+21))		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
23. Вкупни расходи	TE	167,82	36,6	36,8	36,0	35,2	33,9
р.м. надомест на вработените во јавен сектор	D1	36,05	7,9	7,4	7,1	7,0	6,6

Извор: Министерство за финансии

Табела 3. Функционална поделба на расходите (вклучително и отплати) на Општа влада

Процент од БДП	COFOG	2012	2013	2014	2015	2016
1. Општи јавни услуги	1	3,7	4,1	4,2	н.п.	н.п.
2. Одбрана	2	1,2	1,2	1,2	н.п.	н.п.
3. Јавен ред и мир	3	2,7	2,7	2,6	н.п.	н.п.
4. Економски политики	4	4,4	3,6	3,7	н.п.	н.п.
5. Заштита на животната средина	5	0,2	0,2	0,2	н.п.	н.п.
6. Комунални услуги и услуги за домување	6	2,4	2,8	2,6	н.п.	н.п.
7. Здравство	7	5,4	5,4	5,1	н.п.	н.п.
8. Рекреативни, културни и религиозни активности	8	0,7	0,8	0,9	н.п.	н.п.
9. Образование	9	4,5	4,4	4,3	н.п.	н.п.
10. Социјална заштита	10	11,4	11,5	11,4	н.п.	н.п.
11. Вкупни расходи (ставка 7 = 23 во Табела 2)	TE	36,6	36,8	36,0	н.п.	н.п.

Извор: Министерство за финансии

Табела 4. Движења на долгот на општа влада

Процент од БДП	ESA	2012	2013	2014	2015	2016
1. Бруто долг ³⁰		34,3	34,2	33,4	35,7	37,0
2. Промена на стапката на бруто долг		6,3	-0,1	-0,7	2,3	1,3
Придонес кон промена на нивото на бруто долг						
3. Примарно салдо ³¹		-3,0	-3,1	-2,6	-2,2	-1,5
4. Каматни расходи ³²		0,9	0,8	0,8	1,0	1,1
5. Состојба – тек прилагодување		2,3	-4,0	-4,2	-0,9	-1,3
од кои:						
- Разлики помеѓу кеш и пресметковна основа		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
- Нето акумулација на финансиски средства		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
од кои:						
- Приватизација		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
- Ефекти на вреднување и друго		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
р.м. имплицитна каматна стапка на долгот		3,3	2,6	2,6	3,2	3,5
Други релевантни променливи						
6. Ликвидни финансиски средства		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
7. Нето финансиски долг (7 = 1 - 6)		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.

Извор: Министерство за финансии

Табела 5. Циклични движења

Процент од БДП	ESA	2012	2013	2014	2015	2016
1. Реален раст на БДП (%)	B1g	-0,4	3,3	3,2	3,8	4,5
2. Суфицит / дефицит на Општ владин буџет	EDP.B.9	-4,0	-3,9	-3,5	-3,2	-2,6
3. Каматни расходи	EDP.D.41	0,9	0,8	0,8	1,0	1,1
4. Еднократни и други времени мерки		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
5. Потенцијален раст на БДП (%)		3,4	3,4	3,4	3,4	3,4
Придонес:						
- труд		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
- капитал		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
- вкупна факторска продуктивност		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
5. Производствен јаз		-2,4	-1,8	-1,2	-0,1	1,8

³⁰ Како што е дефинирано во регулативата 3605/93 (не според ESA).

³¹ Ставка 10 во Табела 2.

³² Ставка 9 во Табела 2.

6. Циклична буџетска компонента		-0,8	-0,6	-0,4	0,0	0,6
7. Циклично прилагодено салдо (2-7)		-3,2	-3,3	-3,1	-3,2	-3,2
8. Циклично прилагодено примарно салдо (8+3)		-2,2	-2,5	-2,2	-2,2	-2,1
9. Структурно салдо (8-4)		н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.

Извор: Министерство за финансии

Табела 6. Разлики со претходната Претпристапна економска програма (ПЕП)

	2012	2013	2014	2015	2016
1. Раст на БДП (процентни поени)					
Претходна Програма	0,5	2,0	3,2	3,8	--
Нова Програма	-0,4	3,3	3,2	3,8	4,5
Разлика	-0,9	1,3	0,0	0,0	--
2. Суфицит / дефицит на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	-2,7	-3,6	-3,3	-2,8	--
Нова Програма	-4,0	-3,9	-3,5	-3,2	-2,6
Разлика	-1,3	-0,3	-0,2	-0,4	--
3. Бруто долг на општа влада (% од БДП)					
Претходна Програма	31,9	30,5	32,2	33,5	--
Нова Програма	34,3	34,2	33,4	35,7	37,0
Разлика	2,4	3,7	1,2	2,2	--

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Табела 7. Долгорочна одржливост на јавните финансии

% од БДП	2007	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Вкупни расходи	32,8	35,9	33,4	32,6	32,0	31,7	31,7
Од кои:							
- Расходи поврзани со стареење на населението	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
- Расходи по основ на пензии	7,7	8,9	9,0	9,0	8,7	8,5	8,4
- Пензии за социјално осигурување	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
- Старосна и предвремена пензија	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
- Други пензии (инвалидитет, др.)	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
- Професионални пензии (ако е во општа влада)	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
- Здравство	4,4	4,5	5,0	5,0	5,2	5,4	5,5
- Долгорочна нега (оваа ставка претходно беше вклучена во здравство)	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
Образование	н.п.	4,6	5,2	5,4	5,5	5,5	5,7
Други расходи поврзани со стареењето на населението	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
Каматни расходи	0,8	0,7	1,4	1,5	1,4	1,2	1,0
Вкупни приходи	32,2	33,4	32,0	32,0	31,7	31,7	31,5
Од кои: приход од имот	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
Од кои: од придонеси за пензии (социјални придонеси)	6,0	6,2	6,4	6,6	6,5	6,5	6,5
Износ на с-ва за пензии и резерви	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
Од кои: консолидиран износ на с-ва на ПИОМ (други с-ва освен обврски на државата)	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.	н.п.
Претпоставки							
Раст на продуктивноста на трудот	2,5	1,8	1,5	1,9	2,2	1,9	2,0
Реален раст на БДП	6,1	2,9	4,0	4,2	4,0	3,5	3,5
Стапка на активност, мажи (20-64) ³³	74,8	76,3	81,0	84,5	87,2	89,2	90,3
Стапка на активност, жени (20-64)	50,4	51,8	57,4	62,5	67,2	71,5	76,0
Стапка на активност, вкупно (20-64)	62,8	64,2	69,2	73,5	77,2	80,4	83,1
Стапка на невработеност	35,2	32,2	23,4	15,7	11,0	7,6	5,3

³³ Пресметките за пазарот на трудот се однесуваат за возрастната група 15-64 години.

Однос меѓу населението над 65 г. и вк. население	9,6	9,7	10,0	10,3	10,6	11,0	11,4
--	-----	-----	------	------	------	------	------

Извор: Пресметки на Министерството за финансии

Табела 7а. Потенцијални обврски

% од БДП		2013	2014
Јавни гаранции	% од БДП	6,9	9,2
Од кои: поврзани со финансискиот сектор	% од БДП	2,3	2,5

Извор: Министерство за финансии

Табела 8. Основни претпоставки за надворешното окружување користени како основа за макроекономската рамка на ПЕП

	Димензија	2012	2013	2014	2015	2016
Краткорочна каматна стапка	Год. просек	--	--	--	--	--
Долгорочна каматна стапка	Год. просек	0,1	0,9	0,9	--	--
USD/EUR девизен курс	Год. просек	1,28	1,33	1,36	1,36	--
Номинален ефективен девизен курс	Год. просек	--	--	--	--	--
Девизен курс во однос на евро	Год. просек	61,5	61,5	61,5	61,5	61,5
Глобален раст на БДП, со исклучок на ЕУ	Год. просек	4,0	3,5	4,1	4,4	4,1
Стапка на раст на ЕУ	Год. просек	-0,4	0,0	1,4	1,9	1,8
Стапка на раст на релевантни странски пазари ³⁴	Год. просек	1,4	2,3	2,7	3,3	3,5
Светски увоз, со исклучок на ЕУ	Год. просек	3,2	4,1	5,9	6,3	--
Цени на нафта (Брент, USD /барел)	Год. просек	111,8	108,8	105,8	99,7	94,1

Извор: Европска комисија, Есенски проекции 2013; ММФ, Светски економски преглед, октомври 2013 година

Табела 9. План на структурни реформи и достигнувања

Мерки предвидени со претходната Претпристапна економска програма за периодот 2013 - 2015	Прифатено (Да/Не)	Датум*	Коментар
Деловно окружување			
Спроведувањето на Проектот „Регулаторна гилотина за поедноставување на прописите и намалување на трошоците за занаетчиите”	Да	Август 2012	
Изработка на работна верзија на нова Методологија за РИА, нова форма на Извештај за РИА, како и критериуми и листа за проверка на квалитетот на РИА документите	Да	31.07.2013	
Публикување на Прирачник за државните службеници за спроведување на РИА	Да	2013	
Организирање промотивен и образовен настан за презентирање на надградениот Единствен електронски регистар на прописи (ЕНЕР)	Да	2.11.2012 5-6.12.2013	
Започнување на пилот проект за издавање дозволи за градба преку електронски едношалтерски систем	Да	Јуни 2012	
Формирање на Фонд за иновации и технолошки развој	Да	Мај 2013	Реализацијата е во тек
Учество во регионалниот проект „Платформа за развој на претпријатија и иновации за Западен Балкан”	Да	Мај 2013	Реализацијата е во тек
Продолжување со проектот „Учиме од бизнис заедницата“	Да	Декември 2012	Реализацијата е во тек
Ревидирање на Акцискиот план за подобрување на глобалната конкурентност и економските слободи	Да	Март 2012	
Активности на Националниот совет за претприемништво и конкурентност	Да	Континуирано	
Проект „Топ менаџмент”	Да	Септември 2013	
Пазар на труд			
Подготовки за успешно вклучување во новата ЕУ програма - <i>Хоризонт 2020</i>	Да	Континуирано	
Проект <i>Превод на 1000 стручни, научни книги и учебници и Лаборатории 2010/2020</i>	Да	Континуирано	

³⁴ Централна и Источна Европа (14 земји). Извор: ММФ, Светски економски преглед, октомври 2013 година.

Проект 35/45	Да	Континуирано	
Интернационализација на високото образование со учество во ЕУ програмите за образование и во новата програма од областа на образованието и младите (со работен наслов <i>Еразмус за сите 2014-2020</i>), како и во програмата <i>CEEPUS</i>	Да	Континуирано	
Проект „Стипендии за студирање во странство“	Да	Континуирано	
Проект „Вешти и компетентни“	Да	Континуирано од 2008	
Имплементација на Стратегијата за интегрирано образование, социјална кохезија, инклузија и еднаквост	Да	Континуирано од 2010	
Стратегија за стручно образование и обука во контекст на доживотно учење 2013-2020	Да	2013	
Проект „Центри за образование на возрасни“	Да	2012	
Имплементација на Твининг проектот „Поддршка на националните политики за вработување“	Да	2011-2013	
Имплементација на ИПА проектот „Понатамошна модернизација на Агенцијата за вработување“	Да	09.01.2012 - 08.10.2013	
Спроведување на ИПА проект „Поддршка на Агенцијата за вработување за имплементација на активни мерки и услуги за вработување“	Да	2013	Активностите се започнати Твининг партнерот е избран 2013 година
Имплементација на проектот на УСАИД „Младинска мрежа за стекнување вештини за вработување“	Да	континуирано	
Сектор претпријатија			
Изготвување и имплементирање интегрирана Програма за конкурентност, иновации и претприемништво	Да	Јануари 2013	
Реализација на третата фаза на Проектот за финансирање на МСП и други приоритетни проекти во износ од 100 милиони евра	Да	Јули 2012	
Зајакнување на институционалниот капацитет на Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот за зајакната трговска и инвестициска промоција и активно ангажирање на промоторите	Да	континуирано	
Реализација на ИПА проектот „Зајакнување на институционалниот капацитет за имплементација на индустриската политика“	Не		Проектот се очекува да започне во 2014 година
ИПА проект „Поддршка на Комисијата за заштита на конкуренцијата за контрола на државна помош“	Да	Јануари 2014	
ИПА проект „Хармонизација на законодавството и градење на капацитетите на полето на заштитата на потрошувачите“	Не		Проектот ќе започне да се реализира во септември 2014 година
Финансиски систем			
Нов Закон за девизно работење	Не	/	Со донесување на Законот за изменување и дополнување на Законот за девизното работење, се надминува потребата од нов Закон за девизното работење
Закон за изменување и дополнување на Законот за кредитно биро	Не	Реализацијата е во тек	
Нов Закон за преземање на акционерски друштва	Да	2013	
Стратегија за развој на пазарот на хартии од вредност за периодот 2013-2018 година	Не	2014	
Продолжување со проектот за развој на осигурителниот пазар од катастрофални ризици Европа Ре	Да	континуирано	
Продолжување со проектот за самооценка за степенот на примена и усогласеност со Основните принципи на осигурувањето на Меѓународната асоцијација на осигурителни супервизори (IAIS)	Да	континуирано	
Именување членови на Советот на експерти на МАПАС и промена	Да	12.02.2013	

на интерните акти			
Подготовки на документација и имплементирање на квалитативни стандарди за првата сертификација за добивање ISO 9001:2008	Да	26.12.2012	
Донесување на подзаконските акти кои произлегуваат од Законот за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување	Да, во тек		
Земјоделство и земјоделска политика			
Доделување државно земјоделското земјиште на плодоуживање на социјално необезбедени категории население со цел да се обезбеди економска активност на овие категории и нивно вклучување во категории на вработени лица кои остваруваат егзистенција од земјоделска дејност	Да	Континуирано	
Финансиска поддршка на процесот за побрзо предавање на земјоделските стопанства на млади земјоделци од 18 до 40 години со обезбедување финансиски стимулации за започнување на новиот земјоделски бизнис со цел намалување на стапката на невработеност на младите	Да	Континуирано	
Поддршка на производството кое се базира на агро-еколошкиот пристап за одржување посебни традиционални предели, биодиверзитет и унапредување на традиционалните сорти и видови	Да	Континуирано	
Поттикнување на основање и развој на семејни бизниси и остварување дополнителни приходи од земјоделски и неземјоделски дејности, преку кофинансирање проекти за диверзификација на активности во рурални средини	Да	Континуирано	
Спроведување на повеќегодишната Стратегија за подобрување и следење на квалитетот на млекото и воспоставување систем за следење на квалитетот на млекото во согласност со препораките од Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2012 година	Да	Континуирано	
Владеење на правото и извршување на договорите			
Спроведување на почетната обука на Петтата генерација слушатели за судии и јавни обвинители во рамките на Академијата за судии и јавни обвинители	Да	2013-2015	
Имплементацијата на донесената Методологија за судска статистика	Да	2013-2016	
Проект за електронска достава и тонско снимање на судењата	Да	2013-2014	
Административна реформа			
Зајакнување на капацитетите на МИОА и на Државниот управен инспекторат, согласно препораката на ЕК во Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2012 година	Во тек		Во рамки на ИПА ТАИП 2009, започна проект за Техничка поддршка на МИОА
Продолжување на имплементацијата на проектот „Оцени ја администрацијата“	Да	Континуирано	
Продолжување со реализацијата на проектот „Нема погрешна врата“	Да	Континуирано	
Продолжување на унапредувањето на порталот „Граѓански дневник“	Да	Континуирано	
Систематска примена на РИА, со цел надминување на забелешката на ЕК наведена во Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2012 година	Да	2013	
Отпочнување со примена на системот за постојано мерење на задоволството на корисниците од административните услуги, во рамките на проектот „Барометар на квалитет“	Да	2013	
Продолжување на активностите за воведување ISO и CAF стандарди за квалитет во јавната администрација	Да	Континуирано	
Продолжување на имплементацијата на системот за интероперабилност за размена на податоци и документи во електронска форма меѓу институциите	Да	Континуирано	
Други области			
Продолжување со маркетинг кампањите по меѓународни	Да	Континуирано	

телевизиски канали и печатени медиуми со цел зголемување на имиџот на земјата како атрактивна локација за инвестирање со одлични услови за водење бизнис			
Нова веб-страница на АСИПИ која ќе овозможи поголема ефикасност и полесна прегледност на нејзините содржини	Да	Ноември 2012	
Изработка на база на инвестициони проекти, база на податоци за локации и готови објекти кои се нудат за продажба, заедничко вложување или под закуп и база на податоци за добавувачите	Да	Септември 2013	Изработена е база на податоци за локации и готови објекти, во тек е изработката на бази за инвестициски проекти и добавувачи.
Продолжување со усогласувањето на Царинската тарифа со Комбинираната номенклатура на ЕУ	Да	Континуирано	
Изработи Програмата за реализација на Стратегијата за развој на енергетиката	Да	Март 2013	
Носење на Програма за надоместувањето на дел од трошоците направени за купени и вградени соларни колектори кај домаќинствата	Да	Јануари 2013	
Склучување Спогодби за меѓународен превоз на патници и стоки со земјите со кои Владата на Република Македонија сè уште нема склучено спогодба, односно со Кралството Шведска, Република Финска, Република Литванија, Република Португалија и со Република Ирска	Да	31.12.2012	Нацрт спогодба парафирана со Финска и Литванија

Прилог 2

Институции, организации и здруженија од кои е побарано официјално мислење за Претпристапната економска програма за периодот 2014 – 2016 година:

- Народна банка на Република Македонија;
- Кабинет на Заменик Претседателот на Владата на Република Македонија задолжен за економски прашања, м-р Владимир Пешевски;
- Генерален секретаријат на Владата на Република Македонија;
- Секретаријат за европски прашања на Република Македонија;
- Министерство за економија;
- Министерство за информатичко општество и администрација;
- Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство;
- Министерство за правда;
- Министерство за труд и социјална политика;
- Министерство за образование и наука;
- Министерство за транспорт и врски;
- Комисија за заштита на конкуренцијата;
- Агенција за супервизија на осигурување;
- Агенција за вработување на Република Македонија;
- Комисија за хартии од вредност на Република Македонија;
- Агенција за капитално – финансирано пензиско осигурување;
- Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот;
- Дирекција за технолошко-индустриски развојни зони;
- Царинска управа на Република Македонија;
- Државен завод за статистика;
- Македонска академија на науки и уметности;
- Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Економски факултет – Скопје;
- Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Факултет за земјоделски науки и храна – Скопје;
- Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан I“ – Скопје;
- Универзитет Американ Колеџ, Факултет за деловна економија и организациони науки;
- Универзитет на Југоисточна Европа, Факултет за бизнис и економија – Тетово;
- Државен Универзитет во Тетово, Економски факултет – Тетово;
- Универзитет „Гоце Делчев“, Економски факултет – Штип;
- Универзитет „Гоце Делчев“, Земјоделски факултет – Штип;
- Универзитет „Св. Климент Охридски“, Економски факултет – Прилеп;
- ФОН Универзитет, Факултет за економски науки – Скопје;
- Европски Универзитет, Факултет за економски науки – Скопје;
- Универзитет “Св. Кирил и Методиј”, Економски институт – Скопје;
- Заедница на единиците на локална самоуправа - Скопје;
- Сојуз на синдикатите на Република Македонија;
- Самостоен синдикат за образование, наука и култура на Република Македонија;
- Унија на независни и автономни синдикати на Република Македонија;
- Стопанска комора на Република Македонија;
- Сојуз на стопански комори на Република Македонија;
- Стопанска комора на Северозападна Македонија;
- Американска стопанска комора на Република Македонија;
- Федерација на фармери на Република Македонија;
- Центар за истражување и креирање политики – Скопје;
- Институт за демократија, солидарност и цивилно општество – Скопје;
- Центар за економски анализи – Скопје;
- CeProSARD - Центар за промоција на одржливи земјоделски политики и рурален развој;
- Македонски центар за меѓународна соработка – Скопје.

Институција - носител:

Министерство за финансии на Република Македонија

Сектор за макроекономска политика

ул. “Даме Груев”, бр.14

1000 Скопје, Република Македонија

Интернет - страница: www.finance.gov.mk

Институции – учесници:

- Министерство за финансии;
- Народна банка на Република Македонија;
- Кабинет на Заменик Претседателот на Владата на Република Македонија задолжен за економски прашања;
- Генерален секретаријат на Владата на Република Македонија;
- Министерство за економија;
- Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство;
- Министерство за правда;
- Министерство за труд и социјална политика;
- Министерство за образование и наука;
- Министерство за транспорт и врски;
- Министерство за информатичко општество и администрација;
- Агенција за супервизија на осигурување;
- Комисија за хартии од вредност;
- Агенција за капитално – финансирано пензиско осигурување;
- Комисија за заштита на конкуренцијата;
- Агенција за вработување на Република Македонија;
- Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот;
- Државен завод за статистика; и
- Царинска управа на Република Македонија.

Скопје, јануари 2014